

Osakassopimusriitojen ennaltaehkäiseminen

Katriina Pönkä

Pro gradu

Lapin yliopisto

Oikeustieteiden tiedekunta

Varallisuus oikeus

2018

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Osakassopimusriitojen ennaltaehkäiseminen

Tekijä: Katriina Pönkä

Oppiaine: Varallisuus oikeus

Työn laji: Pro gradu

Sivumäärä: IV+77

Vuosi: 2018

Tiivistelmä

Osakassopimuksella tarkoitetaan osakkeenomistajien välistä sopimusta, jolla sopijaosapuolet sopivat oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan kohdeyhtiöön. Osakassopimuksesta ei säädetä yksilöllisesti missään laissa, joten siihen sovelletaan pääsääntöisesti sopimusoikeudellisia säännöksiä. Osakassopimuksella sovitaan ennen kaikkea yhtiöön liittyvistä asioista ja tästä syystä siihen sovelletaan myös mm. yhtiöoikeudellisia säännöksiä. Osakassopimukselle on tästä huolimatta ominaista yhtiöoikeudellisen sitovuusvaikutuksen puuttuminen. Yhtiöjärjestyksellä sopimalla asiasta voidaan kuitenkin saattaa yhtiöoikeudellisen sitovuusvaikutuksen piiriin. Tästä syystä on tärkeää tuntea näiden molempien sopimusinstrumenttien oikeusvaikutukset ja miten ne käyttäytyvät suhteessa toisiinsa.

Osakassopimusten käyttö on lisääntynyt jatkuvasti. Vuonna 2017 välityslautakuntaan vireille tulleista uusista riitaisuuksista 15% koski osakassopimusriitoja. Tänä päivänä osakassopimusriitojen ennaltaehkäisyssä on erityisen tärkeää ennakointi. Oikeustiedettä, kuten sopimista on leimannut tietty taaksepäin katsominen. Ongelmia on ratkottu vasta, kun niitä on syntynyt. Riittävällä ennakkoinnilla ja preventiolla luodaan sellaiset olosuhteet, jossa mahdollisia riitaisuuksia pyritään ennustamaan ja tällä tavoin ennaltaehkäisemään. Preventioon liittyy läheisesti hyvä sopimistekniikka- ja taktiikka. Sopimustaktiikalla tarkoitetaan niitä keinoja, joilla sopijaosapuoli pyrkii saamaan itselleen aikaan itseään mahdollisimman paljon hyödyttävän sopimuksen. Sopimistekniikan ydinalueen muodostavat taas sopimusehdot.

Sopimusehdoista neuvottelemiseen ja sopimusehtojen muotoilemiseen tulee käyttää riittävästi aikaa ja enenevässä määrin ammattiosaamista. Olennaista on, että sopijaosapuolet tuntevat omat velvollisuutensa ja oikeutensa sekä osakassopimuksen tarkoituksen ja tavoitteet. Tärkeää on tuntea

eri ehtoihin sovellettava lainsäädäntö, oikeusvaikutukset ja sopimusrikkomuksesta aiheutuvat sanktiot. Sopimusehtojen selkeyden takaamiseksi on hyvä määritellä keneen tai keihin ehdot kohdistuvat ja millaisissa olosuhteissa ne konkretisoituvat. Yhtiön elinkaaren aikana voi tapahtua monenlaisia muutoksia ja näistä yleisimmät tulisikin tunnistaa jo sopimusehtoja laadittaessa. Yhtiöillä kuin sopimuksen syntyminen, myös sen päättämisen ehdoista tulisi sopia.

Avainsanat: Osakassopimus, yhtiöjärjestys, osakassopimusriita, sopimussuunnittelu, sopimusehdot, ennaltaehkäisy, sopimustekniikka- ja taktiikka

Sisällys

Lähdeluettelo	1
1. Johdanto	1
1.1 Tutkimusaiheen kuvaus ja rajaukset	2
2. Mikä on osakassopimus	4
2.1 Yleistä	4
2.2 Millä tavoin osakassopimus eroaa yhtiöjärjestyksestä	7
2.3 Osakassopimuksen oikeusvaikutukset	10
2.4 Miksi osakkeenomistajat tarvitsevat osakassopimusta	16
3. Osakassopimusriidat ja niiden ratkaiseminen	19
3.1 Osakassopimusriidat	19
3.2 Välimiesmenettely	20
3.3 Tuomioistuinmenettely	24
4. Osakassopimusriitojen ennaltaehkäisy	28
4.1 Ennakoiminen.....	28
4.2 Hyvä sopimustekniikka ja -taktiikka	29
5 Sopimusehtojen muotoilu	33
5.1 Erilaisia sopimusehtoja ja mitä niitä muotoillessa tulisi ottaa huomioon	33
5.2 Yhtiön tavoitteet ja tarkoitus	35
5.3 Osakassopimuksen voimassaolo	36
5.4 Olosuhdemuutokset osakassopimuksen voimassaolon aikana	38
5.5 Hallinnon järjestäminen	40
5.5.1 Yhtiön hallituksen ja toimitusjohtajan valinta	41
5.5.2 Päätöksenteko yhtiökokouksessa	43
5.6 Taloudellisista oikeuksista ja velvollisuuksista sopiminen	46
5.6.1 Voitonjako	46
5.6.2 Taloudellisista velvollisuuksista sopiminen.....	48
5.7 Kielto- ja rajoituslausekkeet	50
5.7.1 Kilpailukieltolauseke.....	50
5.7.2 Vaihdannanrajoituslauseke.....	53

5.7.3 Salassapitolauseke	56
5.8 Exit-lausekkeet	58
5.9 Sopimussakko ja muut sanktiot	60
6 Osakassopimuksen välityslauseke ja riidanratkaisulausekkeen muotoiluun liittyviä näkökohtia	63
7. Johtopäätökset.....	68
7.1 Tunne sovellettava lainsäädäntö	68
7.2 Tutustu oikeusvaikutuksiin.....	69
7.3 Määrittele omat tavoitteet	71
7.4 Hio sopimustaktiikka- ja tekniikka.....	71
7.5 Osakassopimusehtojen yksityiskohtaisuus	72
7.6 Tiedosta osakassopimuksen tavoitteet ja tarkoitus.....	74
7.7 Kiinnitä huomiota olosuhdemuutoksiin ja tiedosta ehtojen voimassaoloaika	75
7.8 Muista kohtuullisuus	76

Lähdeluettelo

Kirjallisuus

Alho Jari-Pekka, Mattila Kati, Rönkkö Heta, Ståhlberg Mika, 2009, Osakassopimukset, Helsinki: Edita

Annola Vesa 2015, Sopimuksen tulkinta: Helsinki Alma Talent Oy

Bono Ulla: Osakassopimuksen irtisanominen. Ari Saarnilehto (toim.): Osakassopimuksesta s.35-88. Turku 1995

Gomard, Bernhard. 1972, Shareholders' Agreements in Danish Law. Scandinavian Studies in Law

Halila Heikki, Hemmo Mika, 2008, Sopimustyyppit, Helsinki: Alma Talent

Hannula Antti, Kari Matti, Mäki Tiia, 2014, Osakeyhtiön hallituksen ja johdon vastuu, Helsinki: Talentum

Hannula Antti, Kari Matti, 2007, Osakassopimukset, Helsinki: WSOYpro

Helminen Sakari: Osakassopimuksen tehtävät. Ari Saarnilehto (toim.): Osakassopimuksesta s.35-88. Turku 1995

Helminen Sakari, 2006, Osakeyhtiön yhtiöjärjestys, Helsinki: Talentum

Hemmo Mika, 2005, Sopimusoikeus III: Helsinki: Talentum

Hemmo Mika 2006, Sopimusoikeuden oppikirja: Helsinki: Talentum

Ignatius Lauri 2015, Osakassopimuksen sopimusvapauden rajat ja yhtiöoikeudellinen sitovuus: Helsinki: Edita

Immonen Raimo, Villa Seppo 2018, Osakeyhtiön varojen käyttö: Helsinki: Alma Talent Oy

Inkeroinen, Koulou Risto, Kurlea Matti, Tepora Jarno, Turunen Santtu, 2007, Välimiesmenettely lainkäyttönä ja lainkäytössä: Helsinki: Edita publishing

Innanen Antti, Lindgren Jaakko, Honkinen Tuomas, Pello Jukka, Rantanen Johanna, Siltala Kyösti, Tuomala Sara, 2016 , Startup-juridiikan käsikirja. Helsinki: Alma Talent

Immonen Raimo, Nuolinmaa Risto, 2017. Osakeyhtiöoikeuden perusteet: Helsinki: Alma Talent

Jokela Antti, 1995. Osakassopimuksen välityslausekkeesta. Ari Saarnilehto (toim.): Osakassopimuksesta s.199-223. Turku 1995

Jokea Antti, 2016, Oikeudenkäynti I: Helsinki: Alma Talent

Koulu Risto, 2008, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana: Helsinki: Edita Publishing Oy

Kyläkallio Juhani, Iiro Olli, Kyläkallio Kalle 2012, Osakeyhtiö I: Helsinki: Edita

Lauriala Jari, 2001, Kontrolli, riski ja informaatio: Helsinki: Talentum Oyj

Mäenpää Olli, 2016, Julkisuusperiaate: Helsinki: Alma Talent Oy

Linna Tuula, 2012, Prosessioikeuden oppikirja: Helsinki: Alma Talent Oy

Mähönen Jukka, Seppo Villa, 2006, Osakeyhtiö I: Helsinki: Alma Talent Oy

Mähönen Jukka, Seppo Villa, 2013, Osakeyhtiöoikeus käytännössä: Helsinki: Alma Talent

Norri Matti, 2006, Osakeyhtiö: Helsinki: Rakennustieto Oy

Norros Olli, 2007, Vastuu sopimusketjussa: Helsinki: Alma Talent Oy

Norros Olli, 2018, Velvoiteoikeus: Helsinki: Alma Talent Oy

Pönkä Ville, 2012. Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä. Helsinki: Sanomapro

Pönkä Ville, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta. Helsinki: Edita

Pönkä Ville, 2015, Osakkeen lunastaminen. Helsinki: Alma-Talent Oy

Ramberg Christina, 2005, Kontraktstyper. Norstedts juridik. Stockholm

Roos Carl, 1969, Avtal och rösträtt. En aktiebolagsrättslig studie. Stockholm

Saarnilehto Ari 2009, Sopimusoikeuden perusteet. Helsinki: Alma Talent Oy

Shaughnessy Patricia 2007, Dealing with Privileges in International Commercial Arbitration: Scandinavian Studies: Procedural Law, Faculty of Law, Stockholm University

Savela Ari, 2015, Vahingonkorvaus osakeyhtiössä: Helsinki: Alma Talent Oy
Vapaavuori Tom. 2016, Yrityssalaisuudet, liikesalaisuudet ja salassapitosopimukset: Alma Talent Oy

Villa Seppo, 2013. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Helsinki: Talentum

Ämmälä, Tuula: Osakassopimuksen tulkinnasta. Ari Saarnilehto (toim.): Osakassopimuksesta s.35-88. Turku 1995

Ari Saarnilehto – Vesa Annola – Mika Hemmo – Juha Karhu – Leena Kartio – Eva Tammi-Salminen – Juha Tolonen – Jarmo Tuomisto – Mika Viljanen 2004, Varallisuusosoikeus. Helsinki: Alma Talent Oy

Maria Carlsson, Christian Fogelholm, Casper Herler, Åsa Krook, Asko Lindqvist, Heidi Merikalla-Teir, Jani Syrjänen, Sami Tuominen, Ulla Von Weissenberg 2010, Sopimusriskit. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Oikeudelliset artikkelit

Haapio Helena, JFT 1/2007: An ounce of prevention - Proactive Legal Care for Corporate Contracting Success, s.39-68

Haapio Helena, Oikeustieto 5/2000: Preventiivinen juridiikka ja ennakoiva sopimustoiminta: Liikesopimusriitojen ratkaisu tärkeää -yrityksille riitojen torjuminen tärkeämpää, s.18-22

Pohjonen Soile, artikkeli julkaistu Edilexissä 27.6.2006: Ennakoivaa sopimista vaiko riidan ratkaisua? Yhteistyö ja oikeudellinen ajattelu, s.317-347

Pönkä Ville, Defensor Legis 2008/5: Määräysvallasta osakeyhtiössä, s.737-758

Pönkä Ville, Lakimies 1/2011, Osakassopimuksen suhde työlainsäädäntöön ja erityisesti työsopimuslaissa tarkoitettuun kilpailukieltosopimukseen, s.64-81

Savel Ari, Defensor Legis N:o 4/2013,: Osakassopimuksen sitovuus ja oikeusvaikutukset, s.531-549

Sorsa Kaisa, Oikeus 2008/1: Ennakoivan oikeuden näkökulmia sopimustoiminnan itsesääntelyn EU:ssa, s.45-66

Lait

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336

Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 29.4.2011/394

Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967

oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Työsopimuslaki 26.1.2001/55

Vahingonkorvauslaki 31.5.1974/412

Virallislähteet

HE 109/2005 Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi
Principles of European Contract Law 2012

Oikeustapaukset

KKO: 1994:95
KKO: 2003:63
KKO: 2013:84
HO S 98/155
HO tuomio S 13/3087
HO tuomio S13/1378

Internet-lähteet

<https://fokusalmatalent.fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/BAXBXATJFCBJ#kohta:PROSESSIOIKEUS>
(20) teos on osa päivitettävää Alma Talent Fokus -palvelua (Dan Frände – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranpää – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen – Mikko Vuorenpää)

<http://fokus.almatalent.fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/IAIBCXJTBF#kohta:VARALLISUUSOIKEUS>
(20) (teos on osa päivitettävää Alma Talent Fokus -palvelua Ari Saarnilehto – Vesa Annola – Mika Hemmo – Juha Karhu – Leena Kartio – Eva Tammi-Salminen – Juha Tolonen – Jarmo Tuomisto – Mika Viljanen)

<http://www.prh.fi> (2.1.2018)

<http://www.arbitration.fi> (28.3.2018)

<https://arbitration.fi/wp-content/uploads/sites/22/2016/12/fai-mediation-rulesfin-web.pdf> (Keskuskauppakamarin sovittelusäännöt 25.10.2018)

<https://arbitration.fi/wp-content/uploads/sites/22/2016/12/fai-sovittelua-koskeva-ohje-5.12.2016.pdf> (FAI sovittelua koskeva ohje 25.10.2018)

<https://arbitration.fi/wp-content/uploads/sites/22/2017/08/keskuskauppakamarin-valimiesmenettelysaannot-2017.pdf>
(Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysäännöt)

https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/18611670-d9a0-4e78-ab3f-abc65b0ef02c/f8c81569-2de2-458f-a1f0-9dfb34fc04e8/LAUSUNTOPYYNTO_20160824021508.pdf
(Arviomuistio osakeyhtiölain muutostarpeesta 6.11.2018)

1. Johdanto

Viime vuosikymmeninä liike-elämä on monimuotoistunut ja samalla sen sääntelyn tarve on lisääntynyt. Osakeyhtiölaki uudistettiin vuonna 2006 ja uudistuksessa haluttiin kiinnittää huomiota erityisesti sääntelyn tahdonvaltaistumiseen, sääntelyn yhdenmukaistamiseen Pohjoismaiden välillä ja yritysten, etenkin pienien osakeyhtiöiden toimintamahdollisuuksien parantamiseen. Joustava normisto on omiaan luomaan edellytykset monipuoliselle sopimiselle osakeyhtiön toimintaan liittyvistä asioista.¹

Yksi tapa sopia yhtiön asioista osakkeenomistajien kesken on osakassopimus. Osakassopimukselle ei ole olemassa yksittäistä lainsäätelmää. Osakassopimus onkin määritelty eri maiden oikeuskirjallisuudessa ja yhteyksissä eri tavoin. Esimerkiksi Ruotsissa osakassopimusten (*aktieägaravtal*) ohella puhutaan myös äänestys sopimuksista sekä konsortiosopimuksista. Suomessa osakassopimuksella tarkoitetaan yleensä vapaaehtoista, osakeyhtiön osakkeenomistajien välistä sopimusta, jolla sopijaosapuolet sopivat oikeuksistaan ja velvollisuuksista suhteessa yhtiöön ja toisiinsa.²

Osakassopimusta ei sääntele mikään nimenomainen laki. Koska osakassopimuksella sovitaan osakeyhtiöön liittyvistä asioista, sen sääntelyyn vaikuttaa luonnollisesti myös yhtiöoikeudellinen sääntely. Osakeyhtiölain lisäksi osakassopimukseen sovelletaan oikeustoimilakia ja sopimusoikeudellisia periaatteita.³

Osakasopimuksen ja yhtiöjärjestyksen käyttö rinnakkain voi tuoda yritykselle hyvin hallitun ja säännellyn kokonaisuuden, sen jokapäiväistä toimintaa varten. Olennaista on kuitenkin ymmärtää molempien instrumenttien tarkoitus ja tavoitteet sekä millä tavalla ne olennaisesti eroavat toisistaan niin käytännössä kuin oikeusvaikutuksiltaan. Näitä olennaisia eroja ovat

¹ HE 109/2005 Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi, kohta 2.1

² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta, s.1-8

³ Sopimusoikeudellisista sovellettavista periaatteista mainittakoon muun muassa oikeuden väärinkäytön kielto, sopimuksen sitovuudenperiaate ja vilpittömän mielen suoja.

muun muassa yhtiöjärjestyksen lakisääteisyys, laatimisaikajankohda⁴, sitovuuspiiri ja yhtiöoikeudellisen sitovuus.⁵

Jokainen osakassopimus laaditaan vastaamaan sen kohdeyhtiön osakkeenomistajien tarpeita. Osakassopimuksella voidaan poiketa osakeyhtiölaista tai täyttää niitä aukkoja, joita osakeyhtiölakiin tai yhtiöjärjestykseen on jätetty. Osakassopimuksen sisältöön vaikuttaa myös se, millaisesta ja minkä kokoisesta yhtiöstä on kyse. Pienissä yhtiöissä osakassopimuksella voi olla hyvinkin tärkeä merkitys ja se voi muodostaa yhtiön kannalta elintärkeän normiston. Suurissa yhtiöissä osakassopimus voidaan laatia tiettyjen osakasryhmien kesken, jolloin yhtiön määräysvalta saadaan keskitettyä tälle osakkeenomistajaryhmittymälle.⁶

Osakassopimusriitojen ennaltaehkäisemisessä olennaista on ennakointi ja hyvä sopimustekniikka- ja taktiikka. Paras tapa ennaltaehkäistä sopimusriitoja tulevaisuudessa on laatia osakassopimus huolellisesti.⁷ Tämän vuoksi sopimusneuvotteluihin on käytettävä kunnolla aikaa ja huolehtia siitä, että kukin osapuoli ymmärtää osakassopimuksen tavoitteet sekä omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Ehtojen yksityiskohtaisuus tulisi miettiä siltä näkökannalta, miten sopijaosapuolet näkevät sen tarkoituksenmukaiseksi. Tähän vaikuttaa muun muassa osakkeenomistajien asema yhtiössä sekä näiden hallussa oleva informaatio. Mitä enemmän asioista ollaan eri mieltä ja mitä huonommin sopimuskuoppa tunnetaan, sitä yksityiskohtaisemmin ehdoista tulisi sopia.⁸

1.1 Tutkimusaiheen kuvaus ja rajaukset

Liike-elämän moninaistuminen on tuonut sopimiselle haasteita ja sopimusten laatiminen vaatii enenevässä määrin tarkkuutta, ennakoimista ja ammattitaitoa. Sopimuksista yleensä, kuten myös osakassopimuksista voi aiheutua erimielisyyksiä. Omanlaisensa ongelman

⁴ Osakeyhtiölaki 2. luku

⁵ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta, s.57 ja 290-291

⁶ Helminen S, 1995, Osakassopimuksen tehtävät, s.19-23

⁷ Innanen A yms. 2016, Startup-juridiikan käsikirja s. 32

⁸ Hemmo M, 2006, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 584

osakassopimuksen laatimiselle tuo yhtiöoikeudellinen sääntely, joka luo omat rajansa sopimiselle. Esimerkiksi vuonna 2017 välimieslautakunnassa ratkaistavista riidoista peräti 15% koskivat osakassopimusriitoja.⁹ Tästä tiedosta tämä opinnäytetyö sai alkunsa.

Tässä opinnäytetyössä käydään läpi yleisesti osakassaopimusta sekä sen keskeisiä oikeusvaikutuksia ja suhdetta yhtiöjärjestykseen, jotta sopimus tekniikka- ja taktiikkaa sekä ehtojen muotoiluun liittyviä näkökulmia voisi helpommin hahmottaa. Tässä opinnäytetyössä keskitytään erityisesti sopimustekniikkaan- ja taktiikkaan sekä käydään läpi tyypillisimpiä osakassopimusehtoja etenkin siitä näkökulmasta, mitä niiden muotoilussa tulisi ottaa huomioon, jotta osakassopimusriitoja voitaisiin tulevaisuudessa ehkäistä. Tarkoituksena on tuoda esiin sellaisia näkökulmia osakassopimuksen ehtojen laatimiseen, joita noudattamalla voidaan saada aikaiseksi mahdollisimman huolellisesti laadittu osakassopimus. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole luoda mallilausekkeita.

Vaikka osakassopimusta voidaan käyttää muissakin yhtiö- ja yritysmuodoissa, keskittyy tämä opinnäytetyö osakeyhtiöitä koskeviin osakassopimukseen. Osakeyhtiöiden omistuspohjat voivat vaihdella hyvinkin paljon ja sopijaosapuolina voi olla esimerkiksi pääomasijoittajia, yhtiön suurimpia velkojia tai tytäryhtiöiden osakkaita. Tämä opinnäytetyö keskittyy kuitenkin suomalaisten pien- ja keskisuurten osakeyhtiöiden osakassopimusten laadintaan, joissa omistuspohja on pääsääntöisesti jakautunut muutamien osakkeenomistajien kesken.

⁹ Välimieslautakunnan verkkosivut 15.3.2018

2. Mikä on osakassopimus

2.1 Yleistä

Perustuslain 18.1§ takaa jokaiselle oikeuden hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Tämä luo edellytykset elinkeinoelämän elinkeinovapaudelle. Elinkeinovapaus ei kuitenkaan ole täysin rajoittamaton, vaan sitä rajoittavat muun muassa lait ja muut normistot. Osakeyhtiömuoto on peräisin 1600-luvun Englannista ja Suomessa osakeyhtiö mainittiin ensimmäisen kerran vuoden 1864 osakeyhdyskunta-asetuksessa.¹⁰ Nykyinen osakeyhtiölaki tuli voimaan vuonna 2006. Uudistuksessa haluttiin muuttaa osakeyhtiölakia joustavammaksi, jonka myötä yhtiöiden toimintaedellytyksiä voitaisiin parantaa. Lisäksi uudistuksessa haluttiin vähentää ja keventää muotomääräyksiä ja lisätä tahdonvaltaisuutta. Uudistuksessa haluttiin myös parantaa velkojien ja vähemmistöosakkeenomistajien oikeussuojaa.¹¹

Osakeyhtiö syntyy, kun se on osakeyhtiölain mukaisesti merkitty kaupparekisteriin. Ennen rekisteröintiä osakeyhtiö ei ole oikeushenkilö, eikä se näin ollen voi saada oikeuksia tai vastaavasti olla velvollisuuksien kohde. Rekisteröinti synnyttää yhtiön oikeustoimi- että oikeuskelpoisuuden.¹² Osakeyhtiön perustamisesta on laadittava kirjallinen sopimus, jossa on mainittava osakkeenomistajat ja kunkin merkitsemät osakkeet, merkintähinta, maksuaika sekä yhtiön hallituksen jäsenet ja tilintarkastaja. Perustamissopimus on allekirjoitettava ja päivättävä. Rekisteröinnin yhteydessä perustamissopimuksen liitteeksi tulee liittää osakeyhtiölain minimivaatimukset täyttävä yhtiöjärjestys.¹³

Tällä hetkellä osakeyhtiö on Suomen suosituin yhtiömuoto. Patentti ja Rekisterihallituksen ylläpitämän tilaston mukaan Suomessa oli 1.1.2018 yhteensä 270 533 osakeyhtiötä. Uusia osakeyhtiöitä rekisteröitiin vuonna 2017 yhteensä 13 848 kappaletta.¹⁴ Osakeyhtiölakia sovelletaan osakeyhtiölain 1.1§ mukaan

¹⁰ Villa S, 2013, Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö, s. 32-33

¹¹ HE 109/2005 s.16-17. Kts esim. OYL 13-2 ja 13.6

¹² Villa 2013, Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö, s.41

¹³ Osakeyhtiölaki 2:1

¹⁴ Patentti ja rekisterihallituksen verkkosivut 10.1.2018

”kaikkiin Suomen lain mukaan rekisteröityihin osakeyhtiöihin, jollei tässä laissa tai muussa laissa säädetä toisin”. Osakeyhtiö voi olla julkinen osakeyhtiö (Oyj) tai yksityinen osakeyhtiö (Oy).

Osakeyhtiön omistusosuudet jakautuvat omistajilleen osakkeina. Osake ei itsessään ole aineellinen kohde, vaan se tuottaa omistajalleen oikeuksia ja velvollisuuksia osakeyhtiöön. Nämä oikeudet ja velvollisuudet voivat liittyä esimerkiksi osakeyhtiön hallintoihin tai varallisuuteen. Velvollisuus voi koskea esimerkiksi osakkeesta maksettavaa merkintähintaa ja oikeus esimerkiksi osakkeeseen perustuvaa äänioikeutta yhtiön yhtiökokouksessa. Näistä osakkeeseen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista osakkeenomistajat voivat sopia yksityiskohtaisemmin yhtiöjärjestyksessä tai osakassopimuksilla.¹⁵

Osakeyhtiölaki on yleislaki, josta voidaan poiketa yhtiöjärjestyksellä tai osakassopimuksella siltä osin, kuin osakeyhtiölain normisto ei ole pakottavaa.¹⁶ Osakeyhtiölain uudistuksen jälkeen osakassopimus mainitaan ensimmäistä kertaa osakeyhtiölain historiassa. Osakeyhtiölain kohdassa 8:12 viitataan kirjanpitolain 1:5§, jonka mukaan konsernisuhde voi syntyä jos:¹⁷

”kirjanpitovelvollisella on enemmän kuin puolet kohdeyrityksen kaikkien osakkeiden tai osuuksien tuottamasta äänimäärästä ja tämä äänen enemmistö perustuu omistukseen, jäsenyyteen, yhtiöjärjestykseen, yhtiösopimukseen tai niihin verrattaviin sääntöihin taikka *muuhun sopimukseen*.”¹⁸

Tämä muu sopimus voi olla esimerkiksi osakassopimus eli *shareholder’s agreement*. Edellistä esimerkkiä lukuun ottamatta osakassopimuksesta ei ole olemassa laintasoista määritelmää.¹⁹

¹⁵ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.107-108

¹⁶ Hannula A, Kari M, Mäki, 2007, Osakeyhtiön hallituksen ja johdon vastuu s.79. Pakottavaa on muun muassa vähemmistöosakkeenomistajien ja velkojien suoja. Vähemmistöosakkeenomistajan suoja ilmenee muun muassa osakeyhtiölaissa mainittujen määränemmistövaatimusten kautta.

¹⁷ Immonen R 2017, Osakeyhtiöoikeuden perusteet, s. 42

¹⁸ Kirjanpitolaki 1:5§

¹⁹ Helminen S, 2006, Osakeyhtiön yhtiöjärjestys, s.99

Koska osakassopimusta ei ole määritelmällisesti tai tyypiltään tarkemmin laissa määritelty, on sitä eri maiden oikeuskirjallisuudessa ja eri yhteyksissä kuvattu monin eri tavoin. Suomessa osakassopimus voidaan määritellä yleistäen osakkeenomistajien väliseksi yhteistyösopimukseksi, jossa he sopivat keskinäisistä suhteistaan, sekä oikeuksista ja velvollisuuksiaan kohdeyhtiöön. Usein osakassopimuksissa sovitaan myös käyttäytymisestä yhtiössä, eli toisin sanoen yhteisistä pelisäännöistä.²⁰ Ruotsissa osakassopimuksesta käytetään termiä *aktieägaravtal* eli osakkeenomistajien välinen sopimus. Terminä tämä kuvastaa paremmin sen suomalaista merkitystä, sillä kyseessä on yleensä saman yhtiön osakkeenomistajien välinen sopimus, johon voi kuitenkin liittyä myös muita tahoja, kuten pääomasijoittajia.²¹

Suomessa Halila ja Hemmo jakavat sopimukset hallinto-oikeudellisiin-, perheoikeudellisiin-, yhtiöoikeudellisiin- ja varallisuusoikeudellisiin sopimuksiin riippuen siitä, mikä on sopimuksen kohde. Tässä jaottelussa osakassopimus lukeutuu yhtiöoikeudellisiin sopimuksiin.²² Ruotsissa taas muun muassa Ramberg on määritellyt osakassopimuksen kuuluvaksi yhteistyösopimuksiin.²³ Roos taas on kuvaillut osakassopimusta yhteistyön sääntelyn välineeksi²⁴.

Osakassopimukselle ei ole myöskään lainsäädännöllisesti olemassa mitään muodollisia tai sisällöllisiä edellytyksiä. Osakassopimuksen tekemiseen sovelletaan näin ollen pääsääntöisesti lakia varallisuusoikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228 (jatkossa oikeustoimilaki). Osakassopimus voidaan tehdä kirjallisesti, suullisesti tai se voi syntyä konkludenttisesti. Suositeltavaa on kuitenkin tehdä osakassopimus kirjallisesti mahdollisten näyttö- ja tulkintaongelmien ehkäisemiseksi. Kirjallisella sopimuksella voidaan myös tuoda sopijaosapuolten tarkoitus paremmin toistensa huomioon.²⁵ Jos osakassopimus tehdään

²⁰ Kyläkallio J, Iirola O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.260

²¹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta, s.3

²² Halila H, Hemmo M, 2008, Sopimustyyppit, s.14

²³ Ramberg C, 2005, Kontraktstyper, s.231

²⁴ Roos C, Avtal och rösträtt. En aktiebolagsrättslig studie. Stockholm 1969, s.33

²⁵ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.15-16

suullisesti, voi siihen liittyä tavanomaiset suullista sopimusta koskevat, sen olemassaoloa ja näyttöä koskevia ongelmia. Osakassopimuksen pätevyys voi tällöin olla epävarma.²⁶

Osakassopimuksen laajuus riippuu osapuolista ja yhtiön koosta. Laajemmat ja yksityiskohtaisemmat osakassopimukset ovat tyypillisempiä sellaisissa osakassopimuksissa, joihin liittyy pääomasijoittajia. Pienten perheyhtiöiden osakassopimukset ovat taas usein suppeampia. Laajuuteen vaikuttaa myös osapuolten intressit eli mitä enemmän ne eriävät toisistaan, sitä yksityiskohtaisemmin asioista sovitaan.²⁷

2.2 Millä tavoin osakassopimus eroaa yhtiöjärjestyksestä

Yhtiön osakkaat saavat pääosin sopia keskenään siitä, sovitaanko yhtiön asioista yhtiöjärjestyksellä yksinään vai käytetäänkö sen ohella myös osakassopimusta. Usein, erityisesti pienissä yhtiöissä osakassopimus ja yhtiöjärjestys eivät ole toistensa kanssa kilpailevia instrumentteja vaan ne elävät ”symbioosissa”. Hyödyntämällä molempia saman aikaisesti osakkeenomistajat pystyvät luomaan kokonaisuuden, joka palvelee kaikkien osapuolten tavoitteita mahdollisimman hyvin.²⁸ Yhtiöjärjestys ja osakassopimus voivat olla päällekkäisiäkin sovittavien asioiden suhteen, mutta ne eivät saa olla ristiriidassa keskenään. Usein osakassopimuksella täydennetään osakeyhtiölain ja yhtiöjärjestyksen määräyksiä. Yhtiöjärjestys voidaan laatia esimerkiksi hyvin suppeaksi vastaamaan vain sitä, mitä siitä osakeyhtiölaissa pakollisin osin säädetään.

Osakassopimus ja yhtiöjärjestys eroavat toisistaan keskeisesti siinä, että yhtiöjärjestys on lakisääteinen instrumentti, jota kontrolloi kaupparekisteriviranomainen. Ellei yhtiöjärjestystä rekisteröidä osakeyhtiölain mukaisesti, se ei saa yhtiöoikeudellista sitovuutta. Tällöin se jää vain osakkeenomistajien väliseksi sopimukseksi.²⁹ Osakassopimus ja yhtiöjärjestys eroavat myös laatimisajankohtansa suhteen. Tämä käy ilmi osakeyhtiölain 2. luvun 2§:stä, jonka

²⁶ Mähönen J, Villa S, 2006, Osakeyhtiö II, s.20

²⁷ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.89

²⁸ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.16

²⁹ Helminen S, 2006, Osakeyhtiön yhtiöjärjestys, s.97

mukaan yhtiöjärjestys on liitettävä perustamissopimuksen liitteeksi tai se voidaan liittää osaksi perustamissopimusta siten, että sen sisältö on kirjoitettu siinä auki. Toisin sanoen, yhtiöjärjestys on siis tehtävä heti yrityksen elinkaaren alussa osakeyhtiötä rekisteröitäessä.³⁰ Osakassopimus voidaan taas solmia missä tahansa kohtaa yrityksen elinkaarta vain. On kuitenkin suotavaa tehdä osakassopimuksen heti yhtiön elinkaaren alussa, ennen kuin mahdollinen riitatilanne on päässyt syntymään.

Käytännössä yhtiöjärjestystä voidaan pitää jäykempänä sopimusinstrumentina kuin osakassopimusta. Osakassopimuksella osakkeenomistajat voivat sopia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan suhteessa toisiinsa ja yhtiöön sopimusvapauden puitteissa.³¹ Yhtiöjärjestyksen pakollinen sisältö on määritelty osakeyhtiölain 2:3.1:ssä. Yhtiöjärjestyksen muuttamisesta, josta päätetään yhtiökokouksessa vähintään 2/3 määräenemmistöllä, säädetään osakeyhtiölain 5 luvussa.³² Yhtiöjärjestyksen muutos ilmoitetaan rekisteröitäväksi, eikä sitä saa panna täytäntöön ennen kuin se on rekisteröity kaupparekisteriin. Osakassopimuksesta, sen muotovaatimuksista tai sisällöstä ei ole olemassa lainsäädännöllisiä vaatimuksia. Osakassopimuksen muuttamisesta sopimusosapuolet voivat sopia vapaasti haluamallaan tavalla. Osakassopimuksen muuttamisesta voidaan ottaa myös erillinen ehtokohta sopimukseen.

Yhtiöjärjestyksessä on sovittava vähintään osakeyhtiölaissa mainituista asioista.³³ Voidaankin sanoa, että yhtiöoikeudellinen sopiminen tapahtuu yhtiöjärjestyksellä ja sopimusoikeudellinen sopiminen osakassopimuksella. Yleinen kanta oikeuskirjallisuudessa on ollut se, että molempia sopimusinstrumentteja käytettäessä, yhtiöjärjestyksessä sovitaan osakeyhtiölain pakottavista asioista ja ”sellaisista asioista, jotka halutaan saattaa yhtiöoikeudellisen sitovuusvaikutuksen piiriin.”³⁴ Osakassopimuksen heikkoutena suhteessa yhtiöjärjestykseen voidaan pitää sen yhtiöoikeudellista sitomattomuutta. Esimerkiksi

³⁰ Mähönen J, Villa S, 2013, Osakeyhtiöoikeus käytännössä s. 72

³¹ Pönkä V, 2012. Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä, 2012 s.314

³² Mähönen J, Villa S, 2013, Osakeyhtiöoikeus käytännössä, s.72-73

³³ OYL 2:3:1 mukaan yhtiöjärjestyksessä on mainittava ainakin yhtiön toiminimi, Suomessa oleva kotipaikka ja toimiala.

³⁴ Pönkä V, 2012. Yhdenvertaisuus osakeyhtiössä, 2012 s.315

yhtiökokouksen päätöstä ei voida moittia ainoastaan, sillä perusteella, että yhtiökokouksessa tehty päätös on osakassopimuksen vastainen, eikä se näin ollen tee yhtiökokouksen päätöstä myöskään pätemättömäksi.³⁵ Yhtiöjärjestykselläkään ei kuitenkaan voida sopia toisin osakeyhtiölain pakottavista säännöksistä tai keskeisistä oikeusperiaatteista, kuten yhdenvertaisuudenperiaatteesta. Yleisesti voidaan sanoa, että yhtiöjärjestys ei voi antaa mitään sellaisia oikeuksia tai velvollisuuksia, jotka eivät olisi osakeyhtiölain mukaan mahdollisia.³⁶

Toisin kuin osakassopimus, yhtiöjärjestys on julkinen asiakirja. Se on siis lähtökohtaisesti kaikkien toimijoiden saatavissa ja siitä käy ilmi yhtiön julkiset pelisäännöt.³⁷ Yhtiöjärjestykseen voidaan kuitenkin sisällyttää määräys, jossa nimenomaisesti viitataan osakassopimukseen. Yleensä viittauksella on lähinnä informatiivinen tarkoitus, eli tuoda ulkopuolisen tietoon tieto siitä, että osakkeenomistajat ovat solmineet keskenään osakassopimuksen, avaamatta sen sisältöä kuitenkaan sen enempää.³⁸ Tällainen julkisuus voidaan nähdä hyvänä asiana, sillä asiakirjojen julkisuus ja muutoin avoimuus edesauttaa herättämään luottamusta yhtiötä kohtaan.³⁹ Toisinaan laki voi kuitenkin edellyttää osakassopimuksen julkistamista. Tällainen säännös löytyy muun muassa arvopaperilaista.⁴⁰ Julkisuus tuo merkittävän eron osakassopimuksen ja yhtiöjärjestyksen välille siinä mielessä, että yhtiöjärjestys julkisena asiakirjana sitoo kolmatta osapuolta, kun taas osakassopimus sitoo lähtökohtaisesti vain sen sopijaosapuolia.⁴¹

Osakassopimukseen voidaan ottaa myös sellaisia määräyksiä, joita ei voida ottaa osaksi yhtiöjärjestyksestä, sillä osakassopimuksen osapuolet voivat sopia toisiaan velvoittavasti käytännössä mistä vain.⁴² Tällainen on esimerkiksi ehto, joka kieltää osakkeen omistajaa

³⁵ Helminen S, 2006, Osakeyhtiön yhtiöjärjestys, s.99

³⁶ Ignatius L, 2015, Osakassopimuksen sopimusvapauden rajat ja yhtiöoikeudellinen sitovuus, s.53

³⁷ Mähönen J, Villa S, 2006 Osakeyhtiö I s. 162

³⁸ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset s. 33

³⁹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 58

⁴⁰ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset s. 14

⁴¹ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.19

⁴² Sopimusvapautta rajoittaa kuitenkin esimerkiksi osakeyhtiölain vähemmistöosakkeenomistajien suoja koskevat säännökset.

luovuttamasta osakkeitaan. Hallituksen esityksen 109/2005 mukaan yhtiöjärjestyksellä voidaan rajoittaa oikeutta luovuttaa ja hankkia yhtiön osakkeita, mutta yhtiöjärjestyksellä ei saada rajoittaa näitä oikeuksia enempää kuin mitä osakeyhtiölain 3 luvun 7§:ssä sanotaan lunastuslausekkeesta tai mitä osakeyhtiölain 8§:ssä sanotaan suostumuslausekkeesta. Tähän tarvitaan osakkeenomistajan suostumus osakeyhtiölain 5 luvun 29 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaisesti.⁴³ Osakkeiden luovutuksen rajoittaminen muutoin olisi vastoin osakeyhtiölain mukaista osakkeiden vaihdannan vapautta, mutta mikään ei estä sopijaosapuolia sopimasta tästä keskenään toisiaan sitovalla tavalla.⁴⁴

Oikeuskirjallisuudessa on otettu kantaa kysymykseen, voidaanko yhtiöjärjestyksessä kieltää osakassopimus. Vastaus tähän on oikeuskäytännössä epäselvä, mutta kiellolla samalla rajoitettaisiin osakkeenomistajan hallinnoimis- ja sopimisoikeutta. Tällainen hallinnoimisoikeus on esimerkiksi oikeus äänestää yhtiökokouksessa, joka on osittain pakottavaa oikeutta. Näin ollen yhtiöjärjestyksen määräyksellä ei voida pätevästi kieltää osakkeenomistajaa käyttämästä omiin osakkeisiinsa liittyviä hallinnoimisoikeuksiaan, joihin lukeutuu myös oikeus tehdä sopimus äänioikeutensa käyttämisestä. Tästä voidaan vetää johtopäätös, että ainakaan sellainen kieltö, jolla yleisesti halutaan kieltää osakassopimukset ei olisi pätevä.⁴⁵

2.3 Osakassopimuksen oikeusvaikutukset

Suomessa tai suuressa osassa Pohjoismaita ei ole sopimus- tai velvoiteoikeutta kattavasti sääntelevää lakia. Myöskään EU ei ole pystynyt harmonisoimaan velvoiteoikeuden alaa kovin hyvin. Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista toimii Suomessa yleislakina sopimussuhteille. Oikeustoimilaki sääntelee muun muassa sopimuksen syntymistä, pätemättömyyttä ja siitä käy ilmi keskeisimmät sopimusoikeudelliset periaatteet, kuten sopimuksen sitovuuden periaate (*pacta sunt servanda*).⁴⁶ Sopimusvapaus on tunnustettu

⁴³ HE 109/2008, s.38

⁴⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 48-49

⁴⁵ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset s. 33

⁴⁶ Norros O, 2018, Velvoiteoikeus, s. 33-37

myös yleisesti EU-maissa. Se on mainittu esimerkiksi Principles of European Contract Law⁴⁷ (PECL) artiklassa 1:102. Edellä mainitun periaatekokoelman 1:103 artiklassa kuitenkin huomautetaan pakottavan kansallisen ja kansainvälisten lakien noudattaminen.⁴⁸ Sopimuksen sitovuuden periaate sisältää sopijaosapuolten velvollisuuden toimia sopimuksen edellyttämällä tavalla sanktion uhalla, siltä osin kuin sopimus on pakottavan lainsäädännön mukainen.⁴⁹ Osakassopimus sitoo sopimusosapuoliaan siis samalla tavalla kuin mikä tahansa muukin sopimus.

Osakassopimuksella ei voida sopia osakeyhtiölain pakollisten säännöksiin vastaisesti. Osakeyhtiölaissa ei ole erikseen säännelty, mikä on pakottavaa oikeutta ja mikä ei. Pakottavat säännökset liittyvät kuitenkin lähinnä velkojien- sekä vähemmistöosakkeenomistajien suojaan. Myös eräät viranomaisiin suuntautuvat toimet ovat pakottavaa oikeutta.⁵⁰ Esimerkiksi pakottavasta sääntelystä on osakeyhtiölain 5§:ssä, jossa säädetään yhtiökokouksessa käytettävästä päätösvallasta. Tästä ei voida sopia osakassopimuksessa toisin. Osakassopimuksella ei näin ollen voida esimerkiksi sopia yhtiön hallituksen päätöksenteosta tai syrjäyttää yhtiökokousta.⁵¹ Osakassopimuksella voidaan kuitenkin luopua pätevästi sellaisista oikeuksista, mitkä osakkeenomistajille osakeyhtiölain mukaan kuuluisivat. Vastaavasti osakkeenomistajalle voidaan myös osakassopimuksella asettaa sellaisia velvoitteita, joita hänelle ei osakeyhtiölain mukaan kuuluisi.

Osakassopimuksen oikeusvaikutukset määräytyvät osakassopimuksen sisällön perusteella eikä, sillä ole juuri merkitystä, miksi osakkaat osakassopimusta nimittävät.⁵² Osakassopimukselle on ominaista, että sillä on ”vahva sidos osakeyhtiölakiin ja tavallisesti myös yhtiöjärjestykseen”.⁵³ Osakassopimuksen erityispiirteinä voidaan pitää sitä, että sillä

⁴⁷ PECL on eräänlainen kokoelma mallisääntöjä, jotka ovat laatineet Euroopan johtavat lakiasiantuntijat. Sen tarkoituksena on selvittää sopimusoikeudellisia perussääntöjä ja velvoitteita, jotka ovat useimpien Euroopan Unionin jäsenvaltioiden kansallisten oikeusjärjestelmien hyväksymiä. (lähde Wikipedia)

⁴⁸ <https://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.parts.1.to.3.2002/>

⁴⁹ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.23

⁵⁰ Ignatius L, 2015, Osakassopimuksen sopimusvapauden rajat ja yhtiöoikeudellinen sitovuus, s. 18

⁵¹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 90-91

⁵² Kyläkallio J, Iiro O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.260

⁵³ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 71

ei juurikaan ole yhtiöoikeudellista vaikutusta. Tällä tarkoitetaan sitä, että osakassopimuksen vastainen menettely ei itsessään tee esimerkiksi yhtiökokouksen päätöstä tekemättömäksi eikä sen täytäntöönpanoa voida estää.⁵⁴ Sen sijaan osakassopimuksen vastainen menettely voi johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen sopimusrikkomuksesta. Yhtiöoikeudellisen vaikutuksen puuttumista on perusteltu muun muassa sillä, että se tekisi yhtiökokouksen järjestämisestä ja yhtiön asioiden hoitamisesta todella vaikeaa, sekä sillä, ettei vähemmistöosakkeenomistaja voisi pätevästi luopua hänelle osakeyhtiölain mukaan pakottavasti kuuluvista oikeuksista sopimuksin.⁵⁵ Lisäksi tätä on perusteltu osakkeen jakamattomuuden perusteella ja osakeyhtiön oikeushenkilöllisyydellä.⁵⁶

Osakassopimus voidaan saattaa yhtiöoikeudellisen sitovuuden piiriin ottamalla se osaksi yhtiöjärjestyksestä. Se voidaan liittää yhtiöjärjestykseen kokonaisuudessaan tai osittain, mutta esimerkiksi pelkkä viittaus yhtiöjärjestyksessä ei tee vielä osakassopimusta yhtiöoikeudellisesti sitovaksi. Jos osakassopimuksen ehdot liitetään yhtiöjärjestykseen tavallisina yhtiöjärjestysmääräyksinä, voidaan niitä muuttaa ainoastaan noudattamalla osakeyhtiölain mukaista yhtiöjärjestyksen muuttamisen menettelyä. Osakassopimuksella ei voida kuitenkaan korvata yhtiöjärjestyksen määräystä tai yhtiökokousta, eikä sillä voida sivuttaa myöskään muiden yhtiön elinten päätöksiä, ellei osakassopimuksen osapuolina ole koko yhtiön osakekanta. Tällöin voidaan joissain tapauksissa syrjäyttää yhtiökokouksen päätös. Sama koskee tilannetta, jossa sopimusosapuolet muodostavat täysilukuisen hallituksen.⁵⁷

Sopimus on pääsääntöisesti vähintään kahden osapuolen välinen sitoumus. Muut kuin sopimuksen osapuolet ovat tästä näkökulmasta sivullisia. Sopimuksin ei voida perustaa velvollisuuksia kolmannelle, eikä tämä voi pääsääntöisesti saada muiden tekemän sopimuksen perusteella oikeuksia.⁵⁸

⁵⁴ Pönkä V, 2015, Osakkeen lunastaminen, s.350

⁵⁵ Savela A, Osakassopimusten sitovuus ja oikeusvaikutukset, Defensor Legis N: o 4/2013, s. 532

⁵⁶ Ignatius L, 2015, Osakassopimuksen sopimusvapauden rajat ja yhtiöoikeudellinen sitovuus, s.58

⁵⁷ Kyläkallio J, Iirola O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.261

⁵⁸ Hemmo M 2006, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 534

Hovioikeuden 7.1.99 (S98/155) antamassa päätöksessä hovioikeus päätti kuitenkin, että A, joka ei ollut allekirjoittanut osakassopimusta oli tästä huolimatta sidottu siihen. Tapauksessa oli kyse siitä, että X Oy velkoi Y Oy:ltä sille tekemäänsä työtä. Y Oy vastusti väitettä, sillä perusteella, että he olivat osakassopimusta allekirjoittaessaan sitoutuneet omalla toiminnallaan tukemaan yhtiötä muodostumaan kannattavaksi. Tämä tarkoitti sitä, että allekirjoittajat, että heidän sukulaisensa ja perheenjäsenensä joutuvat tekemään aluksi työtä ilman siitä maksettavaa korvausta. X Oy:n osakkeenomistaja oli tehnyt työtä Y Oy:n hyväksi. Hän oli myös hallituksen ainoa jäsen. Hänen oli ollut tarkoitus myöhemmin liittyä mukaan yhtiöön Y, mutta Y Oy:n osakkaiksi oli merkitty ainoastaan hänen kaksi poikaansa B ja C. Käräjäoikeus puolsi X Oy:n kannetta. Käräjäoikeus perusteli päätöstä sillä, että A:n oli alun alkaen pitänyt tulla yhtiön Y osakkaaksi. Hän oli osallistunut osakassopimusneuvotteluihin ja ollut tietoinen osakassopimuksen ehdoista. Hänen poikansa B ja C olivat hänen sukulaisuhteessa, joten osakassopimuksen katsottiin sitovan myös A:ta. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Osakkeenomistajan myydessä tai muuten luovuttaessaan osakkeensa ei osakassopimus lähtökohtaisesti sido osakkeiden siirronsaajaa. Tätä pidetään yhtenä osakassopimuksen heikkoutena.⁵⁹ Siirronsaaja voidaan kuitenkin osapuolten hyväksynnällä liittää osaksi osakassopimusta, mutta hän ei voi joutua se sitovuuspiiriin tahtomattaan. Myöskään osakassopimuksen jäljelle jääneiden sopimusosapuolten ei tarvitse hyväksyä siirronsaajaa osakassopimukseen, eli siirronsaajalla (tai muullakaan osakkeenomistajalla) ei ole automaattista oikeuttakaan päästä osaksi osakassopimusta. Osakassopimukseen voidaan ottaa erillinen ehto, jolla sovitaan siirronsaajan oikeuksista liittyä sopimukseen.⁶⁰

Osakkaiden tekemä keskinäinen sopimus ei myöskään sido yhtiötä, ellei yhtiö ole nimenomaisesti sopijaosapuolena. Tästä esimerkkinä KKO 1994:95. Kyse oli osakassopimuksesta, josta oltiin suullisesti sovittu perheyhtiön osakkaiden kesken. Osakas oltiin irtisanottu tuotannollistaloudellisilla perusteilla toisen osakkaan toimesta. Kantaja vaati

⁵⁹ Helminen S, 2006, Osakeyhtiön yhtiöjärjestys, s.101

⁶⁰ Kyläkallio J, Iiro O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.263

irtisanojaa ja yhtiötä yhteisvastuullisesti korvaamaan hänelle menetetyt palkat, sekä osakassopimuksen mukaiset muut menetetyt etuudet. Korkein oikeus katsoi, että kantajan työsuhde perustui osakkaiden väliseen suulliseen osakassopimukseen ja, että sopimus on tarkoitettu jatkuvaksi sopimukseksi. Irtisanoessaan sopimuksen vastaaja oli syyllistynyt sopimusrikkomukseen. Yhtiön ei oltu näytetty olleen osakassopimuksen osapuolena, joten korkein oikeus tuomitsi vastaajan korvaamaan aiheutuneen vahingon kantajalle.

Yhtiön kuuluminen osakassopimuksen piiriin ei myöskään automaattisesti loukkaa kenenkään sellaisen osakkaan yhdenvertaisuutta, joka ei kuulu osakassopimukseen. Tätä pohdittiin Turun hovioikeuden 23.10.2014 (S13/1378) antamassa päätöksessä. Tapauksessa oli kyse siitä, että yhtiö X Oy oli sopijaosapuolena osakassopimuksessa 13 muun osakkeenomistajan kanssa. Osakas A koki, että osakassopimus on syrjivä, sillä hänellä ei ollut tosiasiallista mahdollisuutta osallistua yhtiön asioiden päättämiseen muiden tavoin. Hän nosti kanteen X Oy:tä vastaan, jotta osakassopimus todettaisiin osakeyhtiölain vastaiseksi ja, että osakassopimus mitätöitäisiin siltä osin, kuin se kohdistuu yhtiöön X. A:ta ei ollut kärjistyneiden erimielisyyksien vuoksi hyväksytty osakassopimukseen. Sekä kärjäoikeus, että hovioikeus hylkäsivät A:n syytteet. Hovioikeus totesi, että A:n yhdenvertaisuutta ei loukkaa X Oy:n kuuluminen osakassopimukseen, sillä osakassopimuksella oli annettu yhtiölle lähinnä oikeuksia. Velvoitteet olivat niin vähäisiä, etteivät ne voineet loukata A:n asemaa muihin osakkeenomistajiin verrattuna.

Osakassopimuksissa sovitaan lähes poikkeuksetta äänestyskäyttäytymisestä yhtiökokouksessa. Tällöin kantaa on otettava siihen, mitkä ovat sen oikeusvaikutukset suhteessa yhtiön hallitukseen, eli toisin sanoen, onko yhtiön hallitus velvollinen noudattamaan osakassopimuksen määräyksiä. Tilanteissa, jolloin kohdeyhtiö on osakeyhtiön sopimusosapuolena, on otettava kantaa myös siihen, miten hallituksen tulee tällöin käyttäytyä. Asiaa voidaan tarkastella kahdesta eri näkökulmasta.⁶¹

⁶¹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 174-175

Ensimmäisessä tilanteessa hallituksen jäsenet ovat osakkeenomistajina sidottuina osakassopimukseen. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että sopimusperusteisin määräyksiin ei voitaisi rajoittaa hallituksen jäsenen vapaata harkintavaltaa eli sopijaosapuoli ei voi joutua sopimusvastuuseen osakassopimuksen vastaisesta äänestyskäyttäytymisestä hallituksen kokouksissa. Tätä argumenttia voidaan puoltaa muun muassa hallituksen yhtiöoikeudellisella lojaliteettivelvollisuudella. Hallituksen jäsen on lojaliteettivelvollisuuden nimissä velvollinen toimimaan yhtiön, eikä siis pelkästään osakkeenomistajien edun mukaisesti. Mikäli hallituksen jäsen ei voisi käyttää vapaata harkintavaltaansa, johtaisi tämä osakeyhtiölain mukaisten toimivallanjakomääräysten syrjäyttämiseen. Tämä yhtiöoikeudellinen normi suojaa sekä osakkeiden omistajien, yhtiön, yhtiön velkojien, että tulevien omistajien asemaa yhtiössä, eikä niitä voida tästä syystä syrjäyttää osakassopimuksilla. Tätä näkökulmaa puoltaa myös osakeyhtiölain 22:1.2, jonka mukaan hallituksen jäsenen sopimusvastuun voi aiheuttaa vahinko, jonka hän on aiheuttanut rikkomalla osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestystä. Pykälässä ei mainita muita normistoja, joita voitaisiin analogialla soveltaa osakassopimukseen.⁶²

Toisessa tilanteessa on kyse siitä, että hallituksen jäsenet eivät ole osakkeenomistajina osakassopimuksen sitovuuden piirissä, mutta kohdeyhtiö on hyväksynyt osakassopimuksen. Tilanteissa, jossa yhtiö on sitoutunut toimimaan osakassopimuksessa sovitulla tavalla, kutsutaan hallinnoimissopimukseksi. Osakassopimuksilla ei voida syrjäyttää osakeyhtiön toimivaltamääräyksiä. Hallituksen päätöksenteko voi olla vaarassa menettää sen itsenäisyyden yhtiön liittyessä osakassopimukseen. Käytännössä osakkeenomistajien ainoaksi vaihtoehdoksi jäänee tässä tapauksessa vaikuttaa hallituksen työskentelyyn sopimalla yhtiökokouksessa niistä sovellettavista toimintaohjeista, jotka yhtiön johdolle annetaan. Yhtiöoikeudellisessa hierarkiassa ylempi elin saa antaa ohjeita ja määräyksiä alemmalle elimelle ja alemman elimen on noudatettava näitä. Osakkeenomistajat eivät kuitenkaan voi antaa hallitukselle sitä oikeudellisesti sitovia ohjeita tai määräyksiä muualla kuin yhtiökokouksessa.⁶³

⁶² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 175-176

⁶³ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.182-184

Toisinaan voidaan päätyä tilanteeseen, jolloin yhtiöjärjestyksen ja osakassopimuksen ehdot ovat ristiriitaisia. Tällöin kysymys herää siitä, kumpaa normistoa tulisi lähtökohtaisesti soveltaa sopijaosapuolten välisessä suhteessa. Oikeuskirjallisuudessa on lähtökohtaisesti katsottu, että yhtiöjärjestyksestä poikkeava ehto on sopimusosapuolten välillä pätevä. Näin katsotaan olevan myös muun muassa Ruotsissa ja Tanskassa. Yhtiöjärjestys voi tarjota oikeuksia ja velvollisuuksia vain siinä määrin, mitä osakeyhtiölaissa sanotaan. Yhtiöjärjestys on siis käytännössä raamisopimus, joka perustuu pitkälti vain osakeyhtiölakiin. Jos osakassopimuksen ehto on ristiriidassa yhtiöjärjestyksen määräyksen kanssa, ratkaistaan ongelma siten, onko osakassopimus viimekädessä ristiriidassa osakeyhtiölain kanssa vai onko kyseessä sellainen lainkohta, josta voidaan sopia toisin.⁶⁴

2.4 Miksi osakkeenomistajat tarvitsevat osakassopimusta

Osakassopimuksen tekeminen on täysin vapaaehtoista ja sopijaosapuolten päätettävissä. Sen laatiminen ei ole välttämätöntä, mutta tosi asia on, että osakeyhtiölaki ei voi huomioida kaikkien sidosryhmien tarpeita, vaikka se suhteellisen hyvin kattaakin osakkeenomistajien perusoikeudet.⁶⁵ Osakeyhtiölaki ei pysty huomioimaan myöskään osakeyhtiöiden yksilöllisiä tarpeita. Säännökset soveltuvat lähinnä suurten tai keskikokoisten yhtiöiden toimintaan. Osakassopimusten tarve on usein erilainen pienissä osakeyhtiöissä. Syynä tähän on muun muassa se, että pieniä ja isoja yhtiöitä koskevat eri sääntelyt, kuten arvopaperimarkkinalaki. Lisäksi osakassopimuksen laadinnan tarpeeseen vaikuttaa osakaspuhjan laajuus. Yhtiöissä, joissa osakkeenomistajia on paljon, ei välttämättä koeta osakassopimuksen tekemistä niin tärkeänä, sillä usein osakkeet on hankittu mahdollisimman hyvän osingon ja arvonnousun vuoksi. Tällaisilla osakkeenomistajilla ei usein ole muuta liityntää yhtiöön.⁶⁶

Osakassopimuksen avulla osakkeenomistajat pystyvät varautumaan joustavasti erilaisiin tilanteisiin yhtiön elinkaaren aikana. Syy, minkä takia osakeyhtiöt laativat osakassopimuksia vaihtelee muun muassa osakeyhtiön koosta riippuen ja siitä, missä vaiheessa osakeyhtiön

⁶⁴ Ignatius L, 2015, Osakassopimuksen sopimusvapauden rajat ja yhtiöoikeudellinen sitovuus s.52-53

⁶⁵ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.18

⁶⁶ Helminen S. 1995, Osakassopimuksen tehtävä, s. 19-20

elinkaarta osakassopimus on laadittu. Etenkin pienissä osakeyhtiöissä, osakkeenomistajat pyrkivät järjestämään osakassopimuksen ja yhtiöjärjestyksen avulla järkevän kokonaisuuden keskinäisistä oikeussuhteistaan. Osakassopimuksella voidaan siis täydentää yhtiön ja osakkaiden toimintaa sääntelevien normien kokonaisuutta.⁶⁷

Ehkä tärkein syy, miksi osakassopimuksia tehdään, on se, että halutaan säilyttää yhtiön valta tietyllä omistajapiirillä. Tämä voi tapahtua rajoittamalla osakkeenomistajien oikeuksia tai laajentamalla velvollisuuksia siitä, mitä osakeyhtiölaki heille luo. Perinteisesti nämä koskevat etenkin osakkeiden luovuttamista, sillä osakeyhtiölain tärkeimpiä periaatteita on osakkeiden vapaa luovutettavuus. Oikeuksia ja velvollisuuksia voidaan myös laajentaa osakassopimuksin. Sopijaosapuolten velvoitteita voidaan osakassopimuksin laajentaa esimerkiksi siten, että osakkeenomistaja voidaan velvoittaa antamaan yhtiölle lisärahoitusta. Laajennettu oikeus voi olla esimerkiksi veto-oikeus päätöksenteossa, joka koskee yhtiön asioita.⁶⁸

Toinen tärkeä syy, miksi osakassopimuksia tehdään, on se, että halutaan varmistaa, että yhtiötä ja sen toimintaa hoidetaan yhteisten pelisääntöjen puitteissa. Osakassopimuksilla voidaan sopia esimerkiksi äänestyskäyttäytymisestä yhtiökokouksessa. Sillä voidaan myös hallita osakaskuntaa laatimalla ehtoja osakkeiden luovuttamisesta ja luovuttajan seuraajan oikeuksista liittyä osakassopimukseen. Osakassopimuksessa voidaan, toisin kuin yhtiöjärjestyksessä sopia myös sopijaosapuolikohtaisesti osakkeiden luovuttamisoikeuksista.⁶⁹

Osakassopimuksella voidaan myös kontrolloida osakkeenomistajien äänestystä yhtiökokouksessa tai keskittää valtaa tietyille osalle omistajista. Vastaavasti omistajien valtaoikeuksia voidaan myös hajauttaa sellaisille omistajille, joilla alenperin ei olisi tällaisia oikeuksia ollut.⁷⁰ Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi rahoittajat ja jossain tapauksissa

⁶⁷ Vuorijoki J, 2001, Varallisuus oikeus s. 1177

⁶⁸ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.18

⁶⁹ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.18

⁷⁰ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 89

pääomasijoittajat. Päätösvallan hajauttamisella voidaan ehkäistä enemmistöosakkeenomistajien enemmistövallan väärinkäytöksiä.⁷¹

Osakeyhtiön osakkeenomistajat valitsevat pääsääntöisesti yhtiön hallituksen. Tämä on osa yhtiön omistajaohjausta, jolla vaikutetaan yhtiön ja sen johdon toimintaan. Etenkin pienissä osakeyhtiöissä tämä on itsestäänselvyys. Isommissa yrityksissä, jossa omistajia on monta, on keskeisistä seikoista sovittava. Näistä seikoista sovitaan joko yhtiöjärjestyksellä tai osakassopimuksella. Suurissa pörssiyhtiöissä omistajuus on voinut levitä niin laajalle, ettei yksittäisellä omistajalla ole juuri päätäntävaltaa. Osakassopimuksia tarvitaan etenkin sellaisissa tilanteissa, joissa johtajuus ja omistajuus eivät ole yhtenäisiä. Isoissa pörssiyhtiöissä keskeiset päätökset tehdään yhtiökokouksissa ja edelleen yhtiökokous käyttäytymisestä voidaan sopia osakassopimuksella.⁷²

Osakassopimuksella voidaan vahvistaa vähemmistöosakkeenomistajan asemaa yhtiössä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että vähemmistöosakkeenomistajalle voidaan antaa oikeus valita tietty määrällinen osa yhtiön johdosta tai esimerkiksi tilintarkastaja. Vähemmistöosakkeenomistajalle voidaan taata myös tietyn suuruinen osinko tai tietyn edellytyksin oikeus saada osakkeensa lunastetuksi. Vastaavasti enemmistöosakkeenomistajan asemaa voidaan osakassopimuksella vahvistaa siitä, mitä osakeyhtiölaissa säädetään. Osakassopimuksella voidaan esimerkiksi sopia siitä, että vähemmistöosakkeenomistajat eivät vastusta sellaisten päätösten tekemistä, joihin heidän äänimääränsä riittäisivät. Enemmistöosakkeenomistajille voidaan osakassopimuksella taata myös oikeus lunastaa vähemmistöosakkeenomistajien osakkeet tiettyjen edellytysten täytyessä.⁷³

⁷¹ Vuorijoki J 2001, Varallisuus oikeus, s.1177

⁷² Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.79-81

⁷³ Kyläkallio J, Iiro O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.261

3. Osakassopimusriidat ja niiden ratkaiseminen

3.1 Osakassopimusriidat

Samalla kun osakeyhtiölain sääntely on tahdonvaltaistunut ja laajentanut sopimusvapautta, ovat myös osakassopimusriidat yleistyneet. Haasteita aiheuttaa osakeyhtiön toiminnassa ja/tai omistajakunnassa tapahtuvat muutokset ja se, ettei osakassopimuksen oikeusvaikutuksia todellisuudessa tunneta kunnolla. Myöskään sopimusehtoihin ei aina tutustua riittävästi. Tätä on edesauttanut etenkin vakioehtojen käyttö. Vakioehdoilla tarkoitetaan sellaisia sopimusehtoja, jotka ovat laadittu etukäteen käytettäväksi useammassa sopimuksissa. Niiltä puuttuu hyvälle osakassopimukselle ominainen yksilöllisyys, joka palvelisi juuri kohdeyhtiön tarpeita. Vakioehtoja ei siis ole laadittu pelkästään palvelemaan oman kohdeyhtiön tarpeita. Vakioehdot voivat olla pelkästään toisen osapuolen laatimat tai ne on voitu laatia yhdessä (*agreed documents*). Ne voivat olla myös täysin ulkopuolisen laatimat.⁷⁴

Sopimusten täytäntöönpano tapahtuu viimekädessä oikeusprosessin - tai välimiesmenettelyn kautta. Vaikka osakassopimus saadaan pantua täytäntöön edellä mainittuja keinoja käyttäen, se ei korjaa sitä tosiseikkaa, että tämän johdosta voi olla mahdotonta jatkaa yhdessä yrityksen osakkaina. Luottamus voi siis olla täysin menetetty, jolloin edellytyksiä yhteistyölle ei enää ole. Toisinaan osakkaat rikkovat sopimusta myös tahallaan, sillä se rikkomuksesta aiheutuva sanktio voi käydä halvemmaksi kuin jatkaa kannattamattomassa osakassopimuksessa. Lähtökohtaisesti, jos toisin ei ole sovittu, osakeyhtiöoikeudelliset riidat ratkaistaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun määräämässä oikeuspaikassa.⁷⁵ Osakeyhtiölain 24 § mukaan asia voidaan kuitenkin aina tutkia edellä mainitun estämättä tutkia osakeyhtiön kotipaikassa.

Osakassopimuksessa voidaan sopia oikeuspaikasta. Prorogaatiosopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jossa osapuolet sopivat etukäteen tai riidan syntymisen jälkeen siitä, missä

⁷⁴ Annola V 20015, Sopimuksen tulkinta, s. 146

⁷⁵ Kyläkallio J, Iiro O, Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.61

käräjäoikeudessa asia tutkitaan tai missä sitä ei ainakaan tutkita.⁷⁶ Sopimus tulee tehdä kirjallisesti ja olla nimenomainen. Jos kantaja nostaa kanteen yhtiön kotipaikassa, vastaajan on tällöin esitettävä väite siitä, että kanne on nostettu väärässä kotipaikassa.⁷⁷

3.2 Välimiesmenettely

Suomessa välimiesmenettelystä vastaa keskuskauppakamarin välityslautakunta. Välimiesmenettelyyn sovelletaan lakia välimiesmenettelystä (967/1992). Tämän lisäksi välitysmenettelyyn sovelletaan Keskuskauppakamarin välimiesmenettelyn sääntöjä.⁷⁸ Välimiesmenettely on niin Suomessa kuin kansainvälisestikin kasvattanut suosiotaan liikemaailman riitojen ratkaisumenettelynä. Tämä johtunee yritysmaailman kasvamisesta ja kansainvälistymisestä. Välimiesmenettely tarjoaakin suhteessa tavalliseen tuomioistuinmenettelyyn joustavuutta, sekä se antaa riidan osapuolille mahdollisuuden vaikuttaa menettelyyn.⁷⁹ Tämä johtuu pitkälti siitä, että suuri osa välimiesmenettelyä koskevista säännöksistä ovat tahdonvaltaisia.⁸⁰ Joustavuutta kuvaa erityisen hyvin se, että Keskuskauppakamarin sääntöjen välimiesmenettelystä mukaan käsillä oleva asia on ratkaistava yhdeksässä kuukaudessa. Jos kyseessä on kuitenkin nopeutettu menettely, asia on ratkaistava kolmessa kuukaudessa.⁸¹

Välimiesmenettely on vapaaehtoinen vaihtoehto tuomioistuinmenettelylle tietyin edellytyksin. Välimiesmenettely poikkeaa tavallisesta oikeudenkäynnistä olennaisesti siinä, että siihen ei sovelleta julkisuusperiaatetta.⁸² Välimiesmenettely ei siis ole julkista. Tämä tarkoittaa sitä, että välimiesmenettelyssä käytettävät asiakirjat ja asiasta annettava päätös jäävät salaiseksi. Käytännössä välimiesmenettely on kokonaisuudessaan salaista.⁸³

⁷⁶ Jokela A 2006, Oikeudenkäynti I, s. 286

⁷⁷ Mähönen J, Villa S 2006, Osakeyhtiö II, s.541

⁷⁸ Välityslautakunnan verkkosivut 21.10.2018

⁷⁹ Shaughnessy P, 2007, Dealing with Privileges in International Commercial Arbitration s.452

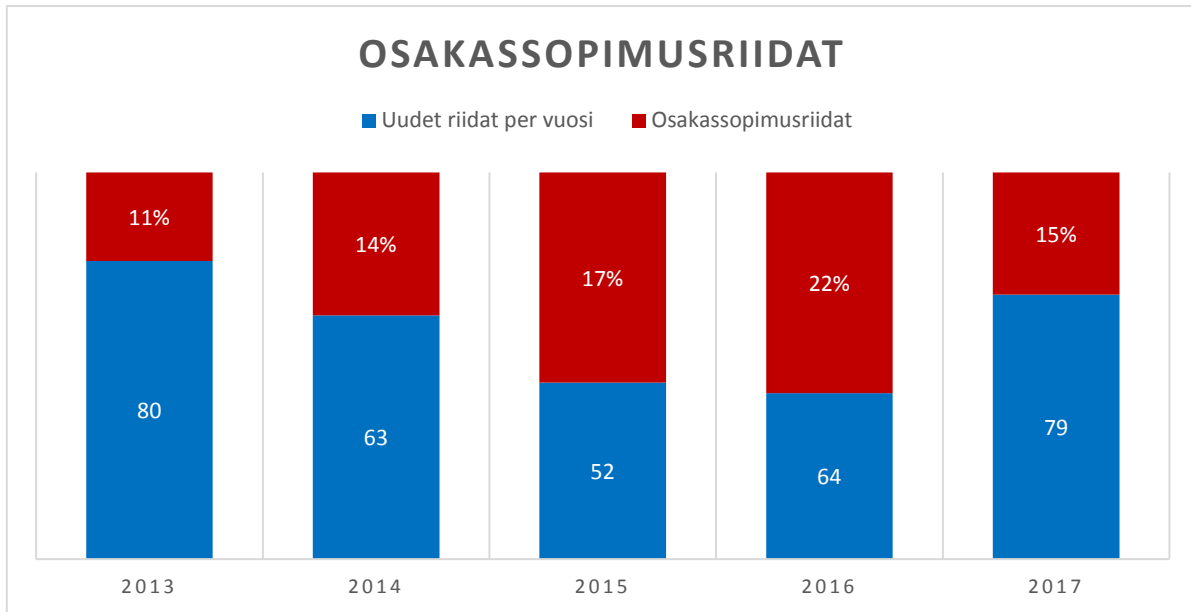
⁸⁰ Jokela A, 2016, Oikeudenkäynti I, s.62.

⁸¹ Välityslautakunnan verkkosivut 21.10.2018

⁸² Jokela A, 2016, Oikeudenkäynti I, s. 61-62

⁸³ Mäenpää O, 2016, Julkisuusperiaate, s.123

Vuonna 2017 välimieslautakunnassa käsiteltiin yhteensä 79 tapausta, joista peräti 15% liittyi osakassopimusriitoihin. Seuraava kaavio osoittaa välityslautakunnassa vireille tulleiden uusien riitojen määrän ja näistä uusista määristä osakassopimusriitojen prosentuaalisen osuuden viimeiseltä viideltä vuodelta.⁸⁴

Välimiesmenettelystä tehdään sopimus, jota kutsutaan välityssopimukseksi. Yksityisoikeudellinen riita-asia on mahdollista ratkaista välimiesmenettelyssä, mikäli kyseessä on sellainen riita, jossa sovinto on sallittu. Kyseessä on siis oltava dispositiivinen riita-asia.⁸⁵ Välimiesmenettelyn aloittamisen edellytys on, että osapuolet ovat tehneet kirjallisen välityssopimuksen. Usein välityslauseke sisällytetään osakassopimukseen tai yhtiöjärjestykseen ja tämä ehto on osapuolia sitova. Asia tulee vireille, kun kantaja toimittaa säännösten mukaisen aloitushakemuksen välityslautakunnalle. Vastaajan tulee antaa hakemukseen vastaus kolmen viikon kuluttua siitä, kun hän sai tiedon aloittamishakemuksesta.⁸⁶

⁸⁴ Välityslautakunnan verkkosivut 15.3.2018

⁸⁵ Laki välimiesmenettelystä 2§

⁸⁶ Keskukskauppakamarin välitysmenettelysäännöt, s. 9-10

Korkeimman oikeuden tapauksessa 2008:102 oli kyse siitä tulisiko T ja X Oy:n ja Y Oy:n välinen osakassopimuksen rikkomuksesta aiheutuva vahingonkorvausvaatimus ratkaista tuomioistuimessa rikosasian yhteydessä vai ei. Tässä yhteydessä T:tä syytettiin myös petoksesta. Näiden väliseen osakassopimukseen oli otettu ehto, jonka mukaan osakassopimuksesta aiheutuneet riidat ratkaistaan välimiesmenettelyssä. Korkein oikeus totesi, että vaikka sopimuksen rikkominen täyttää myös rikoksen tunnusmerkistön, vahingonkorvausvaatimus on yksityisoikeudellinen asia, josta asianomaiset voivat sopia välimiesmenettelyssä ratkaistavaksi. Vaatimusta, joka koskee osakassopimusrikkomukseen liittyvää vahingonkorvausta ei voida siis yksinomaan, sillä perusteella ratkaista tuomioistuimessa, että se on johtunut rikoksesta. T on myös tehnyt väitteen, ettei korvausasiaa voida tutkia kärjäoikeudessa rikosasian yhteydessä. Tällöin laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 3 luvun 1§ ei myöskään oikeuta kantajaa ajamaan vahingonkorvausvaatimusta rikosasian yhteydessä, vaikka T:n menettely olisikin täyttänyt rikoksen tunnusmerkistön.

Välimiesten valinnasta ja välimiesten määrästä vastaavat lähtökohtaisesti sopijaosapuolet itse. Mikäli sopijaosapuolet eivät ole muuta sopineet, välimiehiä määrätään välityslautakunnan puolesta yksi, ellei hallitus katso, että jutun luonne, vaikeusaste ja esimerkiksi rahallinen arvo huomioon ottaen ole tarkoituksenmukaista määrätä kolme välitysmiestä.⁸⁷ Joissakin tapauksissa valinta voi kuulua myös tuomioistuimelle. Tuomioistuin voi valita välimiehet silloin, kuin sopijaosapuoli ei ole itse täyttänyt tätä velvollisuutta tai jos sopijaosapuolet eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen uudesta valittavasta välimiehestä.⁸⁸ Samalla toinen sopijaosapuoli voi esittää väitteen esimerkiksi siitä, ettei sopijaosapuolten välillä ollut välityssopimusta tai että välityssopimus ei koske kyseessä olevaa riitaa. Tällöin tuomioistuin väitteestä huolimatta nimeää välimiehen, ellei ole ilmeistä, että välitysmenettelylle olisi laillisia edellytyksiä. Ilmeinen edellytyksen puute on esimerkiksi se, etteivät osapuolet pysty esittämään kirjallista välityssopimusta tai välityssopimus ei koske lainkaan kyseessä olevaa riitaa. Tuomioistuimen päätökseen

⁸⁷ Keskuskauppakamarin välitysmenettelysäännöt, s.20

⁸⁸ Laki välimiesmenettelystä 14-16§

välimiehen määräämisestä ei saa hakea muutosta säännönmukaisin muutoksenhakukeinoin.⁸⁹

Sen jälkeen, kun välimiehet on valittu ja vahvistettu, toimittaa välityslautakunta asian käsittelyä varten tarvittava asiakirjat välimiesoikeudelle. Välimiesoikeuden on tämän jälkeen järjestettävä järjestäytymisistunto. Sen tarkoituksena on päättää muun muassa jatkokäsittelytavasta, todistelun vastaanottamisesta ja aikataulusta. Asianosaiset saavat päättää asian käsittelytavasta, jollei säännöistä muuta johdu. Lisäksi he voivat sopia myös välimiesmenettely paikan, sekä menettelyyn sovellettavan kielen ja minkä valtion lakia asian ratkaisuun sovelletaan. Jos asianosaiset eivät ole sopineet edellä mainituista asioista, päättää niistä välimiesoikeus.⁹⁰

Kantajan tulee toimittaa kannekirjelmänsä, josta ilmenee vaatimukset ja niiden perusteet jokaiselle välimiehelle sekä vastaajalle välimiesoikeuden asettamassa määräajassa. Vastaajan tulee antaa tähän kirjelmään vastaus. Kirjelmien antamisen jälkeen välimiesoikeus päättää, tarvitaanko asian selvittämistä varten mahdollisesti lisäkirjelmiä. Asianosainen voi myös muuttaa vaatimuksia kesken menettelyn, jollei muuta ole sovittu. Välimiesoikeus voi päättää voi päättää järjestää suullisen käsittelyn, jos se katsoo sen tarpeelliseksi. Suullisessa käsitellyssä voidaan kuulla asianosaisia, todistajia tai esimerkiksi asiantuntijoita. Sen jälkeen kun, mahdollinen suullinen käsittely on pidetty ja kirjelmät sekä niihin liittyvät mahdolliset lisäselvitykset on saatu, välimiesoikeus julistaa käsittelyn päättyneeksi ja antaa arvionsa päivästä, jolloin se antaa päätöksensä. Tässä vaiheessa asianosaiset eivät saa enää esittää uusia vaatimuksia tai esittää lisäselvitystä. Jos välimiehiä on enemmän kuin yksi, sovelletaan päätökseen enemmistöperiaatetta. Jos äännet menevät tasan, puheenjohtajan ääni ratkaisee. Välitystuomio laaditaan kirjallisesti (elleivät asianosaiset ole toisin sopineet). Kunkin välitysmiehen on allekirjoitettava päätös ja toimitettava se alkuperäisenä kullekin asianosaiselle ja välimiesoikeudelle.⁹¹

⁸⁹ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.209-210

⁹⁰ Keskuskauppakamarin välitysmenettelysäännöt, s.28-30

⁹¹ Keskuskauppakamarin välitysmenettelysäännöt, s.31-40

Kun välimiehet ovat ratkaisseet asian, tulee välitystuomio rekisteröidä viikon kuluessa tuomion antamisesta kaupparekisteriin. Sen antaminen on välimiesoikeuden vastuulla ja se tulee tehdä välimiehen allekirjoittamana ja päätöksen mukaan tulee liittää oikeaksi todistettu jäljennys annetusta välitystuomiosta. Mikäli välimiesoikeus laiminlyö ilmoitusvelvollisuutensa, ilmoituksen voivat tehdä myös asianosaiset. Välimiestuomioistuminen on annettava asianosaisille tarvittavat tiedot ilmoituksen tekemiseksi.⁹²

Tuomion rekisteröinnistä alkaa muutoksenhaku aika. Muutosta haetaan kärjäoikeudelta 60 päivän kuluessa päätöksen rekisteröimisestä kaupparekisteriin. Jos muutoksenhakuoikeutta ei käytetä, saa päätös lainvoiman 60 päivän jälkeen ja tämän jälkeen muutosta voidaan hakea enää ylimääräisin muutoksenhakukeinoin.⁹³ Välitystuomio on siinä mielessä lopullinen, ettei siihen saa hakea muutosta, sillä perustella, että päätös olisi sisällöllisesti virheellinen. Päätöksen tulee kuitenkin perustua aina lakiin. Välimiesmenettely tulee kuitenkin aina täyttää sille asetetut muotovaatimukset, jotta päätös ei muodostu pätemättömäksi tai mitättömäksi.⁹⁴

Lainvoiman saatuaan päätös on myös täytäntöönpanokelpoinen eli se saadaan panna täytäntöön, kuten kärjäoikeuden antama tuomio. Muutoksenhakuoikeus on asianosaisella. Muutosta kärjäoikeuden päätökseen saa hakea korkeimmalta oikeudelta, mikäli se myöntää valitusluvan. Valitusta ei siis haeta hovioikeudelta, vaan kärjäoikeuden menettelyyn sovelletaan sitä, mitä hovioikeusmenettelystä on säädetty.⁹⁵

3.3 Tuomioistuinmenettely

Oikeudenkäyntiin yleisissä tuomioistuimissa sovelletaan oikeudenkäymiskaaren (1.1.1734/4) säännöksiä. Tuomioistuinprosessi voidaan jakaa siviili-, rikos ja

⁹² Kyläkallio J, Iirola O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.248-249

⁹³ Kyläkallio J, Iirola O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.250-251

⁹⁴ Jokela A, Oikeudenkäynti I 2016, s. 62-63

⁹⁵ Kyläkallio J, Iirola O ja Kyläkallio K, 2012, Osakeyhtiö I s.250-251

hallintoprosessiin. Siviiliprosessissa ratkotaan lähinnä yksityisoikeudellisia riita-asioita. Näihin yksityisoikeudellisiin riita-asioihin lukeutuu myös osakassopimuksista aiheutuvat erimielisyydet.⁹⁶ Mikäli sopimuksen osapuolet eivät ole tehneet välityssopimusta tai välityssopimus ei esimerkiksi koske käsillä olevaa erimielisyyttä, ratkaistaan riita tuomioistuimessa siviiliprosessissa. Tuomioistuinmenettelyn hyvänä puolena suhteessa välimiesmenettelyyn on sen alhaiset kustannukset. Tuomioistunmenettelyn heikkoutena ovat taas sen hitaus ja julkisuus. Edellä mainituista syistä osakassopimuksia koskevat riitaisuudet ratkaistaankin useimmiten välimiesmenettelyssä.⁹⁷

Riita-asia tulee vireille, kun kantaja toimittaa haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Osakassopimukseen liittyvä erimielisyys tai mahdollinen sopimusrikkomus voidaan saattaa tuomioistuimeen vahvistuskanteella tai suorituskanteella. Vahvistuskanne voidaan nostaa tilanteessa, jossa halutaan ratkaisu siihen, onko oikeudenloukkausta sattunut vai ei. Sen lisäksi vahvistuskanne voidaan nostaa sellaisessa tilanteessa, jossa halutaan selvyys siihen, onko oikeussuhdetta olemassa vai ei.⁹⁸ Suorituskanteella toinen sopijaosapuoli voidaan velvoittaa johonkin toimenpiteeseen tai vastaavasti velvoittaa olla ryhtymättä johonkin. Viimeksi mainittua kutsutaan negatiiviseksi suorituskanteeksi. Suorituskanteella haetaan täytäntöönpanokelpoista ratkaisua ongelmaan, joka on viimekädessä toimeenpantaessa ulosottoteitse. Tuomion tulee kohdistua suoraan toiseen sopijaosapuoleen. Kantaja ei siis voi vaatia osakassopimuksen perusteella, että esimerkiksi yhtiökokouksessa annetut äänet mitätöitäisiin.⁹⁹

Haaste annetaan tiedoksi vastaajalle. Mikäli vastaaja jättäytyy asian suhteen passiiviseksi tai myöntää haasteen ja kyseessä on dispositiivinen riita-asia, voidaan riita-asia ratkaista kantajan hyväksi. Tällöin tuomioistuin antaa yksipuolisen tuomion asiasta. Mikäli vastaaja vastustaa haastetta, siirrytään ensimmäiseen vaiheeseen eli valmisteluvaiheeseen. Se voi tapahtua joko valmistelustuntona, pelkkänä kirjallisena menettelynä tai näiden

⁹⁶ Jokela A, 2016, Oikeudenkäynti 1, s.47-48

⁹⁷ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.161

⁹⁸ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 380-381

⁹⁹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 381-382

yhdistelmänä. Asia voidaan ratkaista jo valmisteluvaiheessa, jos kyseessä on dispositiivinen riita-asia tai jos asia on riidaton ja johtuu oikeudenkäymiskaaren 5:27:ssa luetellusta seikasta. Valmisteluvaiheen jälkeen siirrytään toiseen vaiheeseen eli pääkäsittelyyn, jos asiaa ei ole ratkaistu jo edellisessä vaiheessa. Pääkäsittelyn jälkeen tuomari antaa tuomionsa käsiteltävänä olevasta asiasta.¹⁰⁰

Tuomioistuimessa voidaan myös sovittaa riita-asiaa. Sovittelulla tarkoitetaan sellaista riita-asian ratkaisemiseksi tapahtuvaa toimintaa, joka ei johda kokopitkään tuomioistuinprosessiin. Sovitteluun sovelletaan tällöin lakia riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa (29.4.2011/394).¹⁰¹ Tuomioistuin sovittelusta tulee erottaa dispositiivisten riita-asioiden yhteydessä tuomarin tavanomainen sovintoon tähtäävä toiminta. Menettely tuomioistuin sovittelussa on melko vapaamuotoista. Hakemus sovitteluun tulee yleensä asianosaisilta ja sovittelijana toimii tuomioistuimen tuomari. Sovittelijan tehtävänä on auttaa riidanosapuolia saavuttamaan sovinto käsillä olevassa asiassa. Sovittelija voi myös asianosaisten pyynnöstä tai suostumuksesta antaa ratkaisuehdotuksen.¹⁰² Ratkaisuehdotuksen tulee perustua siihen, miten sovittelija näkee asian ratkaistavan tarkoituksenmukaisimmin.¹⁰³ Mikäli osapuolet hyväksyvät ratkaisuehdotuksen, sovittelija vahvistaa sen kirjallisesti. Sovintoratkaisu ei kuitenkaan saa olla lainvastainen tai olla selvästi kohtuuton tai loukata kolmannen oikeutta.¹⁰⁴

Sovittelu voi tapahtua myös muualla kuin tuomioistuimessa. Näistä mainittakoon keskuskauppakamarin välimieslautakunnan hallinnoima sovittelu. Välimieshallinnon sovittelumenettelyyn sovelletaan FAI (The Finland Arbitration Institute) sovittelua koskevaa ohjetta ja keskuskauppakamarin sovittelua koskevia sääntöjä. Sovittelu tulee vireille välityslautakuntaan hakemuksesta. Asianosaiset voivat joko valita sovittelijan itse tai sovittelija voidaan asettaa välityslautakunnan ehdotuksesta. Kuten välimiesmenettely, myös

¹⁰⁰ Linna T, 2012, Prosessioikeuksen oppikirja, s. 47-70

¹⁰¹ Virolainen J, Vuorenpää M, Prosessioikeus, jatkuvasti päivitettävä verkkojulkaisu kohta 1. Prosessioikeus oikeudenalana

¹⁰² Jokela A, 2016, Oikeudenkäynti I, s. 58-61

¹⁰³ Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 7§

¹⁰⁴ Oikeudenkäymiskaari 20 luku 3§

sovittelu on prosessina hyvin joustavaa ja asiaosaisilla on valta vaikuttaa menettelyyn ja lopputulokseen haluamallaan tavalla. Prosessi sisältää valmistelu- ja tietojenvaihtovaiheen, sovitteluistunnon ennakkotapaamisia, sovitteluistunnon ja muita mahdollisia tapaamisia kaikkien tai osan asianosaisten välillä. Usein itse sovittelutapaaminen kestää yhden päivän. Tarkoituksena on saavuttaa molempia osapuolia tyydyttävä ja sitova sovintoratkaisu. Sovittelun aloittaminen ei estä esimerkiksi oikeusprosessin tai välimiesmenettelyn aloittamista. Selvää kuitenkin on, että tällöin sovittelusta saatava hyöty pienenee. Oikeusprosessia tai välimiesmenettelyä voidaan kuitenkin lykätä sovittelun ajaksi.¹⁰⁵ Sovintoratkaisu voidaan vahvistaa välitystuomiolla.¹⁰⁶

Sovitteluun voidaan päätyä esimerkiksi tilanteessa, jossa jokin sopimusehto koetaan kohtuuttomaksi.¹⁰⁷ Osakassopimuksen sovittelu on suhteellisen harvinaista. Tämä johtuu siitä, että sopijaosapuolten katsotaan usein olevan tasavertaisessa asemassa, eikä kyseessä ole esimerkiksi elinkeinoharjoittaja ja kuluttaja-asetelma.¹⁰⁸ Toki osakkaiden tietämyksen, kokemuksen ja aseman välillä voi olla suuriakin eroja, mutta esimerkiksi vähemmistöosakkeenomistajaa ei automaattisesti voi pitää heikompana osapuolena osakassopimussuhteessa. Osakassopimuksen sopijaosapuolen heikkomuus esiintyy lähinnä taloudellisina voimavaroina ja sopimusteknisenä osaamisena. Osakassopimus on luonteeltaan yksilöity sopimus, joten osapuolet ovat paremmin perillä siitä mitä ollaan sovittu, toisin kuin esimerkiksi vakioehtoja käyttämällä. Nyt kun osakassopimukset ovat yleistyneet, käytetään niissä kuitenkin usein jossain määrin muualta kopioituja ehtoja ja tämä on omiaan vähentämään sitä, että ehtoihin tutustutaan tarvittavalla tarkkuudella.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Keskuskauppakamarin sovittelua koskeva ohje s. 3-7

¹⁰⁶ Keskuskauppakamarin sovittelusäännöt, s. 17

¹⁰⁷ Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 36§

¹⁰⁸ Nykyisen trendin mukaan korkein oikeus on kuitenkin ratkaisukäytännössään soveltanut esimerkiksi epäselvyyssääntöä tilanteessa, jossa toinen elinkeinoharjoittaja on selkeästi heikommassa asemassa. Tästä esimerkkinä KKO 2008:53 ja KKO 2010:69

¹⁰⁹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta, 2008, s.420-422

4. Osakassopimusriitojen ennaltaehkäisy

4.1 Ennakoiminen

Suomessa asioita on totuttu katsomaan taaksepäin. Tämä pätee myös sopimusten laatimiseen. Sopimiselle on ollut ominaista se, että sopimuksia laadittaessa asioita on tarkasteltu jopa yksinomaan tuomioistuinratkaisujen ja normien näkökulmasta. *Preventive ja proactive law (ja contracting)* -ajattelumallit ovat kuitenkin alkaneet yleistymään liike-elämän sopimisessa ja näin ollen myös osakassopimusten laatimisessa.¹¹⁰ Nämä modernimmat ajattelutavat painottavat suhtautumaan sopimiseen ennemmin ennakoivasti kuin reaktiivisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että pyritään ennakoimaan mahdolliset ongelmat jo sopimisvaiheessa eikä tyydytä toivomaan parasta ja korjaamaan vahinkoja sitä myöten, kun niitä syntyy.¹¹¹

Preventiivinen (Preventive law) -ajattelumalli on peräisin Yhdysvalloista 1950-luvulta. Kyse ei siis ole täysin uudesta ajattelumallista. Preventive law -ajattelumalli tähtää siihen, että pyritään ennakoimaan erilaisia tulevaisuuden näkymiä sopimussuhteissa ja varautumaan näihin tilanteisiin jo sopimuksen laatimistilanteessa. Sen tarkoituksena on etsiä niitä keinoja ja kehittää ennalta sellaisia toimitapoja ja työkaluja, joilla ongelmia voitaisiin hahmottaa jo etukäteen ja näin ollen niistä aiheutuvia häiriöitä minimoida. Tästä esimerkkinä on sopimusehtojen hiominen mahdollisimman selkeiksi. Jos ongelmia havaitaan, ne tulisi ratkaista ennen kuin ne johtavat riitatilanteeseen. Avainasemassa onnistuneeseen sopimiseen on siis sopimusten huolellinen suunnittelu, sopimustoiminta- ja hallinta.¹¹²

Ennakoivalla oikeudella (proactive law) tarkoitetaan sitä, että miten voidaan vaikuttaa sopimuksella haettavien tavoitteiden saavuttamiseen luomalla sellaiset edellytykset, jolla voidaan myötävaikuttaa siihen, että ongelmia ei synny.¹¹³ Ennakoivalla sopimisella (*proactive contracting*) tarkoitetaan taas prosessia, jolla pyritään siihen, että osapuolet

¹¹⁰ Haapio H, 2000, Preventiivinen juridiikka ja ennakoiva sopimustoiminta: Liikesopimusriitojen ratkaisu tärkeää yrityksille -riitojen torjuminen tärkeämpää, s.18-19

¹¹¹ Sorsa K, 2008, Ennakoivan oikeuden näkökulmia sopimustoiminnan itsesääntelyn EU:ssa, s. 50

¹¹² Haapio H, 2000, Preventiivinen juridiikka ja ennakoiva sopimustoiminta: Liikesopimusriitojen ratkaisu tärkeää yrityksille riitojen torjuminen tärkeämpää, s.18-19

¹¹³ Pohjonen S, 2008, Ennakoivaa sopimista vaiko riidan ratkaisua? Yhteistyö ja oikeudellinen ajattelu, s. 321

saavuttavat sopimuksella haettavat tavoitteensa. Se on saanut paljolti vaikutteita edellä mainitusta preventive law -ajattelusta. Nämä kaksi ajattelusuuntausta eroavat kuitenkin keskeisesti siinä, että preventiivinen oikeus painottaa enemmän oikeudellisten riskien ja ongelmien ennaltaehkäisyä. Ennakoivassa oikeudessa taas keskeistä on tietyn päämäärän saavuttaminen tietyissä olosuhteissa. Sille ominaista on myös poikkitieteellisyys. Tällöin oikeudellinen osaaminen ja tietämys toimii yhteistyössä muun asiaan liittyvän asiantuntemuksen kanssa todellisuuden pohjalta. Ennakoiva oikeus on siis kokonaisvaltaista ja ihmisenäkökulmaa painottava suuntaus.¹¹⁴ Sen tarkoituksena on minimoida ennalta ongelmia ja muita vahingollisia vaikutuksia. Tämä otetaan suunnitellussa huomioon riskien kartoituksena. Viimekädessä tarkoituksena on saada aikaan sellainen sopimus, jolla hallitaan konflikteja, vältetään käräjöintiä ja minimoidaan sopimisesta aiheutuvia kustannuksia. Ennakoivalla sopimisella on myös merkitystä laatujohtamisessa ja riskien hallinnassa.¹¹⁵

Kaikkiin sopimuksiin voinee yleistää oletaman, että niihin liittyy positiivisia tavoitteita ja mahdollisia epäedullisia tapahtumia, joita voidaan kutsua riskeiksi. Riskit voivat tehdä tyhjäksi sopimuksilla tavoiteltavat tavoitteet. Esivaiheena sopimiselle tulisi tästä syystä tehdä intressien kartoitus. Osakassopimuksessa tällaisia intressejä voi olla esimerkiksi äänestyskäyttäytymisen kontrollointi. Sopimuskumppanien tulisi olla tietoisia sekä omasta, että sopimuskumppanin intressistä tehdä sopimus. Intressien kartoitukseen tulisi yhdistää riskien kartoitus. Intressi ja riskikartoituksen ensisijainen tarkoitus on selvittää osapuolten tarkoitukset solmia sopimus ja mitä esteitä näille päämäärille voisi mahdollisesti olla.¹¹⁶

4.2 Hyvä sopimustekniikka ja -taktiikka

Erilaisia sopimushäiriöitä voidaan ennaltaehkäistä huolellisesti suunnitellulla sopimustekniikalla- ja taktiikalla. Sopimustaktiikalla tarkoitetaan käytännössä hyvin monenlaisia asioita. Sopimustaktiikkaan kuuluvat ne keinot, jolla yritys pyrkii saamaan

¹¹⁴ Pohjonen S, 2008, Ennakoivaa sopimista vaiko riidan ratkaisua? Yhteistyö ja oikeudellinen ajattelu, s. 319

¹¹⁵ Haapio H, 2007, An ounce of prevention -Proactive Legal Care for Corporate Contracting Success, s. 43-44

¹¹⁶ Hemmo M, 2005, Sopimusoikeus III, s. 11-13

aikaan sopimuksen, joka on sille mahdollisimman edullinen. Tähän liittyy läheisesti neuvottelutaktiikka, johon liittyvät vähimmäisehdot sopimuksen sitomiselle ja neuvottelutavoitteet, jotka ovat sellaisia, ettei sopijaosapuoli pysty niistä tinkimään. Sopimustekniikan osalta tärkeimpänä osa-alueina voidaan pitää sopimusehtoja ja sopimusneuvottelumenettelyä.¹¹⁷ Sopimusehdot muodostavat käytännössä sopimustekniikan olennaisimman osan. Tärkeää on miettiä, käytetäänkö esimerkiksi osakassopimuksessa vakiosopimusehtoja vai tulisiko sopimusehdoista neuvotella yksilöidysti. Myös näiden yhdistelmää voidaan käyttää. Sopimuksen sisällön osalta tärkeää on taas pohtia sitä, mitä ehtoja sopimukseen otetaan ja miksi sekä miten ne muotoillaan.¹¹⁸

Osakassopimuksen laatimista edeltää usein sopimusneuvottelut. Sopimusneuvotteluista tai niiden sisällöstä ei ole säädetty lailla. Sopimusneuvotteluissa on tärkeää erottaa tehdyt ehdotukset ja tahdonilmaisut toisistaan, vaikka rajanveto näiden välillä voi olla toisinaan vaikeaa. Tällöin apuna on käytettävä erilaisia tulkintaperiaatteita. Sopijaosapuolet voivat etukäteen sopia sopimusneuvotteluissa noudatettavasta menettelystä sitovasti.¹¹⁹ Sopimusneuvotteluiden yhteydessä voidaan sopia myös aiesopimuksen (*letter of intent*) tekemisestä. Aiesopimuksen tarkoituksena on vahvistaa sopijaosapuolten aikomus tehdä sopimus. Sopimusneuvotteluihin saa lähteä ainoastaan, jos osapuolen tarkoituksena on todella saada aikaan sopimus. Sopimusneuvottelut tulee käydä vilpittömässä mielessä ja osapuolten tulee antaa toisilleen vain oikeaa ja todenmukaista tietoa. Harhaanjohtavan tiedon antaminen tai olennaisen seikan salaaminen sopimusneuvotteluissa voi johtaa sopimuksen pätemättömyyteen tai vahingonkorvausvelvollisuuden täyttymiseen¹²⁰

Sopimusneuvotteluita ohjaava tekijä on neuvotteluvoima. Neuvotteluvoimalla tarkoitetaan sopijaosapuolten kykyä saada haluamansa asiat hyväksytyksi ja toteutumaan itse haluamallaan tavalla. Neuvotteluvoimaan vaikuttaa esimerkiksi osakkaiden asema yhtiössä ja yleisesti yhtiön tilanne. Oman aseman kannalta ratkaisevaa on se, miten toinen

¹¹⁷ Hemmo M, 2005, Sopimusoikeus III, s. 4-5

¹¹⁸ Hemmo M, 2006, Sopimusoikeuden oppikirja, s. 584

¹¹⁹ Saarnilehto A, 2009, Sopimusoikeuden perusteet, s.66

¹²⁰ Saarnilehto A, 2009, Sopimusoikeuden perusteet, s.69-70

sopijaosapuoli pystyy arvioimaan oman ja muiden osapuolten neuvotteluvoiman. Neuvotteluvoimaan vaikuttaa myös yhtiön omistusosuudet ja niiden myötä jakautunut äänimäärä. Mikäli osakassopimusta ei solmita, yhtiössä sovelletaan pääsääntöisesti enemmistöperiaatetta. Erilaiset sopimusten tulkintasäännöt saattavat luoda myös neuvotteluvoimaa. Esimerkiksi epäselvyyssäännön soveltaminen johtaa sopimuksessa olevan epäselvyyden sopimusehdon laatijan vahingoksi. Tämän vastapainoksi sopimukseen voidaan liittää lauseke, jossa osapuolet vakuuttavat ymmärtäneensä sopimuksen sisällön.¹²¹

Osakassopimusneuvotteluihin voi sisältyä useita neuvottelukierroksia ja onkin hyvä, että neuvottelemiseen käytetään riittävästi aikaa. Neuvotteluiden sujuvuuden kannalta on oleellista, että sopimusosapuolilla on näkemys siitä, millaisia odotuksia heillä on yhtiön suhteen. Neuvotteluiden alussa osapuolten kannattaa käydä keskustelua siitä, millaista yhtiön liiketoiminta on, millaista hyötyä he itse voivat tuoda yhtiölle ja vastaavasti mitä he odottavat saavansa yhtiöltä. Lisäksi keskustelua tulisi käydä siitä, miten tulevat päätökset tehdään ja mikä toimitelin tai ketkä osakkaat tekevät päätökset ja, mitkä ovat osakkeiden myynti-, merkintä ja lunastusehdot. Neuvotteluiden aikana (etenkin jos osakeyhtiötä ollaan vasta perustamassa) olisi neuvotteluiden tuloksena hyvä syntyä lista asioista, joissa neuvotteluiden tuloksena ollaan saavutettu yksimielisyys. Jos taas kysymyksessä on jo olemassa oleva osakeyhtiö, jossa on jo olemassa oleva osakassopimus, otetaan se usein lähtökohdaksi neuvotteluissa, ellei kyse ole tilanteesta, jossa uuden osakkaan tuleminen vaikuttaa olennaisesti yhtiön toimintaan. Tällainen tilanne voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun uusi pääomasijoittaja on tulossa yhtiön osakkaaksi. Tällöin uusi pääomasijoittaja usein haluaa tuoda oman osakassopimusmallinsa neuvotteluiden alaisuuteen.¹²²

Sopimusneuvotteluille ominaista on saavuttaa näkökantojen ja tavoitteiden yhteensovittaminen. Tähän liittyy olennaisesti omien tavoitteiden priorisointi. Tavoitteiden priorisoinnilla tarkoitetaan sitä, että osakassopimusta laadittaessa on hyvä määrittää sopimusosapuolten yhteistyölle selkeät tavoitteet. Tämä priorisointi on yksilöllistä ja

¹²¹ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.75-78

¹²² Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset s. 36-38

vaihtelee sopimuksen osapuolten mieltymysten mukaan. Pääsääntöisesti tällaisina tavoitteina voidaan usein pitää tavoitteita, jotka liittyvät kohdeyhtiön määräysvallan jakautumiseen, rahoitukseen ja varojen jakoon ja osakevaihdon sääntelyyn. Sopimusosapuolten on etukäteen hahmotettava itselleen erityisen tärkeät tavoitteet, joista pitää kiinni. Samalla osapuolen on mietittävä ne tavoitteet, joista hän on valmis luopumaan tai tekemään kompromisseja. Rajan vetäminen tärkeimpien tavoitteiden ja vähemmän tärkeiden tavoitteiden välille voi olla kuitenkin joissain tapauksissa vaikeaa. Tällöin voidaan miettiä, voitaisiinko asetetut tavoitteet jakaa päätavoitteisiin ja päätavoitteita tukeviin tavoitteisiin. Päätavoite voi muun muassa olla yhtiön hallinnointiin liittyvät tavoitteet ja tukevat tavoitteet voivat olla taloudellisia. Muut kuin päätavoitteet ja niitä tukevat tavoitteet voivat olla sellaisia tavoitteita, joista sopimusosapuoli voi sopimusneuvotteluissa olla valmis joustamaan tai luopumaan kokonaan. Tällöin vastapuolelta voidaan odottaa vastaavia myönnytyksiä.¹²³

Osakassopimusneuvotteluissa huomiota tulisi kiinnittää siihen, miten yksityiskohtaisesti sopimusehdot laaditaan, jotta sopimus olisi tarkoituksenmukainen asetettuihin tavoitteisiin suhteutettuna. Sopimuksen jäädessä aukolliseksi tai muutoin epätäydelliseksi on se alttiina erilaisille tulkinnoille. Taloudelliselta näkökannalta sopimuksia ei kannata laatia sen pidemmälle kuin sen hyödyt suhteutetaan sopimuksen laadinnasta aiheutuviin lisäkustannuksiin.¹²⁴ Sopimusehtojen yksityiskohtainen muotoilu on tärkeässä asemassa tilanteessa, jossa riita on edennyt tuomioistuimeen tai välimiesmenettelyyn. Tuomarit ja välimiehet ovat täysin ulkopuolisia sopijaosapuoliin nähden. He voivat saada sopimuksesta aivan toisenlaisen kuvan, kuin mitä osapuolet ovat tarkoittaneet, jos heillä ei ole riittävästi tietoa sopimuksen taustoista. Tämän vuoksi on tärkeää, että tärkeimmät tavoitteet muotoillaan niin, etteivät ne jätä sijaa tulkinnalle.¹²⁵

Sopimusneuvotteluita voidaan itsessään käyttää tulkintamateriaalina sellaisissa tilanteissa, missä osapuolten välille on syntynyt erimielisyys esimerkiksi sopimusehdon sisällön merkityksestä. Sopimusneuvotteluiden tarkoitus on yleensä tähdätä yksilöidysti tehtävään

¹²³ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 92-95

¹²⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 96-97

¹²⁵ Hemmo M, 2006, Sopimusoikeuden oppikirja, s.587

sopimukseen. Mikäli käytetään vakioehtoja, ei sopimusneuvotteluita usein käydä, eikä sitä voi tällöin luonnollisestikaan käyttää tulkintamateriaalina. Neuvotteluiden aikana osapuolet tuottavat erilaista materiaalia ja siihen voi liittyä erilaista informaation vaihtoa. Tämä voi olla kirjallista tai suullista. Jokaisen materiaalin merkitys tulkintamateriaalina on arvioitava erikseen sen suhteen kuuluko neuvottelumateriaali osaksi sopimusta vai ei. Mikäli se muodostuu osaksi sopimusta, voidaan sitä käyttää tulkintamateriaalina ilman nimenomaista määräystä.¹²⁶ Erilaiset tahdon ilmaisut voivat selventää mihin missäkin tapauksessa osakassopimuksella on pyritty ja mistä asioista on haluttu sopia.¹²⁷

Osakassopimussopimuksen laatimisesta tekee haastavaa se, että sopimustyyppinä sitä sitoo sekä yhtiöoikeudelliset- että sopimusoikeudelliset normit. Sopimusehtojen laatimisessa tulisikin tuntee sovellettava lainsäädäntö. Moni laki sisältää pakottavaa sääntelyä, josta sopijaosapuolet eivät voi pätevästi sopia toisin. Vaikka yhtiöoikeudellinen ja sopimusoikeudellinen sääntely on pääasiassa tahdonvaltaista, ehtoja laadittaessa tulisi kiinnittää huomiota etenkin niiden kohtuullisuuteen. Tähän palataan enemmän luvussa 5.¹²⁸

5 Sopimusehtojen muotoilu

5.1 Erilaisia sopimusehtoja ja mitä niitä muotoillessa tulisi ottaa huomioon

Osakassopimuksen allekirjoittajan täytyy selvittää tarkoin omat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotta hän todellisuudessa ymmärtää mihin on sitoutumassa. Sopijaosapuolen on olennaista ensinnäkin selvittää, mihin osakassopimus hänet veloittaa ja millaisia sanktioita sopimusrikkomuksiin liittyy. Myös omaa suhdetta toisiin sopijaosapuoliin tulisi miettiä ja millaisia velvollisuuksia ja oikeuksia osakassopimus heille asettaa ja ovatko ne omasta mielestä riittäviä ja perusteltuja omiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin nähden.¹²⁹

¹²⁶ Annola V, Sopimuksen tulkinta 2016, s. 137-138

¹²⁷ Saarnilehto A, 2009, Sopimusoikeuden perusteet, s. 68

¹²⁸ Hemmo M, 2006, Sopimusoikeudenoppikirja, s.595

¹²⁹ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s 20-21

Osakassopimuksella voidaan sopimusvapauden puitteissa sopia lähes mistä tahansa ja päämäärät vaihtelevat yhtiöittäin. Osakassopimuksen sopijaosapuolet tavoittelevat osakassopimuksella hyvin erilaisia asioita ja osakassopimus pääsääntöisesti tulisi aina olla räätälöity sopimus, jotta se palvelisi mahdollisimman tehokkaasti kohdeyhtiön toimintaa ja sen osakkeenomistajia. Osakassopimus toimii instrumenttina, joka lisää osapuolten välistä ennakkointia. Se, miten yksityiskohtaisesti asioista tulisi sopia on monien osatekijöiden summa ja se, miten yksityiskohtaisesti asioista tulisi sopia lienee ensimmäisiä kysymyksiä sopimuksen laatimiseen ryhdyttäessä. Liian yksityiskohtainen sopiminen on omiaan nostattamaan transaktiokustannuksia ja tekemään sopimuksesta ”jäykän”. Liian väljäksi jätetyt sopimusehdot ovat omiaan taas lisäämään riskiä tulkintaerimielisyyksille ja tätä myöten riski joutua tuomioistuimeen tai välimiesmenettelyyn kasvaa.¹³⁰

Yksityiskohtaisuuteen vaikuttaa pitkälti se, millaisia epävarmuustekijöitä sopimukseen liittyy ja miten merkittävänä sopijaosapuolet asiaa pitävät. Jos sopijaosapuolet pitävät asiaa hyvin tärkeänä ja rahallisesti arvokkaana, asioista on tapana sopia yksityiskohtaisemmin. Myös se, kuinka hyvin sopijaosapuolet tuntevat toisensa vaikuttaa sopimusehtojen yksityiskohtaiseen muotoutumiseen.¹³¹

Osakassopimus on useimmiten salainen asiakirja, eikä niiden sisällöstä ole tämän vuoksi kovin paljon tietoa. Tästä syystä osakassopimuksessa sovittaville asioille on lähes mahdotonta antaa yleistettävissä olevia suosituksia tai ehdotuksia. Tästä huolimatta oikeuskirjallisuudessa ja tutkijoiden yksityisissä tutkimuksissa on todettu, että osakassopimukseen on usein sisällytetty tietyn tyyppisiä lausekkeita.¹³² Seuraavassa käydään läpi tyypillisimpiä osakassopimukseen sisällytettäviä sopimusehtoja pitäen silmällä sitä, mitä niiden muotoilussa tulisi ottaa huomioon, jotta mahdollisilta riitaisuuksilta voitaisiin tulevaisuudessa välttyä.

¹³⁰ Hemmo M, 2005, Sopimusoikeus III, s. 25

¹³¹ Hemmo M, 2005, Sopimusoikeus III, s. 26-27

¹³² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 87-88

5.2 Yhtiön tavoitteet ja tarkoitus

Osakassopimuksen alkuun otetaan yleensä aina sopimuksen taustaa ja tarkoitusta koskeva kappale. Tämä kappale on siinä mielessä tärkeä, että sillä saattaa olla iso merkitys erimielisyystilanteessa, jossa osakassopimusehtoa joudutaan tulkitsemaan. Tämän kappaleen pituus ja tarkkuus voi vaihdella hyvinkin pitkistä ja yksityiskohtaisista klausuuleista lyhyisiin ja suppeisiin kuvauksiin. Osakassopimuksen alkuun voidaan lisäksi liittää luettelo osakassopimuksessa käytettävistä termeistä ja niiden määritelmistä tulkintaristiriitojen ehkäisemiseksi.¹³³

Osakassopimuksen tavoitteet ovat niitä päämääriä, joilla osakassopimuksen sopijaosapuolet pyrkivät sopimusjärjestelyllä. Ne ovat sopijaosapuolten yhteistyöhän perustuvia ennako-odotuksia, jotka jäsennetään osakassopimuslausekkeiksi. Osakassopimuksessa sovittavien asioiden tarve riippuu sopijaosapuolista ja heidän tarpeestaan suojata oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan. Osakassopimukseen kirjataan usein tavoitteeksi liiketoiminnan kehittäminen ja kasvattaminen, jonka kautta pyritään takaamaan osakkeenomistajille voiton tuottaminen. Tämä ei kuitenkaan riittävästi kerro omistajien tahtotilasta. Vaikka osakassopimukseen kirjataan näin yleisluontoinen lauseke niin tosiasiasa toiselle osakkaalle arvonnousun tuottaminen voi olla toissijaista työskentelyyn ja pitkäjänteiseen sitoutumiseen yhtiössä kanssa. Tämän vuoksi tavoitteen kirjaaminen onkin käytännössä hyvin haasteellista. Sopijaosapuolten onkin hyvä käydä lävitse kunkin käsitys asiasta ja kirjata näistä näkemyksistä vähimmäistaso, minkä kaikki osakkaat ovat valmiita hyväksymään.¹³⁴

Osakassopimusten tavoitteet voivat vaihdella sen mukaan millainen osakeyhtiö on kyseessä. Yleistäen voidaan todeta, että suurissa osakeyhtiöissä osakassopimukset pyrkivät määräysvallan keskittämiseen ja hankkimiseen, kuten äänestyskäyttäytymiseen yhtiökokouksessa, joka tyypillisesti tarkoittaa sopimista hallituksen kokoonpanosta. Suurissa osakeyhtiöissä osakkeiden vaihdanta on usein suurta ja osakassopimuksilla halutaankin varmistaa, että määräysvalta pysyy tietyn osakkeenomistaja piirin käsissä. Pienten

¹³³ Hemmo M, 2005, Sopimusoikeus III, s. 334

¹³⁴ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.93-94

osakeyhtiöiden osakassopimukset keskittyvät usein päinvastoin määräysvallan hajauttamiseen. Pienten osakeyhtiöiden osakkeilla käydään harvemmin kauppaa ja tästä syystä osakkeenomistajilla on usein merkittävät taloudelliset kytkökset yhtiöön. Tästä johtuen osakkeenomistajat usein haluavat järjestää yhtiön hallinnon niin, että siihen osallistuu useampi henkilö. Tästä syystä voi olla tärkeää myös säädellä osakassopimuksessa osakkeiden luovuttamista ja sen rajoittamista.¹³⁵

Kehittyvissä osakeyhtiöissä fokus on keskeisesti pääomasijoittajien oikeuksien turvaamisessa. Pääomasijoittajat eivät välttämättä ole aina osakkeenomistajia. Pääomalainat eivät yleensä ole tarkoitettu yhtiön pitkäaikaisiksi sijoituksiksi. Tästä syystä osakassopimuksilla pääomasijoittajat voivat pyrkiä varmistamaan sijoitustensa parhaan mahdollisen arvonnousun ja realisoinnin. Lisäksi voidaan sopia yhtiön hallituksesta, kilpailukiellosta tai niistä valvontakeinoista, joilla pyritään turvaamaan pääomasijoitusten arvonnousu.¹³⁶

5.3 Osakassopimuksen voimassaolo

Jo osakassopimusta suunniteltaessa tulisi kiinnittää huomiota osakassopimuksen voimassaoloon. Osakassopimusten voimassaolo vaihtelee. Pääsääntöisesti osakassopimuksen voimassaolo sidotaan, joko yksittäiseen lyhyeen tapahtumaan, kuten esimerkiksi yhden yhtiökokouksen ajaksi tai enintään yrityksen olemassaoloon. Osakassopimus pääsääntöisesti raukeaa yrityksen purkautuessa. Osakassopimus tulee yleensä voimaan, kun sopijaosapuolet ovat allekirjoittaneet osakassopimuksen. Edellytyksenä on, että allekirjoittajalla on tähän tarvittavat tiedot ja valtuus. Osakassopimusta voidaan muuttaa sopijaosapuolten päätöksen mukaisesti vapaasti tämän jälkeenkin.¹³⁷

¹³⁵ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 103-104

¹³⁶ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 105-106

¹³⁷ Hannula A, Kari M 2007, Osakassopimukset, s.179

Yhtä lailla kuin yhteistyön sääntely, on yhteistyön lopettamisen sääntely tärkeää. Päätymisen sääntely on tärkeää muun muassa siksi, että näitä lausekkeita sovelletaan usein silloin, kuin sopijaosapuolten välit ovat tulehtuneet.¹³⁸ Huomiota yhteistyön päätymisessä täytyy kiinnittää siihen, onko päättyminen niin sanottu ”normaali päättyminen” eli onko kyse tilanteesta, jossa oikeudet ja velvollisuudet on täytetty, vai onko kyse ”epänormaalista päätymisestä”, kuten osakkaan kuolemasta tai yhtiön konkurssista.¹³⁹

Ensimmäiseksi osakassopimusta laadittaessa on päätettävä, onko sopimus voimassa toistaiseksi vai määräaikaisesti. Osakassopimuksen päätymistä ei ole mielekäästä sopia päätymään tiettyyn täsmälliseen päivämäärään mennessä. Tämä johtuu siitä, että harvoin on mahdollista ennustaa tietyn tavoitteen saavuttamisen tai muutoin yhteistyön keston tarkka päätymisajankohta. Tässä tavoitteilla on tärkeä vaikutus. Jos tavoitteiden päämääränä on yhteistyön sääntely kohdeyhtiössä, osakassopimus on tarkoituksenmukaista sitoa yhtiön olemassaoloon eikä määräaikaiseksi. Toisaalta taas, jos osakkaat sopivat äänestyskäyttäytymisestään yhden yhtiökokouksen ajaksi, sopimus on tarkoituksenmukaista saattaa olemaan voimassa vain tämän lyhyen määräajan. Osakassopimuksen päättyessä yhtiöjärjestyksestä tulee osakassopimuksen sijaan keskeisin yhteistyötä sääntelevä normisto. Näin ollen ennen osakassopimukseen päätymistä sopijaosapuolten tulisi varmistaa, että yhtiöjärjestys vastaa heidän tavoitteitaan, mikäli heidän välinen yhteistyö jatkuu.¹⁴⁰

Tässä vaiheessa tärkeää on miettiä, millä ehdoin ja kenellä on oikeus irtisanoa sopimus. Sopijaosapuoli voi pääsääntöisesti irrottautua sopimuksesta myymällä osakkeensa. Tämä koskee lähinnä vain toistaiseksi voimassaolevia osakassopimuksia, sillä määräaikaisia sopimuksia ei voida pääsääntöisesti irtisanoa kesken sopimuskauden. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että sopijaosapuoli irtautuisi kaikista osakassopimuksen mukaisista velvollisuuksistaan. Esimerkiksi jos sopijaosapuolet ovat sopineet, että luovuttajan sopimusvastuu loppuu vasta siihen, kun tämän seuraaja on hyväksynyt sopimusehdot, lakkaa luovuttajan vastuu vasta tämän hyväksynnän jälkeen. Lisäksi tyypillistä on, että

¹³⁸ Bono U, 1995, Osakassopimuksen irtisanominen, s.189

¹³⁹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 432-434

¹⁴⁰ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 434-436

kilpailukiello-, salassapito- ja luovutuksenrajoituslausekkeet sitovat sopijaosapuolta vielä sopimuksen päätyttyäkin.¹⁴¹

Toistaiseksi voimassaolevan osakassopimuksen irtisanominen riippuu siitä, onko osakassopimuksessa etukäteen sovittu ehdoista, joilla sopijaosapuoli saa irtisanoa sopimuksen päättymään vai ei. Ensin mainittu tilanne on yksinkertainen eli sopijaosapuoli saa irtisanoa sopimuksen sovituin ehdoin, mutta sopimusta laadittaessa irtisanomisen perusteisiin tulisi kiinnittää riittävästi huomiota. Toistaiseksi voimassa olevat sopimukset ovat luonteeltaan kestopimuksia, joita koskee usein irtisanomisvapaus eli sopimus voidaan irtisanoa noudattaen kohtuullista irtisanomisaikaa. Irtisanomisajan pituuteen tulisi ottaa kantaa osakassopimusta laadittaessa. Tämän lisäksi olisi hyvä ottaa kantaa siihen, mitkä velvoitteet velvoittavat vielä tämän ajan jälkeenkin sekä mahdollisiin hyvityksiin.¹⁴²

5.4 Olosuhdemuutokset osakassopimuksen voimassaolon aikana

Olosuhdemuutoksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia osakassopimuksen voimassaoloon ja irtisanomiseen. Näihin mahdollisiin muutoksiin on hyvä varautua jo sopimuksen laatimisvaiheessa. Tyypillinen olosuhdemuutos on yhtiön omistusrakenteissa tapahtuva muutos. Tällöin on mietittävä sitä, sitooko osakassopimus siirronsaajaa ja miten muutos vaikuttaa osakassopimukseen voimassaoloon. Ensin mainittuun vaikuttaa muun muassa se, miten sopimuksen sopijaosapuolirakenne muuttuu. Muutos voi tapahtua siten, että sopijaosapuoleksi tulee uusi tai uusia sopijaosapuoli(a) tai, että osakassopimuksen sopijapuolten määrä vähenee alkuperäisestä. Ensin mainitussa tapauksessa osakassopimukseen saattaa liittyä esimerkiksi ei-toivottu henkilö, joka voi uhata yhteistyön sujumista ja näin ollen tavoitteiden toteutumista. Sopijaosapuolten määrällinen väheneminen taas voi lakkauttaa sopimuksen, sillä perusteella, että tavoitteiden toteutumisen edellytys oli, että kaikki sopijaosapuolet ovat sitoutuneita ja liittyneet osakassopimukseen.

¹⁴¹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 435-437

¹⁴² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 461-462

Vaikka pääsäännön mukaan osakassopimus sitoo omistuspohjassa tapahtuvista muutoksista huolimatta, voi se raueta, jos osakassopimuksen voimassaolon edellytykset järkkyvät. Tällöin osapuolille voi syntyä myös erikoisperusteinen irtisanomisoikeus. Erityisperusteinen irtisanomisoikeus tarkoittaa sitä, että olosuhdemuutos on ollut olennainen ja sellainen, että se vaikuttaa negatiivisesti tavoitteiden toteutumiseen. Tästä esimerkkinä on sopijaosapuolen kuolema, joka voi johtaa suoraan osakassopimuksen päättymiseen, jos osakassopimuksen tavoitteiden toteutuminen on sidoksissa tämän henkilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin. Usein kuitenkin on mielekäästä sopia, ettei sopijaosapuolen kuolema vaikuta sopimuksen voimassaoloon. Esimerkiksi Ruotsissa sopijaosapuolen kuoleman ei ole yleisesti katsottu päättävän sopimusta.¹⁴³

Yhtiön konkurssitilanteessa määräysvalta kohdeyhtiön asioista siirtyy konkurssipesälle. Tällöin voimassaololle ei enää ole edellytyksiä, sillä määräysvalta on siirtynyt yhtiöltä velkojille. Osakassopimus siis pääsääntöisesti lakkaa yhtiön konkurssiin asettamisen jälkeen. Erilaiset yritysjärjestelyt voivat myös aiheuttaa yrityksen rakenteellisia muutoksia. Tällaisia rakenteellisia olosuhdemuutoksia ovat sulautuminen ja jakautuminen. Sulautuminen ja jakautuminen luonnollisesti vaikuttavat osakassopimuksen voimassaoloon.¹⁴⁴

Sulautumisessa on kyse joko siitä, että kaksi yhtiötä sulautuvat muodostaen yhden uuden yhtiön (kombinaatiosulautuminen) tai että yhtiö sulautuu osaksi toista yhtiötä (absortiosulautuminen). Sulautumisen vaikutuksia osakassopimuksen voimassaoloon on oikeuskirjallisuudessa tutkittu hyvin vähän. Pääsäännön mukaan sulautuvan yhtiön osakassopimus päättyy samanaikaisesti kuin kyseessä oleva yhtiö lakkaa olemasta. Osakeyhtiölain 16:16.1 mukaan yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yritykselle sen jälkeen, kun se on rekisteröity. Tämä tarkoittaa siis sitä, että myös osakassopimuksen päättymishetki on rekisterimerkinnän tekemishetki, ellei toisin ole sovittu.¹⁴⁵

¹⁴³ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 437-441

¹⁴⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 442-444

¹⁴⁵ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 445-446

Osakassopimuksen voimassaolon kannalta yhtiön jakautumisessa oleellista on se, että purkautuuko yhtiö kokonaan vai siirtyykö sen varat ja velat osaksi uudelle yhtiölle sen säilyttäessä itsenäisen oikeushenkilöllisyyden. Mikäli yhtiö purkautuu, lakkaa myös osakassopimus olemasta. Jos taas yhtiö jakautuu osittain, osakassopimuksen sitovuus säilyy alkuperäisen yhtiön osakkeenomistajien välillä, ellei toisin ole sovittu.¹⁴⁶

Lainsäädäntö samoin kuin viranomais määräykset saattavat vaikuttaa osakassopimusehtojen voimassaoloon. Lainsäädännön muutos tai viranomais määräys saattaa muuttaa yksittäisiä ehtoja mitättömäksi tai pätemättömäksi. Sopimus jää kuitenkin muilta osin voimaan. Sopijaosapuolten on tällaisessa tilanteessa oltava valmiita neuvottelemaan mahdollisesta sopimuksen muuttamisesta siten, että sopimuksen alkuperäinen sopimustahto tapahtuu mahdollisimman samalla tavalla.¹⁴⁷

5.5 Hallinnon järjestäminen

Osakassopimukseen kirjataan usein ehtoja osakkaiden hallinnoimisoikeuksia. Osakassopimuksella voidaan täydentää yhtiöjärjestyksen ja osakeyhtiölain jo ennestään tarjoamia oikeuksia tai velvollisuuksia. Hallinnoimisoikeudet pohjautuvat perinteisesti osakeyhtiölakiin. Näitä oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus osallistua yhtiökokoukseen ja käyttää siellä puhe- ja äänioikeuttaan. Oikeuksien lisääminen voi olla esimerkiksi sopijaosapuolen laajempi oikeus vaikuttaa asioihin osakeomistustaan isommalla panoksella päätöksenteossa.¹⁴⁸ Hallinnon hoitamisesta sopiminen ei käytännössä ole välttämätöntä, mutta se palvelee hallinnon sujuvuutta.

Yrityksissä tehdään päätöksiä pääsääntöisesti kolmessa eri tasossa. Ylintä päätöksentekovaltaa käyttävät osakkeenomistajat yhtiökokouksessa. Yhtiökokous käyttää ylintä päätäntävaltaa myös muissa Pohjoismaissa, ja esimerkiksi Englannissa ja Sakassa.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 446

¹⁴⁷ Hannula A, Kari M 2007, Osakassopimukset, s. 179

¹⁴⁸ Alho J, yms., 2009, Osakassopimukset, s.20

¹⁴⁹ Gomard B, 1972, Shareholders' Agreements in Danish Law. s. 99

Toisella tasolla hallitus toteuttaa strategista päätöksentekoa ja kolmannella tasolla toimitusjohtaja toteuttaa käytännön operatiivista johtamista. Osakassopimuksissa sovitaan usein kaikilla näillä tasoilla tapahtuvista peruseriaatteista.¹⁵⁰ Seuraavassa käydään läpi yhtiön hallituksen ja toimitusjohtajan valintaa koskevia osakassopimuslausekkeita, päätöksentekoa yhtiökokouksessa ja hallituksessa koskevia lausekkeita.

5.5.1 Yhtiön hallituksen ja toimitusjohtajan valinta

Osakeyhtiölain 6 luvussa säädetään yhtiön hallituksesta ja toimitusjohtajasta. Osakeyhtiöllä tulee olla hallitus, jonka valitsee yhtiökokous, ellei toisin ole sovittu yhtiöjärjestyksessä. Hallituksen valitseminen onkin osakassopimuksen sopijaosapuolten yksi tärkeimmistä yhtiön määräysvallan keskittämisen välineistä. Osakassopimukseen otetaan kuitenkin usein ehto, jonka mukaan osakkaalla voi olla oikeus valita esimerkiksi yksi hallituksen jäsen. Ehto ei kuitenkaan sovellu tällaisenaan vaan hallitus valitaan yhtiökokouksessa enemmistöperiaatteella. Tässä onkin tärkeää, että yhtiöjärjestys ja osakassopimukseen sisällytetyt määräykset ovat yhteneviä, sillä yhtiöjärjestykselle on annettava etusija ristiriitatilanteessa. Mikäli kaikki tai suurin osa yhtiön osakkaista on osakassopimuksen osapuolina, on tämä usein itsestäänselvyys.¹⁵¹

Hallitustyöskentely on tärkeä vaikuttamiskeino yhtiössä, sillä hallitus hoitaa käytännössä kaiken muun työn, joka ei erikseen kuulu toimitusjohtajan vastuulle. Hallitusjäsenen valinnassa huomiota on kiinnitettävä huolellisuus- ja lojaliteettivelvollisuuteen. Hallituksen jäsenten on ajettava kaikkien osakkeenomistajien ja yhtiön etua, eikä hän voi ajaa omia intressejään. Hallituksen nimityksessä tärkeää on huomioida se, että osakkeenomistus on oikeassa suhteessa valintaoikeuksiin. Tietyille osakkaille voidaan suoda oikeus valita hallituksen jäsen tai jäseniä tai tämä valta voidaan antaa osakassopimuksella vain tietyille osakasryhmittymille. Tällöin tulisi tarkentaa miten ryhmittymä päättää valittavasta hallituksen jäsenestä. Tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota, kun sopijaosapuolina on

¹⁵⁰ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset s.103

¹⁵¹ Norri M, 2006, Osakeyhtiö, s. 348

useampi vähemmistöosakkeenomistaja ja yksi enemmistöomistaja. Osakassopimuksessa voi olla tarkoituksenmukaista suojata vähemmistöosakkeenomistajia antamalla näille hallituksen jäsenen nimitysoikeus. Tällä tavoin voidaan estää enemmistöosakkeenomistajan täydellinen valta-asema yhtiössä.¹⁵²

Osakassopimukseen voidaan ottaa lauseke myös hallituksen puheenjohtajan nimittämisestä. Tällä lausekkeella voi olla sikäli merkitystä, että jos hallituksen jäsenten äänet menevät määräenemmistöpäätöksissä tasan, ratkaisee puheenjohtajan ääni (OYL 6:3§). Osakassopimuksella voidaan sopia toisenlaisessa ratkaisusta kuin edellä mainittu. Osakassopimuksessa voidaan esimerkiksi sopia, että etukäteen nimetyn osapuolen nimittämän hallituksen jäsenen kannattama kanta voittaa tasatilanteissa. Mikäli yhtiöjärjestyksessä tai osakassopimuksessa ei ole sovittu erikseen hallituksen puheenjohtajan nimittämisestä, sen valitsee hallitus itse keskuudestaan.¹⁵³

Hallituksen jäsenten lukumäärästäkin voidaan sopia osakassopimuksella. Jos siitä ei sovita erikseen, sovelletaan osakeyhtiölain olettaa eli hallitukseen valitaan 1-5 jäsentä. Osakassopimusta laadittaessa voi olla tarkoituksenmukaisempaa määrittää lausekkeessa hallituksen jäsenten enimmäis- ja vähimmäismäärä sen sijaan, että määritetään jokin tietty kiinteä määrä jäseniä. Tällä tavoin lauseke on joustavampi ja se soveltuu paremmin muutostilanteisiin. Tällainen muutostilanne voi olla esimerkiksi sellainen että, uusi osakas liittyy yhtiöön. Osakassopimukseen voi olla tarpeellista lisätä lauseke hallituksen täydentämisestä erityisesti tilanteessa, jossa osakkaan hallitusedustaja on irtautunut hallituksesta. Tällöin voidaan sopia esimerkiksi siitä, että toisten sopijaosapuolten tulee myötävaikuttaa uuden edustajan valintaan ennen varsinaista yhtiökokousta.¹⁵⁴

Hallituksen kokouksistakin voidaan ottaa erillinen sopimuslauseke osakassopimukseen. Se on hyvä lisäys erimielisyyksien välttämiseksi ja yleisten hallintoperiaatteiden sopimiseksi. Osakeyhtiölaki ei juuri sääntele hallituksen kokoustamista. Sen mukaan hallituksen on

¹⁵² Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.75-76

¹⁵³ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.76

¹⁵⁴ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.74-75

kokoonnuttava tarvittaessa ja tällöin kokouksesta on laadittava pöytäkirja, joka on säilytettävä luotettavalla tavalla. Kokoontumistarpeen tiheyteen vaikuttaa yhtiön koko. Pienissä yhtiöissä kokoontumistarve voi olla tiheämpi kuin suurissa yhtiöissä. Kokoustarve voi kuitenkin muuttua merkittävästi yhtiön elinkaaren aikana, joka on huomioitava lauseketta muotoillessa.¹⁵⁵

Toimitusjohtajan valitsee ja erottaa osakeyhtiölain mukaan hallitus (OYL 6:20), ellei toisin ole sovittu. Toimitusjohtaja ei ole osakeyhtiön välttämätön elin, eli jos toimitusjohtajaa ei valita, hänen osakeyhtiölain mukaiset tehtävänsä hoitaa hallitus. Osakassopimuksessa voidaan päättää toimitusjohtajan valinnasta. Vallinnan tulisi kohdistua sellaiseen henkilöön, jolla on edellytykset menestyä tehtävässään, sillä toimitusjohtajalla on vastuu osakeyhtiön päivittäisestä hallinnon hoitamisesta. Näin ollen hänellä voi olla suurikin merkitys yhtiön menestymisen kannalta. Usein toimitusjohtaja valitaan osakeyhtiöissä osakeyhtiölaissa mainitulla tavalla. Pääomasijoittajien osakassopimuksissa kuitenkin usein vaaditaan, että pääomasijoittajilla tulee olla veto-oikeus toimitusjohtajan valinnasta ja erottamisesta. Mikäli toimitusjohtaja on osakassopimuksen sopijaosapuolena, tulee aina varmistaa, että mikäli toimitusjohtajasopimus on jo olemassa, se ei ole ristiriidassa osakassopimuksen kanssa.¹⁵⁶

5.5.2 Päätöksenteko yhtiökokouksessa

Osakeyhtiön korkein päätäntäelin on yhtiökokous.¹⁵⁷ Siellä osakkeenomistajat käyttävät päätäntävaltaansa pääsääntöisesti osakkeenomistuksensa suhteessa. Monet varsinkin suuret osakeyhtiöt käyttävät eri osakesarjoja, joilla voi olla eri äänimääriä. Pääsääntöisesti yhtiökokouksessa voittaa se kanta, joka on saanut suuremman äänimäärän. Tätä kutsutaan enemmistöperiaatteeksi. Toisaalta, jotkin asiat vaativat osakelajikohtaista enemmistöä voittaakseen.¹⁵⁸ Tällainen päätös on esimerkiksi, kun yhtiöjärjestystä muutetaan siten, että osakkeenomistajan maksuvelvollisuutta yhtiötä kohtaan lisätään. Yhtiökokouksessa

¹⁵⁵ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.79-80

¹⁵⁶ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.81-83

¹⁵⁷ Osakeyhtiölain 5. luku. Yhtiökokous käyttää ylintä päätäntävaltaa myös muissa Pohjoismaissa.

¹⁵⁸ Pönkä V, Määräysvallasta osakeyhtiössä, Defensor Legis 2008/5, s.746

osakkaita ei koske yhtiön edun etusijalle laittaminen, vaan he saavat ajaa omaa asiaansa yhtiöjärjestyksen ja osakeyhtiölain puitteissa. Osakkaiden esteellisyyttä koskevat säännökset ovat hyvin niukkoja koskevat muun muassa vastuuvapaudesta päättämistä itselleen hallituksen jäsenenä.¹⁵⁹

Osakassopimuksella voidaan sopia päätöksentekovaatimuksia koskevista asioista tietyissä tilanteissa.¹⁶⁰ Tärkeää on kuitenkin muistaa se, ettei osakassopimukseen otettu lauseke äänestyskäyttäytymisestä välttämättä ole yhtiöoikeudellisesti pätevä. Lisäksi ehdon sisältöön ja muotoiluun vaikuttanee se, ovatko kaikki osakkeenomistajat osakassopimuksen sopijaosapuolina. Osakassopimuksella voidaan sopia yhtiökokouksessa tehtävien päätöksien edellytyksistä, mutta niiden noudattamatta jättäminen johtaa vain velvoiteoikeudellisen vastuun syntymiseen. Ennalta sovitun äänestyskäyttäytymisen noudattamatta jättäminen ei sellaisenaan tee siis yhtiökokouksen päätöksestä toista. Toisin sanoen yhtiökokouksen päätöstä ei voida moittia osakassopimuksen vastaisen menettelyn johdosta.¹⁶¹

Osakassopimukseen voidaan sisällyttää erilaisia äänestyssovimuslausekkeita. Karkeasti sanoen, äänestyssovimusten tarkoitus voidaan jakaa siten, että äänestyssovimusten avulla suurissa yhtiöissä tietyt avainhenkilöt pyrkivät keskittämään valtaa tietyille omistajapiirille tai vaihtoehtoisesti vähemmistöosakkeenomistajille halutaan taata tietty valta päätöksenteossa, jotta he eivät esimerkiksi vaatisi osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vähemmistöoikeuksiaan. Pienissä yhtiöissä taas päätösvaltaa halutaan usein hajauttaa siten, että päätöksentekoon voi osallistua myös sellaiset omistajat, joilla ei välttämättä muuten olisi tähän oikeutta. Tällaisia tahoja ovat muun muassa pääomasijoittajat.¹⁶²

Osakassopimuksessa voidaan sopia, että tietyt yksilöidyt päätökset, tehdään osakeyhtiölain edellyttämää suuremmalla määräenemmistöllä. Lausekkeessa voidaan toisaalta taas sopia,

¹⁵⁹ Hannula A, Kari M 2007, Osakassopimukset, s.105

¹⁶⁰ Muun muassa Tanskassa osakassopimuksissa painottuvat erilaiset äänestyssovimukset ja niiden kautta voidaan sopia äänestyskäyttäytymisestä yhtiökokouksessa. Kts. esim. Gomard, B, Shareholders' Agreements in Danish Law s. 99-103

¹⁶¹ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset s. 85-86

¹⁶² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 89

että päätös tehdään vain, mikäli osakassopimuksessa mainitut tietyt henkilöt kannattavat päätösehdotusta. Joskus myös osakassopimuksessa sovitaan, että tietyt päätökset edellyttävät yksimielisyyttä. Osakassopimuksissa kannattaa kuitenkin vain harvoin ja poikkeuksellisesti sopia yksimielisyyden edellytyksestä päätöksenteossa. Muutoin voidaan haitata yhtiön toimintaedellytyksiä, jos jo yhden henkilön eriävä mielipide voi estää tärkeän päätöksen tekemisen.¹⁶³

Määräenemmistöä suuremman äänimäärän vaatiminen voi olla perusteltua tilanteissa, jossa yksi henkilö tai toisiaan hyvin lähellä olevat tahot voisivat tehdä sellaisia päätöksiä, millä olisi merkittäviä vaikutuksia toisten osakkeenomistajien asemaan. Tällöin suojataan siis lähinnä vähemmistöosakkeenomistajia. Lauseke voidaan muotoilla esimerkiksi siten, että sellaisten osakeyhtiölaissa mainittujen enemmistöpäätösten tekeminen edellyttäisi kahden kolmasosan määräenemmistön kannatusta tai esimerkiksi vähemmistöosakkeenomistajien määräenemmistön kannatusta.¹⁶⁴

Jos taas halutaan, että päätöksenteko on riippuvainen tiettyjen henkilöiden myötävaikutuksesta, on tästä nimenomaisesti mainittava osakassopimuksessa. Tällaisia henkilöitä ovat usein esimerkiksi pääomasijoittajat. Tämä on perusteltua etenkin silloin, kun pääomasijoittajan sijoittama osuus yhtiöön on hyvin merkittävä. Jos osakassopimukseen liitetään tiettyjen henkilöiden nimet, tulisi myös harkita sitä, millä tavalla osakkaiden mahdollinen omistusosuuden väheneminen vaikuttaa tähän veto-oikeuteen. Tämän lisäksi tulisi miettiä, seuraako tämä kyseinen oikeus mahdollista siirronsaajaa, jos osakkeenomistaja luopuu osakeomistuksestaan joko toisten osakkeenomistajien hyväksi tai ulkopuoliselle.¹⁶⁵

Keskeisiä asiakokonaisuuksia liittyen äänestyssovimuslausekkeiden muotoiluun ovat omistuspohjassa tapahtuvat muutokset, yhtiön alas-ajo tai myyminen sekä uudelleenjärjestelyt. Määräysten pääasiallinen tarkoitus on varmistaa se, että perustellusti

¹⁶³ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset s. 86-87

¹⁶⁴ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset s. 87

¹⁶⁵ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset s. 86-87

katsottavien osakkeenomistajien kannattama mielipide voittaisi. Näin voidaan turvata hallituspohjan hallitut muutokset tai vähemmistöosakkeenomistajien asemaa. Käytännössä osakassopimuksessa voidaan sopia edellä mainittujen asiakokonaisuuksien lisäksi melkein mistä tahansa äänestettävistä asiasta. On kuitenkin tärkeää muistaa se, että yhtiön päätöksentekoa ei kannata sitoa liian tiukoin määräyksin. Joustamattomat määräykset voivat pahimmillaan lamauttaa yhtiön normaalin toiminnan.¹⁶⁶

5.6 Taloudellisista oikeuksista ja velvollisuuksista sopiminen

5.6.1 Voitonjako

Etenkin pienten osakeyhtiöiden osakassopimuksissa sovitaan usein erikseen sopijaosapuolten taloudellisista oikeuksista ja velvollisuuksista. Sopimiseen vaikuttaa olennaisesti osakeyhtiölaissa mainitut yhtiön varojenjako sääntelevät normit.¹⁶⁷ Ehtoihin vaikuttaa lisäksi verotukselliset seikat sekä omistajien päämäärät. Osakeyhtiölaki säätelee yhtiön varojenjako liittyviä asioita siten, että yhtiön varat eivät ole vapaasti osakkeenomistajien jaettavissa. Näillä säännöksillä pyritään muun muassa suojaamaan velkojien oikeuksia. Yhtiön tuottaessa ylijäämää, voidaan se jakaa esimerkiksi osinkoina osakkeenomistajille. Varojenjaon tulee perustua tilintarkastettuun tilinpäätökseen ja osinkojen jaosta päätetään yhtiökokouksessa hallituksen ehdotuksen pohjalta. Hallitus voi hyväksyä yhtiökokouksessa tai ennen sitä tehdyn ehdotuksen, joka on omiaan tarkoittamaan sitä, että osakkeenomistajat ovat osingonjaon enimmäismäärän suhteen sidottuja hallituksen voitonjakoehdotukseen.¹⁶⁸

Osakassopimuksessa voidaan sopia äänestyskäyttäytymisestä yhtiökokouksessa osingonjakoa koskevassa päätöksenteossa. Siinä voidaan sopia esimerkiksi, että osinkona tulee jakaa tietty prosentuaalinen määrä yhtiön voitosta ja millaisten olosuhteiden täytyessä se tulee kyseeseen. Olennaista on muistaa, ettei yhtiökokous saa päättää jakaa enemmän osinkoa, kuin hallitus on ehdottanut. Osakkeenomistajat voivat kuitenkin välillisesti

¹⁶⁶ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset s. 87-88

¹⁶⁷ Osakeyhtiölaki 13. luku

¹⁶⁸ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.185-187

vaikuttaa jaettavaan enimmäismäärään. Tämä tapahtuu sopimalla muun muassa tilinpäätöksen yhteydessä noudatettavista periaatteista ja päättämällä, miten tulokseen vaikuttavat eri seikat huomioidaan. Tämä toteutuu käytännössä vain yhtiökokouksen antamina ohjeina, sillä tilinpäätöksen laatiminen on hallituksen ja toimitusjohtajan tehtävä. Ohjeiden tulee kuitenkin olla yleisluontoisia, sillä ne eivät saa liiaksi rajoittaa hallituksen autonomista päätöksentekoa.¹⁶⁹

Toisinaan yhtiön tilinpäätös ei osoita ollenkaan jakokelpoista varallisuutta. Yhtiö voi olla vielä myös niin elinkaarensa alussa, ettei se jaa osinkoa ollenkaan säilyäkseen elinkelpoisena. Velkojat saattavat edellyttää osakassopimuksen sopijaosapuolia pidättäytymään voitonjaosta tai määrätä, ettei osinkoa saa jakaa ilman heidän suostumustaan. Osingonjako saattaa joissakin tilanteissa johtaa siihen, että yritys heikentää kehitysmahdollisuuksiaan ja mahdollisesti osakkeen arvonnousua tulevaisuudessa. Kuten osingonjaosta, myös ylijäämän käyttökohteista voidaan sopia osakassopimuksessa. Osakassopimukseen voidaan Esimerkiksi ottaa lauseke ”yhtiö ei jaa osinkoa jos...”. Tällainen lauseke voidaan tulkita myös siten, että sopijaosapuolet luopuvat osakeyhtiölain 13:7.1 mukaisen vähemmistöosingonjaon vaatimisesta. Tämä ei toki ole yhtiöoikeudellisesti sitovaa, mutta ehto on sitova sopijaosapuolten kesken.¹⁷⁰

Osakassopimuksessa voidaan sopia myös siitä, miten osinko jaetaan sopijaosapuolena olevien osakkeenomistajien kesken. Pääsääntöisesti osinko jaetaan osakkeenomistuksen tai yhtiöjärjestyksen määräysten mukaisesti. Osakeyhtiölain 13:6.4:n mukaan osakkeenomistajat voivat yksimielisesti kuitenkin päättää varojenjaosta muussa suhteessa. Etenkin pienet yhtiöt hyötyvät tästä, sillä se mahdollistaa yhtiöoikeudellisesti poikkeamisen, ilman, että yhtiöjärjestyksestä muutetaan. Tällöin osinko voidaan sitoa esimerkiksi osakkeenomistajan työpanokseen tai niistä voidaan luoda erilaisia kannustinjärjestelmiä. Edellytyksenä tälle kuitenkin on kaikkien osakassopimukseen liittyneiden osakkeenomistajien suostumus.¹⁷¹

¹⁶⁹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 187

¹⁷⁰ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.187-188

¹⁷¹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 189

Varojen jakamisessa on otettava huomioon osakeyhtiölain pakottavat säännökset varojenjakoan liittyen. Osakeyhtiölain 13:2:n mukaan varoja ei saa jakaa, jos tiedetään yhtiön olevan maksukyvytön tai varojenjaon johtavan maksukyvyttömyyteen. Osakeyhtiölain 13:2 tai yhtiöjärjestyksen määräyksistä huolimatta jaetut varat on palautettava, jos saaja tiesi tai hänen olisi tullut tietää jaon tapahtuneen vastoin näitä määräyksiä. Saajan tulee siis olla vilpittömässä mielessä. Tällainen selkeä sääntöjen vastainen varojenjako on kyseessä muun muassa tilanteessa, jossa yhtiökokous päättää jakaa osinkoa, vaikka vahvistettu tilinpäätös ei osoita jakokelpoisia varoja. Palauttamisen lisäksi laitton varojenjako voi johtaa vahingonkorvausvelvollisuuden syntymiseen.¹⁷²

5.6.2 Taloudellisista velvollisuuksista sopiminen

Osakeyhtiön perinteisiä rahoitusvälineitä ovat yhtiön toiminnasta saatava tulo ja pääomasijoitukset. Nykyään yrityksillä voi olla mitä erilaisempia rahoitusinstrumentteja. Osakeyhtiölaki sääntelee yhtiön rahoitusvälineitä hyvin lievästi. Näistä voidaan siis sopia sopimuksin melko vapaasti. Etenkin pienissä osakeyhtiöissä rahoituksesta sovitaan usein osakassopimuksella. Yhtiötä perustettaessa yhtiöjärjestyksessä sovitaan osakkeiden merkitsemisestä ja merkintähinnasta. Lisäksi siinä voidaan sopia mahdollisesti muulla kuin rahalla maksettavasta omaisuudesta.¹⁷³

Rahan sijaan muuta omaisuutta osakkeista maksettavana omaisuutta kutsutaan aporttiomaisuudeksi.¹⁷⁴ Aporttiomaisuudesta voidaan sopia yhtiöjärjestyksen lisäksi myös osakassopimuksessa. Ehto voi olla oikeuttava tai velvoittava. Tärkeintä ehtoa muotoillessa on kiinnittää huomiota siihen, mihin omaisuuteen tai keihin sopijaosapuoliin ehto kohdistuu. Muussa tapauksessa ehto voidaan tulkita siten, että kaikilla sopimuksen osapuolilla on oikeus tai velvollisuus suorittaa maksu osakemerkinnästä aporttiomaisuudella. Lisäksi on

¹⁷² Immonen R, Villa S, 2015, Osakeyhtiön varojen käyttö s. 176-177

¹⁷³ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 192-193

¹⁷⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 192

muistettava se, että osakassopimuksessa tällainen ehto on sopijaosapuolia sitova, eikä sillä siten ole yhtiöoikeudellista vaikutusta.¹⁷⁵

Yhtiön elinkaaren aikana yhtiö saattaa tarvita lisärahoitusta. Sen järjestämisestä voidaan sopia osakassopimuksessa. Osakassopimuksessa voidaan sopia esimerkiksi osakepääomasijoittamisesta eli siitä, että osakepääomaa korotetaan, ilman, että annetaan uusia osakkeita. Ehtoa muotoillessa huomiota on kiinnitettävä siihen, että yksilöidään mahdollisimman tarkasti ne edellytykset, missä suhteessa sopimusosapuolet ovat velvollisia lisärahoittamaan yhtiötä ja millaisten edellytysten täytyessä tämä velvollisuus konkretisoituu. Useimmiten tämä velvollisuus jakautuu osapuolten välille heidän omistamien osakkeiden suhteessa. Jos lisärahoituksen tarve aktualisoituisi niin suureksi, että vain osa sopijaosapuolista pystyisi tähän taloudellisesti osallistumaan, voi edellä mainittua suhdelukua olla tarpeenmukaista lieventää. Tällöin kyseeseen voisi tulla esimerkiksi suunnattu maksuton osakeanti.¹⁷⁶

Osakeyhtiölain 10:1:1:ssä säädetään siitä, että yhtiö voi antaa osakkeisiin johtavia optio-oikeuksia tai muita oikeuksia, jotka maksua vastaa oikeuttavat saamaan uusia osakkeita tai yhtiön hallussa olevia omia osakkeita. Yhtiökokous päättää, millaisessa tilanteessa näitä voidaan laskea liikkeelle. Osakassopimuksessa voidaan sopia siitä, millaisten edellytysten täytyessä osakkeenomistajat ovat velvollisia tekemään optioiden tai muiden erityisten oikeuksien antamista koskevan päätöksen. Yhtiöön voi päästä uusia tahoja muutenkin kuin osakesiirtojen perusteella. Tästä esimerkkinä on vaihtovelkakirjalaina, jonka ehtojen mukaan velkojalla on oikeus vaihtaa saatavansa yhtiön osakkeisiin. Tästä syystä velkojan ja osakkeenomistajien olisi syytä laatia ennalta osakassopimus, jos yhtiö aikoo laskea liikkeelle vaihtovelkakirjoja. Tällaiset osakassopimukset eroavat tavallisesta siten, että ne sovitaan olemaan voimassa vain, jos vaihtovelkakirjalainoja aiotaan käyttää. Koska osakassopimukseen ei ulkopuolista voida velvoittaa, on tästä sovittava erikseen nimenomaisesti. Vaihtovelkakirjalainan tai optiosopimuksen ehdoissa on siis tärkeää

¹⁷⁵ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 192-193

¹⁷⁶ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 193

mainita, että edellä mainitun oikeudenhaltija ei saa merkitä osakkeita, ennen kuin hän on sitoutunut ja hyväksynyt osakassopimuksen ehdot.¹⁷⁷

5.7 Kielto- ja rajoituslausekkeet

Osakassopimuksella on usein tarkoitus sopia yhteisistä pelisäännöistä. Siksi osakassopimukseen voidaan ottaa sopijaosapuolia rajoittaviakin lausekkeita. Tyypillisimpiä kieltolausekkeita ovat kilpailukiello-, salassapito- ja vaihdannanrajoituslausekkeet. Rajoituslausekkeiden laajuus ja kattavuus riippuu pitkälti sopimuksen tyypistä sekä siitä, että missä asemassa sopijaosapuolet ovat suhteessa toisiinsa.¹⁷⁸

5.7.1 Kilpailukieltolauseke

Kilpailukieltolausekkeella voidaan rajoittaa osittain tai kokonaan osakkaan kilpailevaa toimintaa kohdeyhtiön liiketoiminnan kanssa. Tämän lisäksi osakassopimukseen otettavalla kilpailukieltolausekkeella voidaan kieltää osakkaita hankkimasta kilpailevan yhtiön osakkeita. Myös kohdeyhtiön täysin omistaman tytäryhtiön harjoittaman kilpailevan toiminnan voidaan katsoa rikkovan kilpailukieltolauseketta.¹⁷⁹ Kilpailukiellosta on aina sovittava erikseen, sillä siitä ei säädetä osakeyhtiölaissa.

Kilpailukiellosta ei säädetä erikseen osakeyhtiölaissa. Tästä syystä siitä on aina sovittava erikseen. Se on negatiivinen velvoite, joka on omiaan edistämään sopijaosapuolten yhteistyön tavoitteita. Kilpailukieltolausekkeen muotoiluun vaikuttaa lainsäädäntötasolta etenkin oikeustoimilaki. Sen lisäksi lausekkeen sisältöön saattaa vaikuttaa esimerkiksi kilpailukieltolaki ja työsopimuslaki. Kilpailukieltolauseke on luonteeltaan sellainen, että se voidaan ajallisesti sopia olemaan voimassa myös sopimuksen päättymisen jälkeen.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 194-195

¹⁷⁸ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.136

¹⁷⁹ Ämmälä T, 1995, Osakassopimuksen tulkinnasta s.81-83

¹⁸⁰ Pönkä V, Lakimies 1/2011, Osakassopimuksen suhde työlainsäädäntöön ja erityisesti työsopimuslaissa tarkoitettuun kilpailukieltosopimukseen, s. 64-66

Osakassopimuksella voidaan sopia osakkaiden työntekovelvollisuudesta. Tämä ei kuitenkaan vielä itsessään perusta työsuhdetta yhtiöön. Tämä täyttää ennemmin tässä yhteydessä yrittäjyyden tunnusmerkistön. Tärkeää on riitatilanteessa ensin selvittää se, täyttyykö perinteinen työsopimuslain mukainen työntekijän tunnusmerkistö eli onko henkilö sitoutunut työskentelemään työnantajan lukuun, tämä johdon ja valvonnan alaisuudessa palkkaa tai muuta vastiketta vastaan (työsopimuslaki 1:1).¹⁸¹

Kilpailukiello osakassopimuksessa eroaa siitä, mitä siitä on säädetty työsopimuslainsäädännössä (työsopimuslaki 3:5). Kilpailukiello koskee osakkuutta yhtiössä eikä siis työsuhdetta. Tämä ei kuitenkaan poissulje sitä, että jos osakkaalla on työsopimus yhtiöön, etteikö siihenkin voitaisi ottaa erillistä kilpailukieltolauseketta. Työsopimuslain mukaisia rajoituksia ei kuitenkaan voida tehokkaasti kiertää siten, että osakkaalle annetaan vähän osakkeita ja otetaan hänet osaksi osakassopimusta. Mikäli omistus ei ole aivan vähäinen, voidaan kilpailukiellosta sopia työsopimuslain kuuden kuukauden tai enimmillään 12 kuukauden kilpailukiellon rajoituksista huolimatta, vaikka osakas olisikin saman aikaisesti työsuhteessa yhtiöön.¹⁸²

Helsingin hovioikeuden 17.3.15 antamassa päätöksessä käsiteltiin omistusosuuden vaikutusta ja kilpailukiellon rikkomista. Henkilö P oli työsuhteessa yritykseen X Oy. Hänen työsuhteensa oli päättynyt 18.3.2012. P oli merkinnyt vuonna 2008 maksuttomassa osakeannissa 3000 eurolla X Oy:n osakkeita ja hänen omistusosuutensa yhtiöstä oli 0,1%. P ja X Oy olivat solmineet tämän omistuksen perusteella osakassopimuksen, jonka mukaan P sitoutui noudattamaan kilpailukielloa, jonka mukaan P sitoutuu osakkeiden omistusaikana tai kuusi kuukautta osakkeiden myynnin jälkeen pidättäytymään harjoittamasta X Oy:n kanssa kilpailevaa toimintaa tai omista tällaisen yhtiön osakkeita, ellei X Oy antanut tähän kirjallista suostumusta. Osakassopimuksessa oli myös sovittu, että yhtiöllä tai enemmistöosakkeenomistajilla oli lunastusoikeus P:n osakkeisiin. P oli todistetusti yrittänyt kaupata osakkeitaan näille siinä kuitenkaan onnistumatta. Myöhemmin P oli mukana

¹⁸¹ Pönkä V, Lakimies 1/2011, Osakassopimuksen suhde työlainsäädäntöön ja erityisesti työsopimuslaissa tarkoitettuun kilpailukieltosopimukseen, s.65

¹⁸² Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.139

perustamassa uutta yhtiötä Y Oy yhtiön X Oy:n entisten työntekijöiden K, A, M kanssa. X Oy vaati kanteessa yhtiötä Y Oy:tä esittämään kirjanpitoa, päiväkirjat ja pääkirjat sakon uhalla koko tilikaudelta 2012 ja aina 10.9.2013 saakka, sillä perusteella, että niistä saataisiin perustavanlaista näyttöä kilpailevasta toiminnasta. X Oy vaati P:tä korvaamaan hänelle 30 000 euroa osakassopimuksen kilpailukiellon rikkomisesta. P vastusti väitettä ja vastaväitteessään hän esitti, ettei työsopimuslain 3:5:2 edellyttämää erityisen painavaa syytä ollut olemassa ja vaikka olisi, se ei voi sitoa häntä yli kuuden kuukauden kuluttua hänen työsuhteensa päättymisestä. Käräjäoikeus hylkäsi X Oy:n kanteen. Sen mukaan P:n omistusosuus oli ollut hyvin pieni, eikä P pelkän osakasstatuksensa perustella olla erilaisessa asemassa kuin muut työntekijät. Käräjäoikeus katsoi, että kyseessä oli niin painava syy, että X Oy:llä oli ollut oikeus asettaa kilpailukiello, mutta ei kuutta kuukautta pidemmäksi ajaksi. Kiistatonta kuitenkin oli, että P oli ollut mukana perustamassa tämän kuuden kuukauden aikana samalla toimialalla toimivaa yritystä. Käräjäoikeus katsoi kuitenkin, että X Oy ei ollut esittänyt todisteita salaisen tiedon hyväksikäyttämistä tai toimeksiantojen varastamisesta. Pelkästään yhtiön perustaminen ei sellaisenaan ollut kilpailukiellon rikkomista. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Osakassopimukseen sisällytetty kilpailukieltolauseke voi koskea henkilö- ja oikeushenkilö osakkaita. Pääsääntönä voidaankin pitää sitä, että kilpailukiello koskee kaikkia sopijaosapuolia samalla tavalla. Yksityissijoittajan tai pääomasijoittajan kohdalla voidaan kuitenkin poiketa tästä pääsäännöstä, jotta näiden tavanomainen liiketoiminnan harjoittaminen olisi mahdollista.¹⁸³ Oman ongelmansa aiheuttavat tilanteet, joissa osakkeenomistaja työskentelee yhtiössä, mutta yhtiön ja osakkeenomistajan välille ei ole tehty työsopimusta. Tällöin tarkastelun lähtökohdaksi otetaan osakkeenomistajan omistamien osakkeiden määrä. Mikäli hän omistaa enemmistön yhtiön osakkeista, työntekoon ei voida soveltaa työsopimuslain mukaisia säännöksiä, sillä kyseessä on työnteko omaan lukuun.¹⁸⁴

¹⁸³ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.139

¹⁸⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 429-430

Osakassopimusten kilpailukieltolausekkeet ovat luonteensa vuoksi hyvin alttiita riitaisuuksille ja tulkintaerimielisyyksille. Niitä onkin, kuten rajoituslausekkeita yleensäkin, tulkittava suppeasti. Ne voivat joutua vastakkain etenkin oikeustoimilain 38§ kohtuuttomuussäännöksen kanssa. Mikäli ehto katsotaan kohtuuttomaksi, sitä voidaan kohtuullistaa tai jättää kokonaan huomiotta.¹⁸⁵

Kilpailukieltolausekkeet toimivat hyvinä ennaltaehkäisevinä toimina mahdollisia rikkomuksia vastaan ja ne vaativatkin tehokkaasti toimiakseen riittävät sanktiot. Tuntuvista sanktioista johtuen kilpailukieltolausekkeet ovat sellaisia lausekkeita, joita koskevat vaatimukset kohtuullistamisesta voivat menestyvät. Osakassopimusten kilpailukieltolauseke kestää tyypillisesti koko osakassopimuksen voimassaolon ajan. Tämän jälkeen se voi olla voimassa pääsääntöisesti vielä 1-3 vuotta. Irrottautuva osakas voi pyrkiä kumoamaan kilpailukiellon esimerkiksi väittämällä, että hänen osuutensa on niin vähäinen, että häneen tulisi soveltaa työsopimuslain mukaisia säännöksiä. Toiseksi hän voi väittää, että hän ei pysty elättämään itseään rikkomatta kilpailukielloa tai, että kilpailukieltolauseke on muotoiltu niin epäselvästi tai laajasti, että sen kattavuuden vuoksi minkään työn tekeminen ei olisi mahdollista ja näin ollen lauseke ei voi olla sitova.¹⁸⁶ Tärkeintä tässä vaiheessa on ymmärtää se, että kilpailukieltolausekkeessa tarkoitettu toiminta on yleensäkin tarkoitettu laajaksi. Osakas ei voi esimerkiksi perustaa omaa yhtiötä, jonka tarkoituksena olisi harjoittaa edes välillisesti sopimuksessa mainittua toimintaa.¹⁸⁷ Tarpeettoman laaja ja kohtuuton kilpailukiello ei voi kuitenkaan olla pätevä.

5.7.2 Vaihdannanrajoituslauseke

Osakeyhtiölain 3:7:n mukaan ”[y]htiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että osakkeenomistajalla, yhtiöllä tai muulla henkilöllä on oikeus lunastaa muulta omistajalta kuin yhtiöltä toiselle siirtyvä osake.” Tämän lisäksi osakeyhtiölain mukaan osakkeiden vapaata luovutettavuutta on sallittua rajoittaa vain suostumuslausekkeella (osakeyhtiölaki

¹⁸⁵ Ämmälä T, 1995, Osakassopimuksen tulkinnasta s.81-82

¹⁸⁶ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.139-140

¹⁸⁷ Ämmälä T, 1995, Osakassopimuksen tulkinnasta s.82-83

3:8). Osakeyhtiölaki ei salli muunlaisten osakkeiden luovutusta koskevien rajoitusten liittämistä yhtiöjärjestykseen. Kaiken kaikkiaan osakeyhtiölaki sallii siis melko kapeasti osakkeiden luovuttamisen kontrolloimisen.¹⁸⁸ Tämä perustuu osakeyhtiölain 1:4 mukaiseen osakkeiden vapaan luovutettavuuden periaatteeseen. Sillä tarkoitetaan muun muassa sitä, että osakkeenomistajalla on oikeus irrottautua yhtiöstä vapaasti myymällä osakkeensa. Lisäksi tähän voidaan samaistaa oikeus hankkia osake vapaasti.¹⁸⁹ Yritystoiminnan kannalta voi toisinaan olla tarkoituksenmukaista tehdä tähän joitakin poikkeuksia. Poikkeuksilla pystytään esimerkiksi varmistamaan se, että yhtiöön ei pääse kilpailijoita. Osakkeenomistajilla voi olla myös perusteltu intressi säilyttää osakkeet tietyn omistajapiirin halussa ja turvassa ulkopuolisilta. Sillä voidaan lisäksi kontrolloida yhtiön omistusta. Toisaalta, tällä sääntelyinstrumentilla voi olla myös haitallisia vaikutuksia yhtiön toimintaan.¹⁹⁰

Perinteisinpä vaihdannanrajoituslausekkeitä ovat lunastus- ja etuostolausekkeet. Lunastusehdolla tarkoitetaan sitä, että osakkeenomistajalla tai yhtiöllä on oikeus lunastaa toiselta osakkeenomistajalta toiselle siirtyvä osake. Lunastusoikeus ei kuitenkaan voi koskea kohdeyhtiöltä itseltään siirtyvää osaketta, sillä yhtiön omien osakkeiden luovuttamista pidetään lähtökohtaisesti uusien osakkeiden antamisena. Etuostolausekkeella taas tarkoitetaan sitä, että toisilla sopijaosapuolilla on tietyin sopimukseen merkityin edellytyksin etuoikeus ostaa osakkeitaan myyvän yhteistyökumppanin osakkeet.¹⁹¹ Osakassopimukseen kirjattu luovutuksenrajoituslauseke kirjataan usein etuostolausekkeen muotoon. Näiden erot liittyvät lähinnä niiden ajalliseen ulottuvuuteen. Etuosto tilanteessa sopijaosapuolilla on oikeus ostaa myynnissä olevat osakkeet ennen kuin niitä tarjotaan ulkopuolisille, kun taas lunastuslausekkeen avulla voidaan taas saada hankittua osakkeet määrätyn ajan sisällä takaisin alkuperäiselle omistajapiirille. Lunastusoikeus siis syntyy vasta, kun lopullinen sitova kauppasopimus on tehty. Jos lunastusoikeutta ei käytetä, saa myyjä myydä osakkeensa vapaasti ulkopuolisellekin.¹⁹² Osakkeiden luovutuksenrajoitukselle tulisi aina olla jokin

¹⁸⁸ Pönkä V, 2015, Osakkeen lunastaminen, s. 105-107

¹⁸⁹ Mähönen J, Villa S, 2013, Osakeyhtiö I, s. 293.294

¹⁹⁰ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.197-198

¹⁹¹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.205

¹⁹² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.207-208

hyväksyttävä syy. Vain harvoissa tilanteissa hyväksyttävää voi olla totaalisesti kieltää osakkeiden luovuttaminen.¹⁹³

Osakeyhtiölain 3:7.2:n mukaan etuosto-oikeus koskee lähtökohtaisesti kaikkia saantoja eli myös esimerkiksi perintöoikeudellisia saantoja. Osakassopimuksessa voidaankin ottaa kantaa siihen, millaisia saantoja lunastusoikeus koskee ja kenellä on niihin oikeus. Lisäksi, jos osakkeen siirtymistä sopijaosapuolten kesken halutaan rajoittaa, on tästäkin sovittava erikseen.¹⁹⁴ Luovutuksen kohteena olevan osakkeen lunastushinnasta on myös tärkeä sopia. Tämä koskee etenkin pieniä listaamattomia yhtiöitä, joiden osakkeille ei ole olemassa markkinoita. Hintaa suunniteltaessa tulee ottaa huomioon yhtiön tai yhtiöön jäävien sopijaosapuolten maksukykyisyys, jotta myyvä osapuoli saa osakkeistaan kohtuullisen korvauksen.

Osakassopimuksella voidaan sopia myös siitä, koskeeko etuosto-oikeus kaikkia sopijaosapuolia vai vain tiettyjä tahoja. Tätä suunniteltaessa huomiota tulisi kiinnittää erityisesti siihen, miten lunastus voi vaikuttaa yhtiön määräysvaltasuhteisiin, sillä osakassopimuksilla sovitaan usein määräysvallan jakautumisessa yhtiössä. Näin ollen osakkeiden luovutuksella saattaa olla valtasuhteisiin nähden merkitystä. Tarkoituksenmukaista voi olla esimerkiksi sopia, että lunastustilanteessa osakkeet lunastetaan siten, että kukin sopijaosapuoli lunastaa osakkeita omistamiensa osakkeiden suhteessa. Etuosto-oikeus ei voi olla ajallisesti ikuisesti voimassa. Sen vuoksi tästäkin olisi syytä sopia tarkentavasti osakassopimuksessa. Tärkeää olisi määrittää milloin tarjouksen on katsottu alkavan. Alkamisesta voidaan sopia esimerkiksi siten, että tarjous jätetään kirjallisesti yhtiön hallitukselle ja voimassaolo alkaisi tästä luovutushetkestä.¹⁹⁵

Mikäli vaihdannanrajoitukselle halutaan täysi kattavuus, tulisi tämä lauseke sisällyttää myös yhtiöjärjestykseen, sillä osakassopimus sitoo vain sen sopijaosapuolia *inter partes*. Osakassopimukseen otetulla vaihdannanrajoituslausekkeella ei ole siis vaikutusta kolmannen

¹⁹³ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.200

¹⁹⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.217

¹⁹⁵ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s.220-224§

osapuolen asemaan. Tilanteessa, jossa luovutus on tehty, saa kolmas pitää hankkimansa osakkeen osakassopimuksen lunastusehdosta huolimatta. Tämä johtuu pääsääntöisesti siitä, että A ja B eivät voi keskinäisellä sopimuksellaan velvoittaa kolmatta kunnioittamaan heidän välistä sopimustaan. Tämän lisäksi osakassopimusta sitoo sopimustyyppinä myös vahvasti yhtiöoikeudelliset normit. Asiaa ei voida siis yksinään tarkastella velvoiteoikeudelliselta näkökulmalta vaan huomioon on otettava myös yhtiöoikeudelliset realiteetit.¹⁹⁶ Tämän vuoksi kolmannen tietoa asiasta ei tee kauppaa pätemättömäksi, vaikka se puhtaasi sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaan menisi toisin. Tällaisessa sopimusrikkomustilanteessa sopijaosapuoli voi hakea vahingonkorvausta sopimusehtoa rikkoneelta sopijaosapuolelta.¹⁹⁷

Tällä hetkellä meneillään on osakeyhtiölain uudistushanke. Yhtenä muutoksen tarpeena on esitetty sopimusvapauden laajenemista siten, että sallittaisiin laajemmin sellaiset yhtiöjärjestyksenmääräykset, jolloin yhtiön osakas olisi tietyin edellytyksin oikeutettu tai velvoitettu lunastamaan toisen osakkaan osakkeet. Tämä olisi tärkeä uudistus, jotta nykyinen tilanne selkiytyisi. Muutettavaksi on esitetty osakeyhtiölain 15 luvun 10§ siten, että yhtiöjärjestyksessä voitaisiin määrätä, että toinen osakas tai muu taho voi olla oikeutettu tai velvoitettu lunastamaan osakkeet. Tämän lisäksi on esitetty, että osakeyhtiölain 18 luvun 1§ muutettaisiin siten, että lunastus oikeuden/velvollisuuden synnyttävän omistuksen ja/tai äänimäärän suuruudesta sekä lunastushinnasta voitaisiin sopia yhtiöjärjestyksessä toisin.¹⁹⁸

5.7.3 Salassapitolauseke

Osakassopimukseen kirjattavan salassapitolausekkeen merkitys sisältö vastaa sen yleistä merkitystä. Salassapitolausekkeen tarkoituksena on estää sopijaosapuolia paljastamasta sopimuksen sisältöä, sekä olla paljastamatta yhtiön liiketoimintaa tai omistajia koskevia tietoja ulkopuolisille sanktion uhalla. Tyypillinen sanktio salassapitovelvollisuuden rikkomisesta on sopimussakko. Sopimussakko on itsessään itsenäinen sopimusvelvoite ja sen

¹⁹⁶ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta, s.205-215

¹⁹⁷ Mähönen J, Villa S, 2006, Osakeyhtiö I, s. 297

¹⁹⁸ Oikeusministeriön verkkosivut 6.11.2018. Arviomuistio osakeyhtiölain muutostarpeesta, s. 27 PDF liite

konkretisoitumiseen riittää se, että toiset osakassopimuksen osapuolet näyttävät vahingon syntyneen.¹⁹⁹ Salassapitolausekkeen antamaa suojaa yhtiölle ja sopijaosapuolille ei kuitenkaan tule liioitella. Salassapitovelvollisuuden rikkomisen ja vahingon ja rikkomuksen syy-yhteyden näyttäminen toteen voi olla hyvin vaikeaa.²⁰⁰

Salassapitovelvollisuuden tärkein velvoite on olla luovuttamatta salassa pidettäviä tietoja eteenpäin ulkopuolisille tahoille.²⁰¹ Lisäksi salassapitovelvoitteen täytäntöönpanoon voi liittyä velvollisuus esimerkiksi hävittää tai palauttaa tietty aineisto. Osakassopimuksessa on hyvin tärkeää määritellä, keitä salassapitovelvollisuus koskee, mitä salassapito koskee ja millaisissa tilanteissa se konkretisoituu. Osakassopimusosapuolten välillä saattaa olla monenlaisia sitoumuksia, joten salassapitolauseke kannattaakin muotoilla mahdollisimman kattavaksi. Tärkeää onkin määritellä, koskeeko salassapito sopimusta kokonaisuudessaan vai vain joiltakin osin, kuten esimerkiksi jonkin äänestys sopimuksen suhteen. Epäselvät tilanteet ovat omiaan johtamaan vaikeasti selvitettäviin tilanteisiin mahdollista sopimusrikkomusta pohdittaessa.²⁰²

Osakassopimuksen salassapidosta on aina sovittava erikseen. Osakassopimuksen luottamuksellisuus alkaa osakassopimuksen allekirjoittamishetkestä, ellei toisin sovita. Osakassopimuksen luottamuksellisuus on yksi tärkeä syy sille, miksi asioista sovitaan osakassopimuksella eikä yhtiöjärjestyksessä. Osakassopimus voidaan sopia luottamukselliseksi tosin kuin yhtiöjärjestys, joka on aina julkinen asiakirja. Usein salassapito alkaa jo sopimusneuvotteluista ja sopijaosapuolet voivat tehdä salassapitosopimuksen tai aiesopimuksen jo ennen osakassopimusta, jolla sovitaan siitä, että neuvotteluvaiheessa esiin tulleet asiat ja muut järjestelyt pidetään salassa.²⁰³

Salassapitolauseke on yksi tyypillisimmistä osakassopimuksen lausekkeista, joiden voimassaolo jatkuu vielä sopimuksen päättymisenkin jälkeen. Tämän tarkoitus on vaikuttaa

¹⁹⁹ Carlsson M, H Ruotsalainen, 2010, Sopimusriskit s. 34.35

²⁰⁰ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.137

²⁰¹ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.71

²⁰² Vapaavuori T, 2016, Yrityssalaisuudet, liikesalaisuudet ja salassapitosopimukset s. 249-250

²⁰³ Alho J-P, Mattila K, Rönkkö H, 2009, Osakassopimukset, s.19-21

siihen, että yhtiöstä irtautuva henkilö ei voi hyödyntää tietojaan esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa hän siirtyisi kilpailevalle yhtiölle.²⁰⁴

Osakassopimukseen otettu salassapitolauseke voi aiheuttaa myös käytännön ongelmia etenkin hallitustyössä ja hallituksen jäsenen asemassa. Kaikki hallituksen jäsenet eivät välttämättä tiedä osakassopimuksen olemassaolosta tai vaikka tietäisivätkin niin he eivät välttämättä tiedä mitään sen sisällöstä. Tästä syystä osakassopimuksen salassapitolauseketta tehtäessä olisi syytä huomioida se, että hallitustyöskentelyn onnistumisen avain on kommunikointi ja informoinen. Tästä syystä hallitusta olisikin syytä informoida osakassopimuksen pääkohdista. Osakassopimusten sopijaosapuolten tulisi vähintään toimittaa tiivistelmä osakassopimuksesta hallitukselle siltä osin, miltä se voi vaikuttaa hallituksen työskentelyyn. Muussa tapauksessa osakassopimuksen osapuolet vaikeuttavat hallituksen työskentelyä tarpeettomalla tavalla. Jos itse kohdeyhtiö on osakassopimuksen osapuolena, hallituksella on oikeus nähdä koko osakassopimus. Tämä johtuu siitä, että hallituksella on oikeus päästä käsiksi yhtiön kaikkiin asiakirjoihin ja kohdeyhtiön tekemiin sopimuksiin.²⁰⁵

Toinen tilanne, jossa osakassopimuksen salassapitolauseke voi aiheuttaa ongelmia koskee sellaisia asiantuntijoita ja hallitusammattilaista, jotka on kutsuttu hallitukseen, mutta heillä ei ole välitöntä yhteyttä omistajiin. Tällöin ongelma voi kohdata osakassopimuksen sopijaosapuoltakin tilanteessa, jossa tämä haluaisi osakassopimukseen kirjatussa lunastustilanteessa arvioittaa osakkeidensa markkina-arvon edellä mainitulla yhtiön ulkopuolisella asiantuntijalla.²⁰⁶

5.8 Exit-lausekkeet

Yhtiöstä irtautumista voidaan säännellä niin sanotuilla exit-lausekkeilla. Exit-lausekkeita esiintyy usein erityisesti sellaisissa osakassopimuksissa, joissa sopijaosapuolina on

²⁰⁴ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.138

²⁰⁵ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.137-138

²⁰⁶ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.138

pääomasijoittajia. Exit-lausekkeilla säännellään usein irtautumisen yhteydessä tapahtuvasta velvollisuudesta tai oikeudesta lunastaa irtautuvan sopijaosapuolen osakkeet. Työsuhteen päättyessä voidaan toissijaisesti sopia myös, että yhtiö saa lunastaa osakkeet. Tällä tavoin voidaan ehkäistä lähtevän osakkaan päätöksentekovalta yhtiössä.²⁰⁷

Olennainen osa exit-lausekkeiden muotoiluissa on lunastushinnan määrittäminen. Asiaa voidaan tarkastella siltä näkökannalta, onko työsuhde päättynyt hyväksyttävistä vai ei-hyväksyttävistä syistä. Mikäli irtisanoutuminen on tapahtunut hyväksyttävistä syistä, tulisi osakkeista maksaa niiden käypää arvoa vastaava hinta. Hyväksyttävänä syinä voidaan pitää muun muassa eläköitymistä, työkyvyttömyyttä, sopijaosapuolen kuolemaa sekä muita sellaisia syitä, joista on osakassopimuksessa sovittu. Ei-hyväksyttävän syyn perusteella tapahtuvan irtautumisen vuoksi maksettavan lunastushinnan määräksi voidaan sopia esimerkiksi osakkeen merkintähintaa tai nimellismäärää vastaava hinta.²⁰⁸

Exit-lausekkeisiin liittyy siis sekä preventiivisiä, että reparatiivisia piirteitä. Kun osakas irtautuu yhtiöstä ei-hyväksyttävällä syyllä, haittaa voidaan pyrkiä korjaamaan sillä, että osakkeista suoritetaan niiden markkina-arvoa pienempi hinta. Osakassopimuksessa voidaan lisäksi sopia erilaisista kannustumista ja palkitsemisjärjestelmistä. Lunastushinnan määräytyminen irtautumisvaiheessa voidaan sitoa esimerkiksi siihen, kuinka kauan kyseinen osakas on ollut yhtiön palveluksessa. Pienissä yhtiöissä, joissa omistajapiiri on suppea lunastus voi kuitenkin aiheuttaa ongelmia sellaisessa tilanteessa, jossa useampi sopijaosapuoli irtautuu sopimuksesta, jolloin yhdelle sopijapuolella jää velvollisuus lunastaa kaikkien irtautuneiden osakkeet. Jotta tällainen tilanne voitaisiin välttää, voidaan osakassopimukseen lisätä lauseke, jonka mukaan yhtiö asetetaan selvitystilaan omistajapohjan kutistuessa alle tietyn osakasmäärän.²⁰⁹

²⁰⁷ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 287-248

²⁰⁸ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 248-249

²⁰⁹ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 249-251

5.9 Sopimussakko ja muut sanktiot

Sopimussakosta säädetään muun muassa laissa varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 3 luvun 36§:ssä. Sopimussakko on luonteeltaan sanktiomaksu, joka voidaan määrätä maksettavaksi sopimusrikkomuksesta. Sopimussakon määrässä ei tarvitse ottaa huomioon vahingon määrää tai onko sitä tosiasiallisesti aiheutunut ollenkaan. Sopimussakko voidaan toisinaan määrätä, vaikka vahinko ei olisi aiheutettu tahallisesti, mutta yleensä se lankeaa maksettavaksi vain olennaisista sopimusrikkomuksista. Sopimussakko toimii perinteisesti sopimusehtojen tehosteena eli se preventiivisesti estää sopijaosapuolia rikkomasta sopimusta.²¹⁰ Vastuun täyttymiseltä ei edellytetä syy-yhteyttä teon ja vahingon osalta eikä teon tarvitse olla välttämättä ennalta-arvattavissa. Tällöin sen sopijaosapuolen, joka vaatii sopimussakon täyttämistä, on näytettävä toteen se, että vastapuoli on jättänyt täyttämättä sovitun suorituksen.²¹¹

Osakassopimuksissa käytetään usein sopimussakkolausekkeitä. Niissä on usein määritelty sopimusrikkomuksesta johtuvan sopimussakon rahallinen määrä. Sopimussakkolauseke on altis sovittelulle ja asianajajat ovatkin suhtautuneet sopimussakon määrän ennalta määrittelyyn kielteisesti tämän takia. Lauseketta laadittaessa osakasopimusta sopijaosapuolten tulisikin kiinnittää erityisesti huomiota lausekkeen oikeusvaikutuksiin. Esimerkiksi osakassopimuksessa sovitun äänestys sopimuksen rikkomisen rahallista määrää on hyvin vaikea määrittää ennalta. Sopimussakon määrän kohtuullisuutta arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota ensinnäkin siihen, onko sopijaosapuoli luonnollinen henkilö vai oikeushenkilö, mitkä ovat muut oheissanktiot ja mikä on sopimusrikkomuksen seuraus suhteessa rikkomukseen.²¹² Tyypillisesti, mitä arvokkaampi ja isompi yritys on kyseessä, sitä suurempi sopimussakko on. Myös pääomasijoittajien osakassopimuksissa sakon määrä yleensä on korkea. Korkea arvo perustuu muun muassa siihen, että sijoitus yhtiöön voi

²¹⁰ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.151

²¹¹ Savela A, 2015, Vahingonkorvausvelvollisuus osakeyhtiössä, s. 453

²¹² Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 429-430

itsessään olla merkittävä ja siihen voi lisäksi liittyä suurta odotusarvoa. Sopimussakkojen määrät liikkuvat keskimäärin muutamista kymmenistä tuhansista miljooniin euroihin.²¹³

Sopimussakkolauseke saatetaan osakassopimuksessa mainita vain yleisluontoisesti esimerkiksi siten, että sopimussakko lankeaa maksettavaksi vain olennaisissa sopimusrikkomuksissa. Tällöin tulisi harkita tulisiko näistä olennaisia rikkomuksia mainita yksilöidymmin. Sopimussakko voidaan periaatteessa määrätä mistä tahansa sopimusrikkomuksesta. Se voidaan vaihtoehtoisesti sopia koskemaan vain olennaisia sopimusrikkomuksia tai se voidaan määrätä koskemaan jotain tiettyä yksilöityä sopimusrikkomusta. Tällaiset olennaiset sopimusrikkomukset voivat liittyä työntekoon yhtiössä, kilpailukielttoon tai esimerkiksi osakkeiden luovutukseen. Lausekkeeseen voidaan myös kirjata, että sopimussakkovaatimuksesta voidaan luopua, jos sopimuksen rikkoja korjaa menettelynsä tietyn määräajan kuluessa.²¹⁴ Se kenelle sopimussakko suoritetaan tulisi myös määrittää sopimuksessa. Se voidaan määrätä maksettavaksi esimerkiksi sopijaosapuolten kesken heidän omistusosuksiensa suhteen tai se voidaan määrätä maksettavaksi kokonaisuudessaan yhtiölle.²¹⁵

Huomiota tulisi kiinnittää siihen, sisältääkö sopimussakko itsessään mahdollisen vahingonkorvauksen, vai tulee se maksettavaksi vahingonkorvauksen lisäksi. Tästä on hyvä ottaa erillinen mainita sopimukseen. Mikäli sopimussakon yläraja määritellään osakassopimuksessa, tulee sen olla kohtuullinen, sillä tällainen lauseke on hyvin altis kohtuuttomuusväitteille. Sovitteluun ei kuitenkaan tulisi lähteä herkästi, sillä sopimussakon perimmäinen funktio on varmistaa sopimuksen asianmukainen noudattaminen. Vahingonkorvauksen suuruutta määritettäessä voidaan ottaa huomioon esimerkiksi se, kuinka helppoa osakassopimuksesta irtautuminen on. Jos se on tehty hyvin helpoksi, jää vahingonkorvaus funktio hyvin vajanaiseksi, sillä sopimuksen päättymisen jälkeen vahingonkorvausvelvollisuus pääsääntöisesti päättyy, ellei toisin ole sovittu. Lisäksi määrää mietittäessä tuli kiinnittää huomiota siihen, onko määrä sellainen, että sopimuskumppani

²¹³ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.151

²¹⁴ Fogelholm C, 2010, Sopimusriskit s. 119

²¹⁵ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.138-139

pystyy sen tosiasiallisesti suorittamaan, sekä siihen, maksetaanko sakko mahdollisesti jokaisesta yksittäisestä rikkomuksesta.²¹⁶

Osakassopimuksessa mainitut sanktiot estävät tietyin edellytyksin toisensa. Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa osakas on luovuttanut omistamansa osakkeet ulkopuoliselle, jonka ei esimerkiksi yhtiöjärjestyksessä olevan lunastuslausekkeen vuoksi voida katsoa olevan vilpittömässä mielessä. Tällöin hänet voidaan velvoittaa myymään osakkeet yhtiölle nimellisarvoiseen hintaan. Tässä tapauksessa sopimussakkoa ei enää tarvitse vaatia.²¹⁷

Sopimussakon ohella voidaan käyttää myös vahingonkorvauslauseketta korvaamaan aiheutetut vahingot. Vahingonkorvauksesta säädetään vahingonkorvauslaissa. Laki sovelletaan tilanteessa, jossa toinen osapuoli aiheuttaa toiselle vahinkoa tahallisesti tai tuottamuksellisesti on velvollinen korvaamaan vahingon. Vahingonkorvauksesta säädetään lisäksi osakeyhtiölain 22 luvussa.²¹⁸

Osakassopimuksen rikkomisesta aiheutunut vahingonkorvausvastuu on sopimusperusteista ja sille ominaista on käännetty todistustaakka. Tällä tarkoitetaan sitä, että sopimuksen rikkoja on velvollinen näyttämään toteen, että vahinko ei ole aiheutunut hänen tuottamuksestaan. Kyse ei ole ankarasta vastuusta. Vahingon ja rikkomuksen välillä on kuitenkin oltava syy-yhteys ja vahingon on oltava aiheuttajan ennalta-arvattavissa.²¹⁹ Se kohdistuu taloudellisten vahinkojen korvaamiseen ja tästä syystä se onkin usein toissijainen suhteessa sopimussakkoon. Tämä johtuu siitä, että vahinkojen taloudellisen arvon toteen näyttäminen on hyvin vaikeaa. Vahingonkorvauslauseke muotoillaan usein osakassopimukseen siten, että sopimusta rikkoneen sopijaosapuolen tulee korvata vahingot siltä osin, kuin niiden taloudellinen määrä ylittää sopimussakon määrän. Vahingonkorvauslauseke eroaa sopimussakkolausekkeesta olennaisesti siinä suhteessa, että vahingonkorvausta vaativan osapuolen tulee näyttää toteen se, että vahinko on tapahtunut ja sen lisäksi aiheutuneen

²¹⁶ Savela A, 2015, Vahingonkorvauksesta osakeyhtiössä, s. 454-455

²¹⁷ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.139

²¹⁸ Vahingonkorvauslaki 1:2

²¹⁹ Savela A, 2015, Vahingonkorvaus osakeyhtiössä, s. 453

vahingon määrä. Vahingonkorvauksen määrään voidaan ottaa kantaa monin eri tavoin. Sitä voidaan rajoittaa esimerkiksi siten, ettei sitä vaadita ollenkaan, jos se alittaa tietyn rahallisen minimimäärän tai vahingonkorvauksen enimmäismäärä voidaan rajoittaa vastaamaan enintään sijoittajan yhtiöön tekemää sijoitusta.²²⁰

Sopimusrikkomuksesta voidaan sopimussakon tai vahingonkorvauksen lisäksi määrätä menettämisseuraamus, jonka kohteena on sopimusrikkon omistamat osakkeet. Se voi olla ensisijainen sanktio tai se voidaan määrätä toisen taloudellisen sanktion korvikkeena. Se voidaan muotoilla osakassopimukseen myös niin, että sopimusrikkojaosapuolen tulee tarjota osakkeensa alle käyvän arvon muille sopijaosapuolille tai yhtiölle.²²¹ Tärkeää tässä on ottaa kantaa, joko etukäteen sopimalla lunastushinta, jolla loukatut osapuolet saavat lunastaa loukkaajan osakkeet tai muuten sopia hinnoittelumekanismi ennalta, joka usein on osakkeen käypää arvoa alhaisempi.²²²

6 Osakassopimuksen välityslauseke ja riidanratkaisulausekkeen muotoiluun liittyviä näkökohtia

Välityssopimus on yleisesti Pohjoismaissa hyväksytty ns. ”tavalliseksi sopimukseksi”, johon sovelletaan velvoiteoikeudellisia periaatteita, vaikka siinä jollain tasolla voidaan katsoa olevan myös prosessioikeudellisia oikeutuksia ja velvoituksia. Välityssopimusta sääntelee Suomessa etenkin oikeustoimilaki, laki välimiesmenettelystä ja osakeyhtiölaki.²²³ Välityssopimuksessa osapuolet saavat kuitenkin sopia siitä, minkä maan lakia mahdollisiin riitaisuuksiin sovelletaan. Osapuolet voivat sopia myös siten, että välimiesmenettely toteutetaan sellaisten sääntöjen mukaan, johon ei osallistu mikään instituutio. Tästä esimerkkinä esim. UNCITRAL:in (United Nations Commission On International Trade Law) välimiesmenettelysäännöt.²²⁴ Välityssopimus on useimmiten toiseen sopimukseen (kuten tässä tapauksessa osakassopimukseen) sisällytettävä lauseke, jota kutsutaan

²²⁰ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.152-153

²²¹ Hannula A, Kari M, 2007, Osakassopimukset, s.153

²²² Fogelholm C, 2010, Sopimusriskit, s. 120

²²³ Koulu R, 2008, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s.32

²²⁴ Inkeroinen P, 2007, Välimiesmenettely lainkäyttönä ja lainkäytössä s.83

välityslausekkeeksi. Se on tyypiltään niin sanottu *boiler plate clause* - eli yleislauseke, joka esiintyy monissa sopimuksissa samanlaisena. Pätevän välityslausekkeen saa sinänsä jo aikaan jo muutamalla sanalla. Tästä syystä voi olla, ettei välityslausekkeen muotoiluun kiinnitetä juuri huomiota ja lauseke usein kopioidaan mallilausekkeista tai toisista sopimuksista.²²⁵ Lausekkeen muotoilussa tulisi kuitenkin huomioida muutamia seikkoja.

Välityssopimus/lauseke on ennen kaikkea välimiesmenettelyn aloittamiselle välttämättömyys. Sen katsotaan luovan pohjan riidan ratkaisulle. Se voidaan solmia missä tahansa vaiheessa vain eli välityssopimuksesta voidaan sopia jo ennen syntyneitä riitaisuutta tulevaisuuden varalle tai jo syntyneen erimielisyyden jälkeen. Se on pääsääntöisesti tehtävä kirjallisesti (laki välimiesmenettelystä 3§). Se voidaan myös sisällyttää asianosaisten allekirjoittamaan asiakirjaan tai siihen voidaan viitata sopimusosapuolten välisessä asiakirjassa. Viimeksi mainittu täyttää siis vain kirjallisen muodon vaatimuksen, mutta se, onko viittaus sopimussoikeudellisten periaatteiden mukaan pätevä, on ratkaistava erikseen.²²⁶

Välityslauseke voidaan sisällyttää osakassopimuksen lisäksi myös aiesopimukseen tai yhtiöjärjestykseen. Välityslauseke voi sisältyä saman yhtiön yhtiöjärjestyksessä, osakassopimuksessa ja aiesopimuksessa saman aikaisesti eivätkä ne välttämättä ole identtisiä. Yhtiöjärjestyksen välityslauseke voi koskea vain sellaisia yhtiöoikeudellisia riitoja, joissa yhtiö on toisena osapuolena. Se ei koske siis ollenkaan henkilötahoja. Osakassopimuksen ja aiesopimuksen välityslausekkeella voidaan täydentää yhtiöjärjestystä sopimalla samasta asiasta siten, että välityslauseke laajennetaan koskemaan myös henkilötahoja. Vaikka yhtiötä perustettaessa osakassopimus, yhtiöjärjestys ja aiesopimus muodostavat pääsääntöisesti yhden sopimuskokonaisuuden, se ei tarkoita, että välityslausekkeet muodostaisivat yhtenäisen kokonaisuuden. Mikäli näiden katsottaisiin muodostavan yhtenäisen kokonaisuuden, osakassopimuksen ja aiesopimuksen välityslausekkeet menettäisivät merkityksen, jos yhtiöjärjestyksen välityslauseke

²²⁵ Koulu R, 2008, Välityssopimus välimiesmenettelyn perustana, s. 48-49

²²⁶ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.202-203

laajennettaisiin koskemaan myös osakassopimuksesta ja aiesopimuksesta aiheutuneita riitoja. Jos tämä kuitenkin on osapuolten tarkoitus, ei osakassopimukseen tai aiesopimukseen tulisi sisällyttää erikseen omaa välityslauseketta ollenkaan tai ne pitäisi määrittää yhtiösopimuksen välityslausekkeen suhteen toissijaisiksi. Tällä tavoin voidaan pätevästi laajentaa yhtiöjärjestyksen välityslauseke koskemaan myös osakassopimusta ja aiesopimusta.²²⁷

Yhtiöjärjestyksessä sovelletaan pääsääntöisesti yhtiöoikeudellisia tulkintasääntöjä. Tämä koskee kokonaisuutena myös yhtiöjärjestykseen sisällytettyä välistyslauseketta. Jos vastaavia välityslausekkeita sisältyy myös muihin sopimuksiin, tilanne hankaloituu. Mikäli osakassopimuksen tai aiesopimuksen tulkinnasta aiheutuu riita, voisi periaatteessa yhtiöjärjestyksen välityslauseketta käyttää tulkinta-apuna yhtiöoikeudellisissa kysymyksissä. Sitä ei kuitenkaan voida ulottaa koskemaan osakassopimuksesta johtuvia sopimusoikeudellisia riitoja. Yhtiöjärjestyksen välityslausekkeen soveltaminen edellyttää kuitenkin, ettei välityslauseketta tai muuta riidanratkaisulauseketta ole sisällytetty osakassopimukseen, tai muut osapuolet eivät vapauta toista tästä velvoitteesta. Osakassopimuksen ja yhtiöjärjestyksen välityslausekkeiden ensisijaisuutta voidaan toisinaan myös arvioida siltä kannalta, kumpi välityslausekkeista on yksilöidympi.²²⁸

Se, mitä yksityisoikeudellista suhdetta välityslauseke koskee, tulisi yksilöidä tarkasti. Yhtiöjärjestykseen usein liitettyä yleisluontoista luonnehdintaa ei voida siis pitää riittävänä silloin, kun kyseessä on osakkaiden solmimasta toisesta sopimuksesta. Välityslauseke sitoo pääsääntöisesti van sopijaosapuolia. Poikkeuksellisesti välityslauseke voi kuitenkin tietyissä tapauksissa sitoa sopijaosapuolten yleis- ja erikoisseuraajia.²²⁹ Seuraavassa korkeimman oikeuden tapauksessa päädyttiin kuitenkin ratkaisuun, jossa osakassopimuksen oikeusvaikutukset ulotettiin koskemaan kolmatta osapuolta, joka ei ollut siirronsaaja tai osakassopimuksen osapuoli. Ratkaisu oli jokseenkin perustelujen osalta niukka, eikä siitä käynyt ilmi selkeästi, miksi sopimuksen oikeusvaikutukset ulotettiin koskemaan kolmatta.

²²⁷ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.206-208

²²⁸ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s. 219-220

²²⁹ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.213-214

Korkeimman oikeuden tapauksessa 2013:84 J Oy ja M Oy olivat allekirjoittaneet osakassopimuksen, jonka ehtojen mukaan A:lla olisi oikeus lunastaa M Oy:n osakkeita tietyin ehdoin. J Oy oli kuitenkin, vastoin tätä sopimusta myynyt M Oy:n osakkeet kolmannelle. A vaati vahingonkorvausta J Oy:ltä tästä syystä. J Oy vaati, että kanne jätetään tutkimatta, sillä A:lle ei voitaisi luovuttaa parempaa oikeutta kuin J Oy:llä tai M Oy:ltä oli riidanratkaisun suhteen. Nämä molemmat olivat sidottuja osakassopimukseen sisällytettyyn välistyslausekkeeseen. Lisäksi A oli kirjeellään ”Välimiesmenettelyn vireille paneminen” tullut sidotuksi välityslausekkeeseen ja hyväksynyt sen näin ollen itseään sitovaksi. A vaati J Oy:n väitteen hylkäämistä, sillä perusteella, että A ei ollut allekirjoittanut osakassopimusta. Näin ollen A:n ja J Oy:n välillä ei ollut voimassa olevaa välityssopimusta. A ei myöskään ollut vedonnut välityslausekkeeseen, eikä menettelyä oltu kirjeestä huolimatta jatkettu. Käräjäoikeus katsoi, että A ei ollut sidottu välityslausekkeeseen. Tätä puolsi se, että varsinaisilla osapuolilla olisi ollut mahdollisuus sitoa A välityssopimukseen. Käräjäoikeuden mukaan osakassopimuksen oikeusvaikutuksia ei voida ulottaa niin laajalle, että kolmas tulisi siihen ilman omaa oikeustointa sidotuksi vain, koska hänelle on myönnetty osakassopimuksella jokin etuus. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen. Hovioikeus katsoi, että osakassopimuksella oltiin perustettu A:lle lunastusoikeus M Oy:n osakkeisiin. M Oy:llä ja J Oy:llä oli oikeus sopimuksessa määrätä näistä ehdoista, jolla lunastus toteutuisi. Niillä oli myös oikeus määrätä siitä, että A oli velvollinen noudattamaan välityslauseketta, jos hän haluaisi käyttää hyväksi tätä lunastuslauseketta. Tällaista ehtoa ei sisällynyt osakassopimukseen. Hovioikeus katsoi kuitenkin, että sopimusehdon sanamuoto ja sisältö kokonaisuudessaan oli perusteltua tulkita niin, että A oli velvoitettu siihen, että ristiriidat ratkaistaan välimiesmenettelyssä. A:n vahingonkorvausvaade liittyi niin kiinteästi osakassopimukseen, että hän oli sidottu myös osakassopimuksen välityslausekkeeseen. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden päätöstä. Päätöstä perusteltiin sillä, että kanne perustui osakassopimuksen ehdon rikkomiseen ja riidan ratkaisu edellyttää osakassopimuksen ja siinä olevan ehdon tulkintaa ja soveltamista. Kyse oli siis sopimuksesta aiheutuvan riidan ratkaisusta, joka sopimuksessa oli sovittu ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä.

Pätevä välityslauseke poistaa tuomioistuimen yleisen toimivallan ratkaista käsillä oleva riitaisuus.²³⁰ Se onko välityslauseke pätevä tai voimassa oleva on juridinen kysymys, joka tuomioistuimen on ratkaistava voimassaolevan lainsäädännön pohjalta.²³¹ Prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa on katsottu, että välityssopimusta olisi katsottava epäselvissä tapauksissa suppeasti, sillä välimiesmenettely on poikkeus tavalliseen tuomioistuinmenettelyyn.²³² Välimiesmenettelyssä annettava päätös on luonteeltaan tarkoitettu lopulliseksi. Tämä olisi kuitenkin erimielisyyksien välttämiseksi hyvä mainita vielä lausekkeessa esimerkiksi muodossa ”riidat ratkaistaan lopullisesti”.²³³

Välityslauseke voi olla pätemätön esimerkiksi silloin, kun se todetaan oikeustoimilain 3§:n mukaan kohtuuttomaksi. Vaatimus välityslausekkeen kohtuullistamisesta voidaan esittää joko tuomioistuimelle tai välityslautakunnalle. Oikeuskirjallisuudessa välityslauseke on mainittu juurikin sellaiseksi ehdoksi, jonka kynnyksellä sovitteluun on tavallista todennäköisempi. Välityslauseke voi olla kohtuuton silloin, kun osakassopimuksessa on sopijaosapuolina sellaisia osakkaita, joiden omistus- ja taloudelliset voimavarat ovat hyvin eriävät. Sovitteluun tulisi kuitenkin suhtautua pidättäytyvästi, sillä osakassopimukseen liittyy voimakas salassapitointressi, joka saattaisi vesittyä, jos asia vietäisiin tuomioistuimeen.²³⁴ Jos välityslauseke todetaan kohtuuttomaksi, se on jätettävä soveltamatta.²³⁵

Välityslausekkeen kohtuullisuutta punnittiin korkeimman oikeuden ratkaisussa 2003:60, jossa vastakkain olivat Opstock Oy ja Pertti K. Opstock Oy vaati suoritusta Pertti K:lta sijoituspalvelusopimuksen perusteella. Pertti K taas vaati vahingonkorvusta Opstock Oy:ltä, sillä hänen mielestään Opstock Oy oli rikkonut sekä arvopaperimarkkinalakia, että heidän välistä sopimusta. Opstock Oy vaati vastakanteessaan, että asia jätetään tutkimatta, koska osapuolten välisessä sopimuksessaan oli välityslauseke. Pertti K vaati välityslausekkeen huomioon jättämistä, sillä hänellä ei ollut tosiasiallisia taloudellisia mahdollisuuksia saattaa

²³⁰ Inkeroinen P, 2007, Välimiesmenettely lainkäyttönä ja lainkäytössä, s.72

²³¹ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.209-211

²³² Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.218

²³³ Inkeroinen P, 2007, Välimiesmenettely lainkäyttönä ja lainkäytössä, s.82

²³⁴ Pönkä V, 2008, Osakassopimuksen tavoitteet ja voimassaolon hallinta s. 428-429

²³⁵ Norros O, 2007, Vastuu sopimusketjussa s.261

asiaa välitysmenettelyyn. Kyse oli siis siitä, onko välityslauseke ollut oikeustoimilain 36§:n perusteella kohtuuton. Pertti K:lle oli myönnetty maksuton oikeudenkäynti ja määrätty avustaja. Hänellä ei myöskään ollut ansiotuloja. Tästä syystä korkein oikeus päätyi lopputulokseen, että välityslauseke on kohtuuton ja palautti asian käräjäoikeudelle uudelleen käsiteltäväksi.

Välityslauseke voi jäädä voimaan sopimuksen rauettuakin. Näin mahdolliset riidat, jotka syntyvät sopimuksen päättymisen jälkeen saadaan selvitettyksi alkuperäisen tahdon mukaisesti. Sopimuksen raukeaminen ei siis yksistään tee välityslausekkeesta pätemätöntä. Uusi välityssopimus lakkauttaa kuitenkin edellisen välityssopimuksen.²³⁶

7. Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli selvittää niitä keinoja, joilla osakassopimusriitoja voidaan pyrkiä ennaltaehkäisemään. Näihin keinoihin sisältyi preventio ja ennakointi sopimussuunnittelussa, hyvä sopimustaktiikka ja sopimustekniikka sekä tähän kytkeytyvä sopimusehtojen muotoilu. Osakassopimusta laadittaessa tulee ottaa huomioon monia eri seikkoja. Tämän tutkimuksen perusteella olen päätenyt seuraaviin johtopäätöksiin, jotka huomioon ottamalla sopijaosapuolet voivat pyrkiä ehkäisemään myöhemmässä vaiheessa riitaisuuksien syntymistä.

7.1 Tunne sovellettava lainsäädäntö

Suomessa, kuten ei suurimassa osassa Pohjoismaitakaan ole velvoiteoikeutta kattavasti sääntelevää lakia. Osakassopimusta sääntelee Suomessa pääsääntöisesti oikeustoimilaki, joka toimii Suomessa yleislakina sopimussuhteille. Siitä käy ilmi esimerkkisi sopimuksen syntymistä ja pätemättömyyttä koskevat säännökset, sekä yleiset sopimusoikeudelliset periaatteet. Osakassopimuksen yhtiöoikeudellisen luonteen vuoksi, siihen sovelletaan paljolti myös osakeyhtiölakia. Osakassopimuksessa on noudatettava tarkasti osakeyhtiölain

²³⁶ Jokela A, 1995, Osakassopimuksen välityslausekkeesta, s.213

pakottavia säännöksiä. Osakeyhtiölaista ei kovin seikkaperäisesti ilmene sen indispositiiviset säännökset, mutta näitä ovat pääosin ne säännökset, jotka koskevat velkojien ja vähemmistöosakkeenomistajien suojaa. Osakeyhtiölaki uudistettiin edellisen kerran vuonna 2006. Osakeyhtiölain uudistuksessa haluttiin erityisesti lisätä tahdonvaltaista sääntelyä ja vahvistaa velkojien asemaa. Osakeyhtiölakia koskeva muutoshanke on jälleen tällä hetkellä käynnissä ja sen tarkoituksena on saattaa osakeyhtiölaki vastaamaan paremmin nykypäivän yritysten tarpeita. Muutoksella olisi vaikutusta myös osakassopimukseen. Olennaisin muutos koskisi sitä, että yhtiöjärjestyksellä sovittavaa osakkeen lunastamista koskevaa sääntelyä haluttaisiin vapauttaa.

Osakassopimukseen, riippuen toki sen sisällöstä (ehdoista) sovelletaan myös monia muitakin lakeja. Näistä tyypillisimpiä ovat työsopimuslaki, oikeudenkäymiskaari, laki välimiesmenettelystä ja vahingonkorvauslaki. Työsopimuslailla (TSL) voi olla merkitystä esimerkiksi kilpailukieltolausekkeen muotoilussa. TSL 3:5:n mukaan työnantaja saa erityisen painavasta syystä kieltää työntekijää harjoittamasta kilpailevaa toimintaa työnantajayhtiön kanssa enintään kuusi kuukautta. Osakassopimukseen voidaan ottaa myös kilpailukieltolauseke. Koska kyseessä ei ole työntekijä-työnantaja -asetelma, voidaan kilpailukiello ulottaa kestävänsä kuutta kuukautta pidempään. Työsopimuslain säännöstä ei kuitenkaan voida kiertää siten, että työntekijälle annetaan/myydään vain hyvin pieni määrä osakkeita ja saatetaan hänet tällä tavoin osakassopimuksen sitovuuden piiriin. Oikeudenkäymiskaaren ja lain välimiesmenettelystä säännökset tulee ottaa huomioon erityisesti tilanteessa, jossa sopijaosapuolet liittyvät osakassopimukseen välityslausekkeen. Vahingonkorvauslaki tulee huomioida sopimussanktioita koskevia lausekkeitä muotoiltaessa.

7.2 Tutustu oikeusvaikutuksiin

Osakassopimuksella on vahva yhteys osakeyhtiölaikiin ja yhtiöjärjestykseen. Osakassopimus eroaa yhtiöjärjestyksestä erityisesti sen suhteen, että siltä puuttuu lähes kokonaan niin sanottu yhtiöoikeudellinen sitovuusvaikutus. Yhtiöoikeudellisen sitovuusvaikutuksen puuttumisella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että osakassopimuksen vastainen menettely ei tee

yhtiökokouksen päätöstä tekemättömäksi. Osakassopimuksella voidaan sopia siis yhtiöön liittyvistä asioista vain sopijaosapuolia velvoittavasti. Mikäli sovittava asia halutaan saattaa yhtiöoikeudellisen sitovuuden piiriin ja samalla myös tietyissä tapauksissa kolmatta osapuolta ja yhtiötä velvoittavaksi, tulee asiasta sopia yhtiöjärjestyksessä. Yleistäen voidaan sanoa, että yhtiöjärjestyksellä sovitaan yhtiöoikeudellisesti sitovat asiat ja osakassopimuksella tapahtuu sopimusoikeudellinen sopiminen. Näistä kahdesta sopimusinstrumentista saadaan oikein rakennettuna toimiva sopimuskombinaatio, joka palvelee kohdeyhtiön toimintaa. Huomioitava kuitenkin on, että yhtiöjärjestyksen ja osakassopimuksen sopimusehdot eivät saa olla toistensa kanssa ristiriidassa. Tällaisessa ehtojen ristiriitatilanteessa yhtiöjärjestykselle annetaan pääsääntöisesti etusija.

Yhtiöjärjestyksessä sovittavista asioista on joitakin pakottavia rajoituksia osakeyhtiölaissa. Tästä esimerkkinä osakkeen lunastamista koskevan lunastuslausekkeen ja suostumuslausekkeen käyttö. Yhtiöjärjestyksestä koskevat rajoitukset eivät kuitenkaan päde osakassopimuksiin. Osakassopimuksella voidaan käytännössä sopia melkein mistä vain sopijapuoliaan velvoittavasti, ottaen kuitenkin huomioon lain pakottavat säännökset. Mikäli pakottavaa lainsäädäntöä ei noudateta, on sopimusehto siltä osin pätemätön, mutta muutoin sopimus on yhä pätevä.

Mikäli sopijaosapuoli syyllistyy sopimusrikkomukseen, ehdoista aiheutuu tulkintaerimielisyys tai muu riita, voidaan asia ratkaista yleisessä tuomioistuimessa yksityisoikeudellisena riita-asiana siviiliprosessimenettelyssä tai sopijaosapuolet voivat sopia riidan ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä. Myös sovittelua on mahdollista käyttää, jos molemmat osapuolet näin toivovat ja kyse on sellaisesta riita-asiasta, jossa sovintoon sallittu. Välimiesmenettelystä on aina sovittava nimenomaisesti. Osakassopimusrikkomuksesta voi seurata sanktiona sopimussakko, vahingonkorvaus tai velvollisuus luovuttaa omistamansa osakkeet osakassopimuksen toiselle sopijaosapuolille tai erikseen sovituille muille henkilöille tai yhtiölle.

7.3 Määrittele omat tavoitteet

Ennen sopimusneuvotteluiden käymistä olisi kunkin sopijaosapuolten tärkeää määrittää omat motiivinsa sille, miksi hän haluaa solmia osakassopimuksen. Hyvä lähtökohta tähän on miettiä, mitä varten yhtiön osakkeet on alun perin hankittu. Tarkoitus on voinut olla esimerkiksi työpaikan turvaaminen yhtiössä tai mahdollisimman suuren voiton tavoittelu. Tärkeää on tiedostaa mitä kukin voi antaa ja vastaavasti, mitä kukin odottaa saavansa yhtiöltä. Lisäksi on hyvä määritellä, millaista yhteistyötä toisten sopijaosapuolten kanssa halutaan tehdä.

Sopimusneuvotteluissa tarkoituksena on saavuttaa sopijaosapuolten näkökantojen ja tavoitteiden yhteensovittaminen. Jotta sopimusneuvottelut saataisiin mutkattomammin saatettua loppuun, tulisi omat tavoitteet priorisoida sellaisiin tavoitteisiin, josta sopijaosapuoli ei ole valmis missään tilanteessa luopumaan ja sellaisiin tavoitteisiin, joista hän on valmis tekemään kompromisseja. Tällä tavoin sopijaosapuolet voivat käydä ”vaihtokauppaa” tavoitteidensa osalta ja näin kukin saa ideaalissa tilanteessa tärkeimmät tavoitteensa liitettyä osakassopimukseen. Lisäksi tavoitteet voidaan jakaa päätavoitteisiin ja päätavoitteita tukeviin tavoitteisiin. Kun nämä seikat on mietitty huolellisesti, on sopijaosapuolilla hyvät rakennuspalikat lähtenä neuvottelemaan osakassopimuksen sisällöstä.

7.4 Hio sopimustaktiikka- ja tekniikkaa

Tulevaisuutta on vaikea ja toisinaan mahdotonta ennustaa. Oikeustiedettä, kuten myös sopimista on leimannut taaksepäin katsominen. Ongelmia on totuttu katsomaan pääosin tuomioistuinratkaisujen valossa. Preventive law ja Proactive law -ajattelumallit painottavat vastakkaista lähestymistapaa. Nämä suuntaukset pyrkivät ennalta hahmottamaan niitä mahdollisia ongelmakohtia, joista voi muodostua konkreettisia ongelmia myöhemmässä vaiheessa. Preventive law -ajattelu painottaa enemmän oikeudellisten riskien ja ongelmien ennaltaehkäisyä, kun taas Proactive law -ajattelu pyrkii saavuttamaan tiettyjä päämääriä tietyissä olosuhteissa. Laki nähdään enemmän mahdollisuutena kuin rajoitteena. Ongelmiin tulisi suhtautua enemmän proaktiivisesti kuin reaktiivisesti. Näiden ajattelusuuntausten

avulla pyritään luomaan sellaisia työkaluja ja toimintatapoja, joilla ongelmia pyritään ennustamaan ja näin ollen riskejä minimoimaan. Tehokkaampaa on ennaltaehkäistä ongelmia kuin tyytyä korjaamaan jo sattuneita vahinkoja. Toki, mitä pidemmälle sopimuksia hiotaan sitä enemmän transaktiokustannukset nousevat. Tämä on kuitenkin suhteutettava siihen, miten paljon yritykselle mahdollisten ongelmien ratkaiseminen tuomioistuimessa tai välimiesmenettelyssä tulisi maksamaan.

Sopimustaktiikalla tarkoitetaan niitä keinoja, joilla sopijaosapuoli pyrkii saavuttamaan itselleen mahdollisimman edullisen sopimuksen. Sopimustekniikan ydinaluetta taas ovat sopimusehdot ja sopimusneuvottelumenettely. Osakassopimuksen laatimiseksi järjestetään usein osakassopimusneuvottelut. Niillä tähdätään mahdollisimman yhtenevään tavoitteiden ja tarkoituksen yhteensovittamiseen. Osakassopimusneuvottelukierroksia voi olla useampia ja niihin tuleekin käyttää kunnolla aikaa. Sopimusneuvotteluita ohjaa sopijaosapuolten neuvotteluvoima. Neuvotteluvoimalla tarkoitetaan sopijaosapuolten kykyä saada tavoittelemansa asiat hyväksytyksi. Tähän vaikuttaa monet eri seikat, kuten sopijaosapuolten asema yhtiössä, osakkeiden omistusosuudet ja taloudelliset seikat.

Osakassopimusneuvotteluissa määritetään yhteistyölle tavoitteet, joilla sopimusehdoilla pyritään. Sopimusneuvotteluissa sovitaan ehtojen yksityiskohtaisesta sisällöstä. Ensiksi on päätettävä siitä, millaisia sopimusehtoja käytetään. Sopijaosapuolet voivat käyttää joko vakioehtoja, yksilöllisesti kirjoitettuja sopimusehtoja tai näiden yhdistelmiä. Osakassopimukset kirjoitetaan usein osapuolten kesken. Tästä syystä olisi toivottavaa, ettei vakioehtoja käytettäisi, jotta sopijaosapuolet todellisuudessa tiedostaisivat ja ymmärtäisivät omat oikeutensa ja velvollisuutensa. Jos ehtoihin ei tutustuta kunnolla, riski tulkintaerimielisyyksille kasvaa merkittävästi.

7.5 Osakassopimusehtojen yksityiskohtaisuus

Sopimusehtojen yksityiskohtaisuuteen vaikuttaa olennaisesti se, miten tärkeäksi asiaksi sopijaosapuolet asian mieltävät. Usein, mitä isommasta ja arvokkaammasta yhtiöstä on kyse, sitä yksityiskohtaisemmin asioista sovitaan. Yksityiskohtaisuuteen vaikuttaa myös se, miten

hyvin sopijaosapuolet toisensa tuntevat ja millainen tietotaito ja taloudellinen asema osakkailla on suhteessa toisiinsa. Liian yksityiskohtaisesti laaditut ehdot ovat omiaan tekemään osakassopimuksesta hyvin jäykän. Väljät ehdot taas johtavat helposti tulkintaerimielisyyksiin. Tärkeää olisikin löytää yksityiskohtaisuudelle kultainen keskitie, joka mahdollistaa asioista sopimisen tarkoituksenmukaisella tavalla ja on samalla taloudellisesti kannattava transaktiokustannukset huomioon ottaen.

Sopimusehtoja muotoillessa olisi tärkeää aina ottaa kantaa siihen, ketä/keitä sopimusehdot koskevat. Osakassopimuksella voidaan antaa muun muassa vähemmistöosakkeenomistajille merkittäviä oikeuksia ja velvollisuuksia. Vähemmistöosakkeenomistajille voidaan esimerkiksi antaa oikeus valita hallituksen jäsen. Lisäksi osakassopimuksella voidaan antaa äänioikeuksia sellaisille henkilöille yhtiökokouksissa, joille se ei normaalisti kuuluisi. Tällä tavoin osakassopimuksella voidaan jakaa vallankäyttöä yhtiössä, sekä sitouttaa vähemmistöosakkeenomistajia osakassopimukseen ja kannustaa myös sen noudattamiseen. Osakassopimuksessa tulee kuitenkin määritellä tällaisessa tilanteessa, mitä vähemmistöosakkeenomistajalla tarkoitetaan ja kenellä/keillä on erityinen äänioikeus, jos sellainen annetaan.

Toinen tärkeä seikka osakassopimusehtoja muotoillessa on ottaa huomioon se, millaisissa tilanteissa osakassopimusehdot konkretisoituvat. Osakassopimuksissa voidaan esimerkiksi määritellä, että osakassopimuksen jäsenen irtautuessa yhtiöstä, toiset sopijaosapuolet tai yhtiö saavat lunastaa tämän osakkeet. Tässä olennaista on määritellä osakkeiden lunastushinta ja kenellä sekä missä suhteessa muilla osakkeenomistajilla on oikeus lunastaa osakkeet. Irtautuvalla osapuolella tulee olla sellaisessa tilanteissa, jossa työsuhde on kestänyt pitkään ja päättynyt asianmukaisesti, oikeus saada osakkeistaan oikeudenmukainen korvaus. Se millaisessa tilanteessa työsuhteen katsotaan päättyneen hyväksyttävästä ja ei-hyväksyttävästä syystä tulisi myös määritellä.

Tyypillisiä velvoittavia lausekkeitä osakassopimuksissa ovat kilpailukiello-, salassapito- ja erilaiset vaihdannanrajoituslausekkeet. Kahden ensiksi mainitun pääasiallinen tavoite on kohdeyhtiön liiketalouden koskemattomuuden takaaminen ja jälkimmäisen vallan

säilyttäminen tietyllä omistajapiirillä. Usein kilpailukiello- ja salassapitolause koskevat kaikkia osakkaita ja niiden soveltamisalue on laaja. Näille lausekkeille on myös ominaista se, että niiden voimassaolo jatkuu vielä tietyn ajan osakassopimuksen päättymisen jälkeen. Tästä on aina otettava maininta osakassopimukseen. Tämän on kuitenkin oltava kohtuullinen, sillä ne ovat hyvin alttiita kohtuuttomuusväitteille.

Tarkoista päivämääristä tai esimerkiksi tarkoista summista sopimista kannattaa välttää. Sen sijaan, että osakkaat sopivat osakassopimuksen päättymään tiettyyn päivämäärään mennessä, tarkoituksenmukaisempaa voi olla sopia osakassopimus päättymään tietyn tavoitteen saavuttamisen jälkeen. Tulevaisuutta on vaikea ennustaa ja tästä syystä tämä voi palvella sopimuksen voimassaoloa paremmin. Osakassopimukseen liitetään usein sopimusehtojen noudattamista turvaavia sanktiolausekkeitä. Nämä lausekkeet voivat koskea sopimussakkoa, vahingonkorvausta tai osakkeiden menettämistä. Etukäteen voi olla vaikea määrittellä vahingon rahallista arvoa. Tärkeää olisikin miettiä, mikä ovat ne kriteerit, milloin sanktio konkretisoituu ja miten sen rahallinen määrä määritellään. Tämä pätee etenkin vahingonkorvauslausekkeisiin.

7.6 Tiedosta osakassopimuksen tavoitteet ja tarkoitus

Osakassopimus on usein kompromissi sopijaosapuolten näkökannoista ja tavoitteista ja se näin ollen ilmentää osakkeenomistajien tahtotilaa. Osakassopimukseen tulisi aina kirjata ylös sen tarkoitus ja tavoitteet. Usein osakkaiden tarkoitukset tehdä osakassopimus eivät ole yhtenäiset. Osakkaiden tavoitteista tulisikin pyrkiä kokoamaan sellainen kaikkien osapuolten minivaatimukset täyttävä sopimus, jonka jokainen osapuoli on valmis hyväksymään. Usein osakassopimukseen kuitenkin kirjataan vain yleisellä tasolla, esimerkiksi liiketoiminnan kasvattaminen ja kehittäminen. Osakassopimus voidaan tehdä vain yhden yhtiökokouksen ajaksi, tai se voi olla tarkoitettu pitkäaikaiseksi sopijaosapuolten yhteistyötä säänteleväksi normistoksi. Ensin mainitun tarkoitus tai tavoitteet jäävät harvoin epäselviksi. Mikäli osakassopimus on pidemmäksi aikaa tehtävä yhteistyötä ohjaava sopimus, tulee sen tavoitteet olla selvillä jokaiselle osapuolelle. Pitkäkestoiseksi tarkoitettujen sopimuksen tarkoitus on usein pyrkiä vaikuttamaan yhtiön asioiden hoitoon ja vallan säilyttämiseen

yhtiössä, sekä osakkeiden vapaan luovuttamisen rajoittamiseen. Vallankäytön hajauttaminen tai keskittäminen onkin yksi tärkeä syy solmia osakassopimus.

Osakassopimuksia tehdään monista eri syistä ja näitä syitä voi olla niin monta kuin yhtiöitäkin. Osakassopimuksella voidaan sopia asioista yksityiskohtaisemmin kuin esimerkiksi yhtiöjärjestyksellä ja tämä voidaan tehdä myös luottamuksellisesti. Osakassopimuksin voidaan täydentää jo olemassa olevaa sopimus- ja normiverkostoa.

7.7 Kiinnitä huomiota olosuhdemuutoksiin ja tiedosta ehtojen voimassaoloaika

Osakassopimuksen voimassaolosta voidaan sopia vapaasti sopijaosapuolten kesken. Se voi olla lyhyt, tietyn tapahtuman, kuten yhtiökokouksen ajaksi solmittu sopimus, joka päättyy tämän jälkeen. Tällöin kyseessä on siis määräaikainen sopimus, jota ei pääsääntöisesti saa irtisanoa määräaikaisuuden aikana. Tavallista kuitenkin on, että sopimus solmitaan pitkäkestoiseksi sopimukseksi. Tässä tapauksessa huomiota tulee kiinnittää irtisanomisperusteisiin. Näistä tulisi aina sopia osakassopimuksessa erikseen. Jos toisin ei ole sovittu, toistaiseksi voimassa oleva sopimus voidaan irtisanoa kohtuullista irtisanomisaikaa noudattaen. Huomiota tulisi irtisanomisperusteiden lisäksi kiinnittää siihen, kenellä on irtisanomisoikeus.

Osakeyhtiössä voi tapahtua monenlaisia muutoksia sen elinkaaren aikana. Osakassopimus onkin oiva instrumentti muutosten hallinnassa. Tyypillisimpiä olosuhdemuutoksia ovat muutokset omistuspohjassa, konkurssi ja yritysjärjestelyt. Sopijaosapuolten vähentymisen tai lisääntymisen osalta voidaan osakassopimuksessa sopia esimerkiksi niin, että mikäli alkuperäisten sopimusosapuolten määrä vähenee alle tietyn rajan, osakassopimus raukeaa. Näin etenkin tilanteissa, joissa tämä aiheuttaa osakassopimuksen toteutumisen edellytysten raukeamisen. Jos asiasta ei muuten sovita, jää osakassopimus voimaan yhtiöön jäävien sopijaosapuolten kesken.

Yritysjärjestelyillä tarkoitetaan tässä yhteydessä sulautumista ja jakautumista. Sulautumisen vaikutuksia osakassopimuksen voimassaoloon on tutkittu vain vähän, mutta pääsääntöisesti

osakassopimuksen katsotaan lakkaavan samalla, kun olemassa oleva yhtiö lakkaa. Jakautumisen osalta oleellista on se, lakkaako yhtiö kokonaan, vai jatkuuko sen toiminta osittain. Jos se lakkaa kokonaan olemasta päättyy myös osakassopimus. Jos taas toiminta jatkuu osittain, pysyy osakassopimus voimassa alkuperäisen yhtiön osakkeenomistajien välillä, ellei toisin ole sovittu. Yhtiön konkurssitilanteessa osakassopimus päättyy.

Lainsäädännön muutokset ja muut viranomismääräykset saattavat myös vaikuttaa osakassopimuksen voimassaoloon. Ne voivat kuitenkin vaikuttaa voimassaoloon vain yksittäisten määräysten osalta. Lain- tai viranomaismääräyksen tehdessä jostakin ehdosta pätemättömän tai kohtuuttoman, ehto voidaan jättää soveltamatta. Osakassopimus pysyy kuitenkin muilta osin voimassa.

7.8 Muista kohtuullisuus

Jotta osakassopimus palvelisi osakassopimuksen sopijaosapuolia mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti, tulisi ehtoja muotoillessa kiinnittää huomiota niiden kohtuullisuuteen. Tietyn tyyppiset ehdot, kuten sanktiolausekkeet, kilpailukieltolausekkeet ja esimerkiksi salassapitolausekkeet ovat alttiita kohtuuttomuusväitteille. Sanktiolausekkeitä muotoillessa tulisi ottaa kantaa esimerkiksi sopimussakon enimmäiskorvukseen ja siihen, millaisissa tilanteissa sopimussakko tai vahingonkorvausvelvollisuus konkretisoituu. Sopimukseen ei siis kannata vain yleisluotoisesti kirjata, että rikkomuksesta seuraa sopimussakko, vaan tämä tulisi määritellä tarkemmin. Mitä suurempi yritys on kyseessä ja mitä enemmän osakassopimukseen on liittynyt pääomasijoittajia, sitä suuremmat sopimussakot yleensä ovat. Sopimussakon enimmäismäärää mietittäessä huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, kattaako se myös mahdollisen vahingonkorvauksen vai määrätäkö sakko mahdollisen vahingonkorvauksen lisäksi. Sopimussakkoa ei kannata sopia niin suureksi, että sen tosiasiallinen suorittaminen kävisi sopijaosapuolille mahdottomaksi. Liian suureksi sovittu sopimussakko voi siis johtaa kalliiseen sovitteluprosessiin.

Kohtuus tulee muistaa myös kielto- ja rajoituslausekkeitä muotoillessa. Esimerkiksi kilpailukieltosopimusta ei tulisi ulottaa liian kohtuuttoman laajaksi, vaikka sen

sovellettavuuspiiri on tarkoituksenmukaistakin solmia hyvin kattavaksi. Tällöin sopijaosapuoli saattaisi vedota siihen, että lähes minkään työn tekeminen ei olisi hänelle sallittua, joka on taas omiaan johtamaan riitatilanteeseen. Sama koskee salassapitolauseketta. Salassapitovelvollisuuden rikkomisen vahingon ja rikkomuksen syy-yhteyden näyttäminen toteen voi olla hyvin vaikeaa.

Lunastuslausekkeet ovat poikkeus osakkeen vapaan luovutettavuuden periaatteelle. Lunastuslausekkeiden käytölle tulisi aina tästä syystä olla hyväksyttävä syy. Niiden perimmäinen tarkoitus on kontrolloida yhtiön omistusta. Lunastushinnasta sovittaessa tulisi ottaa huomioon erityisesti yhtiöön jäävien sopijaosapuolten maksukykyisyys, jotta myyjä osapuoli saa osakkeistaan kohtuullisen korvauksen. Korvauksen tulee siis olla vähintään kohtuullinen, jotta ristiriidat voidaan välttää. Se voidaan sopia vastaamaan esimerkiksi käypää arvoaan tai sen merkintähintaa.